

خه ییامی هه ژارانە

چوارینه فارسی و کوردییەکانی خه ییام و هه ژار

لیکۆلینه وهی

سه لاهه ددین ئاشتی

ناوی کتیب : خه ییامی هه ژارانه

لیکۆ لینه وه : سه لاهه ددین ئاشتی

بیداچوونه وهی سی جار ه: سه لاهه ددین ئاشتی - ۱۳۸۷ (۲۰۰۸)

پیتچن: محهمه دئه مین شاسه نه م

رووبه رگ:

به رگه ژمیر:

چایی یه که م: ده زگای چاپ و بلاو کردنه وهی موکریانای - هه ولیر - ۲۰۰۱

چایی دووه م: چاپخانه ی شقان - سلیمانی - ۲۰۰۴

چایی سیه م:

ژماره ی سپاردن: ۱۳۴ ، سالی ۲۰۰۱

پیشہ کی

گؤیا له رُوژئیکى سالى ۴۳۹ى كۆچى مانگىدا، وهستا "برايم"ى خيوت دروو له شارى «نەيشابوور» خودا كورپىكى دەداتتیه و به پيى داب و نهرىتى ئىسلامى «بانگى محەممەد»ى به گوپىدا دەدا و له شه رافەتى حەز رەتى "فارووقى مەزن"هوه ناوى دەنى "عومەر".

عومەر له و دەمەى را دەستى قەلەمى دەگرى، مل دەبەر خویندنئ دەنى و له سۆنگەى وریایى و زۆرزانى دەگاتە لووتکەى هەرەبەرزى زانستەکانى زەمانى خۆى و له شوینىك له نگەر دەگرى كه به حەكیم، ئىمام، حوججە تولحەق، فەیلەسووف و بلیمەتى زەمان ناوبانگ دەردەكا و دەچیتە ریزى گەورە پیاوانى میژوو.

حەكیم عومەر له وهستا "برايم"ى باوكى را نازناوى "خەییام"ى به مانای خيوتە ساز، له سەر دەبیتە مال و پيیه وه دەناسرئ.

خەییام له زانستى رپازى، فەلسەفە، ئەستیرەناسى، میژوو، شەریعەتى ئىسلام، پزیشكى و دواى هەمووان شیعەر و ئەدەبدا بالادەست بووه. به پيى ئەو شوینەوارانەى له پاشى به جیماون، دەستى بو هەر قۆلیك راکیشاوه وهكوو ئەستیرەى گەلاویژ درهوشاوه تەوه و كۆرى ژيانى پى رازاوه تەوه.

ئەوهى راستى بى خەییام له سەردەمى ژيانى دوور و درىژى خۆیا - سالى ۴۳۹ هەتا ۵۲۶ى كۆچى مانگى - گؤیا كەس به شاعیرى نەزانیه و ئەو دردۇنگییهى له سەر چۆنیەتى ژيان و هاتن و چوون

بوويەتى ، بەدزى کردوويەتە وەرورکەى گۆشەى تەنيایى و دەرينەخستوو و ئەگەر دەريشخستبى بە پاريزەو و درکاندوويەتى. بەکورتى خەيام ھەتا نيزىک سەدەيەک دواى وەفاتى ، کەم نووسەر لە کتیباندا شیعەرى فارسىيان لى نووسىووەتەو و خۆشى کەشکۆلى سەر بەخۆى ھۆنراوہى لى بەجى نەماوہ. پاش ئەو ھەموو سالا تەک ولۆ و نيوەنيوہ چوارينەى ھاتۆتە سەر لاپەرہى کتیبان. جا ھينديک بە شانازىيەوہ لى دواون و بۆيان کردۆتە بەلگەى خواناسىنى ورد و عالمانە و ھى واش ھەبوون وەک "ئىمام فەخرەددىنى رازى" کە لە قاپى خودا بۆى پاراونەوہ و داوايان کردووہ ئەو زانا لە دىن دەھرييە ببەخشى و ئەو قسە تال و چەوتانەى بە نەبىسراو دابنى!

۱- شىخ "نەجمەددىنى رازى" لە کتیبى "مىرسادولعیباد"دا کە سالى ۶۲۰ى کۆچى مانگى - نيزىک سەدەيەک پاش کۆچى خەيام - نووسىوويەتى ، تەنيا ئەو دوو چوارينەيەى ھىناوہ و دەبى چوارينەى دووھەمى بە ھينديک ئەملا و ئەولاوہ لە پىسالەى "ئەتتەنبىە"ى ئىمام فەخرى رازى (کۆچ کردووى ۶۰۶ى کۆچى مانگى) وەرگرتبى. با بزانی:

در دایرہای کامدن و رفتن ماست،
 او را نە بەدایت نە نہایت پیداست.
 کس مى نزند دمی در این معنی راست،
 کاین آمدن از کجا و رفتن بە کجاست؟

*

لەم جەغزە کە شوینى ھاتوچۆى ھەموانە ،
 بى ژیر و سەرە و دوور لە پوان و سوانە .
 کى زانى لە کویوہ ھاتووہ و کىوہ دەچى؟
 ھۆزان و نەزان وەک یەکە؛ سەرگەردانە!

**

دارنده چو ترکیب طبایع آراست،
از بهر چه افکندهش اندر کم و کاست؟
گر نیک آمد شکستن از بهر چه بود؟
وَر نیک نیامد این صور، عیب کراست؟

*

ئهم خه لکه له کارگای خودا دیته ده‌ری؟
هر کاری ئه‌ویشه سیس ده‌بی و هه‌لده‌وه‌ری.
ئهی خواجه ئه‌گه‌ر باش بوو له پای چی نه‌ته‌یشت؟
گه‌ر پوچ و چرووکه، کییه کردووپه به‌ری؟

۲- "جووه‌ینی" له کتییی "تاریخی جیهانگوشای جووه‌ینی" دا که سالی ۱۶۵۸ی کۆچی مانگی نووسراوه و ده‌بیته ۱۳۲ سال پاش مه‌رگی خه‌ییام، ته‌نیا ئهم چوارخشته‌کییه‌ی لی گێراوه‌ته‌وه:

اجزای پیاله‌ای که درهم پیوست،
بشکستن آن روا نمی‌دارد مَسّت.
چندین سر و پای نازنین و بر و دست،
بَر مهر که پیوست و به کین که شکست؟

*

سه‌رخۆش دالی نایه پیاله‌یه‌ک بشکێنی،
هه‌ر تۆزێ له‌بار و رێک‌وپێک بنوینی.
خوا ئه‌وه‌موو لاشه‌ ناسک و لاوچاکه
بۆچ رێکی ئه‌خا و له‌ داخی کیی ئه‌پزێنی؟!

**

۳- "حه‌مدوللا موسته‌وفی" له کتیبی "تاریخی گوزیده" دا که سالی ۷۳۰
 کۆچی نووسیویه‌تی، ئەم چوارینه‌ی به ئی خه‌ییام زانیوه:
 هر ذره که در خاک زمینی بوده است،
 خورشید رُخی، زُهره جبینی بوده است.
 گُرد از رُخ نازنین به آزرَم فشان،
 کان هم رُخ خوب نازنینی بوده است.

*

هەر خۆلای که دیت چ زۆر، چ تۆزکالی بوو،
 کیل‌گه‌ردن و کولمه‌سوور و چاوکالی بوو.
 شه‌رمی بکه تۆزی ده‌ته‌کینی به‌رگت،
 ئەو تۆزه گلی پوومه‌تی لیونالی بوو.

**

۴- "نه‌زه‌تولمه‌جالیس" له سالی ۷۱۳ی کۆچی مانگی دا ۳۳ چوارینه‌ی
 به ناوی خه‌ییام هیناوه که دوویان دووپاتی ئەوانی پیشوون و
 ده‌میننه‌وه ۳۱ چوارخشته‌کی، که‌وا ته‌نیا چهند نموونه‌یه‌ک ده‌خه‌ینه
 به‌رچاو:

هرگز دل من ز علم محروم نشد؛
 کم ماند ز اسرار که مفهوم نشد.
 هفتاد و دو سال فکر کردم شب و روز،
 معلوم شد که هیچ معلوم نشد.

*

به خویندنه‌وه کراوه فرچک گیانم،
 زانسته مژیم و بۆته ئاو و نانم.
 هه‌فتا و دوو ساله‌ بیر ده‌که‌م، ده‌خوینم،
 وا تازه ده‌زانم، چ له هیه‌چ نازانم.

**

از کوزہ گری کوزہ خریدم باری؛
آن کوزہ سخن گفت ز ہر اسراری؛
«شاهی بدم کہ جام زربنم بود؛
اکنون شدہام کوزہ ہر خماری!»

*

ئہم پیالہ وتی کہ ہاتہ سہر لیوانم؛
«شا بووم و گہلی و ہک تۆ لہ ژیر فہرمانم،
لہ خوارنہ و ہما دہفر و پیالہم زیپر بوون،
وا ئیستہ پیالہم و بہ سہر خوشانم!»

ماییم کہ اصل شادی و کان غمیم؛
سرمایہ دادیم و نہاد ستمیم.
پستیم و بلندیم و کمالیم و کمیم؛
آیینہ زنگ خوردہ و جام جمیم.

*

شادی لہمہ رایہ پنجی خہم خومانین؛
ہوی زور و کہمی رہوا و ستم خومانین.
راستی و بہزہی و بہرز و نزم بوون ئیمہین ؛
قاشوولہ شکاو و «جامی جہم» خومانین.

**

۵- "مونيسولئەحرار في دهقايقيلئەشعار" سالى ۷۴۱ى كۆچى نووسراوه و ۱۳ چوارينهى به ناوى خەييامه وه هيناهه كه دوويان دووپاتى پيشوون، ئەمهش چهند نموونهيهك:

بـر سـنـگ زـدم دوش سـبـوى كاشـى؛
سـر مـسـت بـدم چـو كـردم اـين اوباشـى.
بـا مـن بـه زبـان حـال مـى گـفـت سـبـو:
مـن چـون تـو بـدم، تـو نـيز چـون مـن باشـى.»

*

گۆزىك له دهسم شكابوو، ئەو گريا بۆم:
«خەم داتنه گريئ منيش يه كياكى وهك تۆم!
زۆر جارئ منيش وهكوو تۆ گۆزەم دهشكاند،
تۆش پۆژئ دهبى به گۆزه دهشكياى وهك خۆم.»

اين بحر وجود آمده بيرون ز نهفت،
كس نيست كه اين گوهر تحقيق بسفت.
هر كس سخنى از سر سودا گفتند؛
زان روى كه هست، كس نمىداند گفت.

*

ئەم بوون و ژيانەى هەيه چۆن پرووى داوه؟
ئەنجامى چيه و بۆ چيه، چى به داوه؟
هيج كهس نهبووه و نيشه به راست بيزانى،
هەر كهس به خەيال شتياكى بۆ هەداوه.

**

ای پیر خردمند! پگہ تَر بر خیز۔
وان کودکِ خاک بیوز را بنگر تیز۔
پندش ده و گو کہ نرم نرمک می بیوز،
مغز سَر کیبُباد و چشم پرویز۔

*

پہندی کی منالہ کہت بدہ مامہی پیرا
با بازی بہ خاک و گل نہکا، ڈیری بہ بیرا
بیژنگی لہ دەس دەرینہ! بہس دابیژئی،
کہ لہی سہری پاتشا و میر و وہزیر۔

**

چون روزی و عمر بیش و کم نتوان کرد،
دل را بہ کم و بیش دژم نتوان کرد۔
کارِ من و تو چنان کہ رای من و توست،
از موم، بہ دست خویش ہم نتوان کرد۔

*

روزی و تہ مہنت پتر بکہی ناتوانی،
بؤ زور و کہمیش پہرؤش و سہرگہردانی۔
زور دہستہ و سانیٹ و بزؤزیشی بہ دہم،
ئاواتی دالت لہ میو بکہی نازانی۔

**

۶- کہ شکوئیکی کؤن کہ ناوی کؤکہرہوہی دیاری نہکراوہ و سالی
۷۵۰ ی کؤچی مانگی نووسراوہ، خودالیخؤشبوو "سہعیدی نہفیس"ی

توانیویه تی ۱۱ چوارینهی تیدا بدۆزیته وه که به ناوی خه بیامه وه تۆمار
کراون و دوویان دوویاتن، ئەمهش نموونهیان:

ای دوست! حقیقت شنو از من سۇخنی:
«با باده لعل کوش، با سیم تنی؛
کان کس که جهان کرد فراغت دارد
از سبلت چون تویی و ریش چو منی.»

*

راستت دهوی؟ کاکه لیّم بیسی چاکه:
«جوانیکی په یاکه، باده یهک پیداکه،
خوا کاری جیهانی کرد و لی بۆوه ئیتیر
له سمیّلی من و له ریشی تۆ بی باکه.»

از رنج کشیدن آدمی حُر گُردد.
قطره چو کشد حبسِ صدف، دُر گُردد.
گر مال نماند سَر بماناد به جای؛
پیمانە چو شد تُهی، دگر پُر گُردد.

*

کئ رهنجی ژیان ئەکیشی ئازایه کوره.
بارانی له زیندانی سهدهف دایه، دوره.
پیاو بوخۆ بمیننی مالی دنیاشی دهبی؛
پیوانه هه لیک به تاله، زۆر جاری پره.

هه رچی بی و هه ر چۆنیک بی، تازه له وهی ده رچووه خه بیام
شیعری له ئەستۆ دامالدری و شوورهی له ده ور بکیشری، به لام ده بی

ئەوھمان لى پروون بى كە خەييام ۋە كوو شاعىر خۇي ھەلئە خىستوو ۋ لە ترسى چاۋەشى كىردن ۋ تارىف ۋ پىھە لاگوتنى پاشا ۋ دەسە لاتدارانىش بووبى، وريايانە خۇي كەنار داۋە ۋ لەو زەلكاۋە نەگلاۋە.

پرتەوبۇلەي خەييام لە دەست زەمانەي چەپگەرد، نادىارى داھاتوو، بۇ ھاتن ۋ بۇ چوون، كورتى تەمەن ۋ جەبرى داسەپپو، پتر لە جەغزى راۋىژى فەلسەفى دا خولى خواردوو ۋ تەنانەت ھىندىك لە زانايان زمانى خەييام بۇ ئەو زەمان، لە پرووى ساكارى ۋ نزيكى لە زمانى خەلك لە توپى شىعرا بەپىز ناگرن ۋ لايان وايە ئەو چوارچىۋەيەي تەنيا بۇ دەربىنى بىر ۋ بۇچوونى خۇي ھەلبىزاردوو، نەك بۇ دارىشتنى شىعەر ۋ نواندىنى ئەو ھونەرە.

بەپپى سەرچاۋە باۋەپپىكراۋە مېژوۋىيەكان، چوارىنەكانى خەييام لە ۱۰ تا ۶۶ دانە پتر نىن ۋ ئەۋەي بلاۋ كراۋنەۋە، كوتەي خەلكى ترن كە ۋەپال كەكىم دراۋن ۋ لە پرووى ناسىنى بىر ۋ بىروا، زمان ۋ زەمانى ژيانى "سەيىدولھوكەماي مەشرىق ۋ مەغرىب" ئەۋ مەبەستە بە پروونى ديارە.

"سادقى ھىدايەت" سەبارەت بەم ھەموۋە چوارىنەيە دەلى: «ئەگەر كەسىك سەت سال ژيابى ۋ ھەموۋ پۇژى دوو جاران بىر ۋ بىرواى خۇي گۇرپپى، دىسانىش نەيتوانىۋە ئەۋ گىشتە بىر ۋ باۋەرە دژ بە يەكە دەربىرى...»

ۋا بەم پىيە خويئەر بۇي ھەيە تىبگەرى ۋ لەسەر ناسىنى بىرى خەييام ھىندىكىان بناسىتەۋە، ئەگەرچى بەپاستى كارىكى يەگجار دژوارە، چونكە ئەۋ كەسانەي ھاتون شىعرى خۇيان ۋەپال خەييام داۋە، زۇر زىرەكانە ھەر جارەي بىرى لە بۇچوونەكانى ئەۋ مەزنىھان ئاۋىتەي پوانگەي خۇيان كردوو ۋ ئەۋانەي ئەۋەيان پىنەكراۋە كەلاميان لە دوورەۋە ھاۋار دەكا ۋ تاراي شىعەر پوخسارى دزىۋيان داناپۇشى.

ناسىنەھە و ھاوئىرکردنى چوارىنەي رەسەن و نارپەسەنى خەييام بۆ مەزەنەپپاوانى ئەدەبىياتى فارس نەگونجاوھ، بەلام دىسانىش زۆربەيان لەسەر كەم بوونى شىئەرەكان ھاودەنگن. ھەر بەم پئىيە منىش دەستەوداويىنى ئەو توئۆدەرەنە بووم كە فارس باوھەرى پئىيانە و قسەيان بە ھىند دەگرئ. بەم كارە ويستوومە خزمەتتەك بە كەسايەتى خەييام و بە خوئندەھارى كورد بكەم، ھەتا بتوانئ زياتر لە تئوھچوونى دا وريا بئ و ھەر وا بئوردبوونەھە ھەنگاۋ نەئى و نەكەويئە گئئى گئۆدەويئ.

لئىرەدا بۆ تئىگەيشتن لە پوختەي مەبەستەكانى خەييام، وا باشە سرنج بەدەينە لاپەرە ۱۹۲ - ۱۹۳ى كئىبى «جامى جەھان بىن» بە قەلەمى "عەلى ئىسلامى نەدووشەن" و بزائىن چۆنى روانگەي خەييام تاوتوئ كردوۋە و ھەلوئىستى سەبارەت بە چەندى و چۆنى چوارىنەكان چيە و چۆنە.

ئەو دەلئ: « من پئىموايە ئەو چوارىنەھەي كە دەكرئ بە دلئىايى زياترەھە بە ھى خەييام بئىنە ژمار لە ۱۶ تئىناپەرن و دەكرئ نئوھرۆكى ئەو ۱۶ چوارخشتەكئىيە بە پئىنج بابەتى سەرەكى دابەش بكرئ. ھەرودھا دەشئ ئەوانە بە سەرتۆپى بىرى تەتەلەكرائى خەييام بئىنە ناسىن كە برىتئىن لە:

- ۱- سەرسورمان لە كاروبارى جىھان و نەزانىنى رەمز و پارزى.
- ۲- دېدۆنگى و لق و پۆپ دىتتەھە لە كارى خىلقەت.
- ۳- سست و لەرزۆك و بئ سەرەوبەرە بوونى جىھان و نەمانى ئادەمىزاد و بوونەھە شىنكە و گۆزەگل.
- ۴- بە ھەل و خەنىمەت زانئىنى كات لەسەر پئىيازى رابواردن و شادى و بادەنۆشى.
- ۵- بئ دەسەلاتى ئادەمىزاد لە ئاست سوورپى زەمان و زەمانە (جەبر).

رېزداران: دەسىپىكى سەدەى بېستەم جەنگەى ترووسكانەوۋە و پېشنگدانى ناوى خەببامە لە دنلادا. "ئىدوارپ فېتزر جېرالڧ" (۱۸۰۹ - ۱۸۸۳) شاعىرى خۇش وېژ و ناسك خەياللى ئىنگلىسى بە ئاشنابوون لەگەل خەببام و وەرگرتنى ھەلوئىستى ئەو بلىمەتە ، دەستى كرد بە ھۆنلنەوۋەى دەستەشېعەرلېكى سەت وىەك بەندى لەسەر پىوشوئىنى چوارىنەكانى خەببام. "فېتزر جېرالڧ" ئەو چامە دوور و درېژەى لە سنوورى پوژئىكا ، لە تاوھەلات و كرانەوۋەى دەركى مەبخانە و لە فكران پوچوونى خەببام و مەخۇرلېبەوۋە ھەتا دەستەملان بوونى يار و تاسان و پوژئىكاوا بوون ھۇندۇتەوۋە و پوھىكى شاعىرانەى وەبەر ناوہ. ئەگەرچى خۇى لای وایە شىعەرى خەببامى راستەوخۇ وەرنەگىراوۋەتە سەر زمانى ئىنگلىسى ، بەلكوۋ ماکەى فكرى ئەو ھەلكەوتەىەى ناساندوۋە ، بەلام وەكوۋ پوونە توئىژەران ئەو گوتەىەى "فېتزر جېرالڧ" يان نەسەلماندوۋە...

راستە "فېتزر جېرالڧ" كارلېكى سەرکەوتووانەى كردوۋە و پاش ئەم درەوشانەوۋەىە ، خۇى و خەببام كراسى نەمرى و مەنشورلېيان پۇشى؛ بەلام حەقىقەت ئەمەىە ، "جېرالڧ" وەكوۋ شاعىرلېك لە پەسەن و نارەسەنى نەپرسىوۋە و چى بە دلەوۋە نووساۋە - جا با ھى خەببامىش نەبوۋبى - لىزگەكەى پىرازاندۇتەوۋە. مەسەلەى «تەناسوخ» ، «خۇش رابواردن» ، «ساقى و مەى» ، «لە دەس نەدانى ھەل» ، «گومان لە پىشت پەردەى مەرگ» و زۇر مەبەستى دىكە بۇ خەلكى ئوروپا لە دەم كەسىكى چەشنى خەببام ، رووداۋىكى نوئ و خۇش بوو. رووداۋىكى

۱- "فېتزر جېرالڧ" ، سالى ۱۸۵۹ ، ۷۰ چوارىنەى بە ئىنگلىسى لى بلاو كردۇتەوۋە: سالى ۱۸۶۷ ھەتا ۱۱۰ ھەلابردوون و پىياندا ھاتۇتەوۋە و سالى ۱۸۷۲ دىسانەوۋە دەستى تىوۋەرداۋن و لك و پۇپى لى ھەلپەرتاوتوون و ھىناونىبە سەر ۱۰۱ چوارىنە و ھەموو جارئ بى ناوى خۇى بلاوى كردوونەوۋە. بەلام ئەوۋەى راستى بى خەببامەكەى جېرالڧ ھەتا سەرھەتای سەدەى بېستەم بە چاكى نەكەوتۇتە نىو كۇر و كۇمەلى ئەدەبى و بە خەلك نەناسىندراۋە.

ئەوئندە تازە بوو كە خيىرا چوارينەكان بە زۆربەي زمانەكانى ئورووپايى وەرگيىردان و بەرەبەرە دنيايان تەنييهو.

كورديش وەكوو ھەموو گەلانى زيندوى دنيا ، ئەم باس و خواسەي بيستەو و گوئي بە ئاھەنگى شيىرەكان لاوايەو و ھەر وەك فارسەكان بايدايەو سەر خەييام و ليى خورد بۆو. وەكوو ئاشكرايە دوكتۆر "كامران عالی بەدرخان" يەكەم كەسە كە دەستى كردوو بە وەرگيىراني چوارينەكان بۆ سەر زمانى كوردى و پاشان "شيىخ سەلام" و مامۇستا "گۆران" ئەو كارەيان بە كرى خۆمالي تەنيوئەو. ھەولتيكى زۆرم دا و بەختەوەرانە لەم چاپى سيىھەمەدا شيىرەكانى "بەدرخان"م گير كەوت كە سى چوارينەيان دەكەمە نيوناخن؛ بەلام ئەوانەي زياتر بەرچاوان ھى "شيىخ سەلام" و مامۇستا "گۆران"ن كە بە كورتى باسيان دەكەم.^۱

خوداليىخۆشبوو "شيىخ سەلام" دواي ئاشنا بوون لەگەل "خەييام" و بەدى كردنى چوارينەكان ، كەوتۆتە سەر گۆرپينيان و ۲۱۶ى لى كردوونە كوردى و بە ھەنگاويكى گرينگ دادەندري ، جا با وەرگيىراني وشە بە وشە تام و چيىزى كارەكەي بريبيى و لەبەر نەپاراستنى كيىشى ماكە فارسىيەكە تووشى گرى وگۆل بووبى؛ يان ھەر چى فارسەكان بە ناوى خەييام چاپيان كردوو بە ئەسلى گرتبى. ھەرچى بى ئەم كارە ريگاي بۆ نەمران "گۆران" و "ھەژار" تەخت كردوو و بى ھيچ گومانىك دەتوانم بليىم مامۇستا "ھەژار" زۆرچار سيلەي چاوى داوئە كارەكەي و وينەي لى ھەلگرتۆتەو و سەرگولخۆرى كردوو.

"گۆران" زۆر بە پاريزۆو خۆي لە قەرەي خەييام داو و بە ھەست كردن بە كەمى چوارينەكان تەنيا ۶۱ى كردوونە كوردى ، كە

۱- خوداليىخۆشبوو "عوسمان حەبيب عەبدوللا ناسراو بە (عەونى)، (۱۹۱۴-۱۹۹۲) ۱۳۱ چوارينەي خەييامي كردۆتە كوردى و ھەر ھاوتاي "شيىخ سەلام" و مامۇستا "گۆران"ە بۆيە خۆم لى بوارد.

زۆربەشيان بە پەسەن گىراون. مامۇستا "گۆران" زوو بە فېتى خۇى زانىوۋە نەكەوتۇتە نىۋ ئەو ئالۋوزىيە و لە "سەلام" و "هەژار" تاق بۇتەوۋ؛ بەلام ئەوېش وەك "شىخ سەلام" تەواو خۇى دەربەستى وەرگىزىنى دەقاودەق و پووكارانە كىردوۋە و نەيتوانىوۋ ئەو بازنەيە هەلبېرئ و بە زمانى تەر و پاراۋ پووحىان وەبەر بنى. زمانى "گۆران" لىرەدا ئەوۋەندە دىلى كىش و جەمسەرى چوارىنەكانە، بەداخەوۋ خەيال ناوۋوۋژىنى. گۆران زىاتر وەستايەتى ناوۋوۋە هەتا شاعىرى و مخابن وەزنى رەوانى ماكە فارسىيەكەى بۇ نەپاريزراۋە كە دەتوانى وەك خالىكى لاواز سەرى بىرى؛ كەچى دىسانىش شوېنى خۇى لەسەر "هەژار" داناوۋە و ناكى پاش دەوۋەن بىرى. هەر بۇيە هاتمە سەر ئەم بىروايە، هەركامەى سى چوارىنەيان لە پەراۋىزدا بنوۋسمەوۋە و يەكى، دە چوارىنەيان - لەو سىيە - وىكرا بىنم؛ هەتا بۇ هەركام لە چوارىنە فارسىيەكان سى جۆر وەرگىزان بە كوردى خۇ بنوېن و خوېندەوارى كورد پتر ئاگادار بى.

شەو دى و پوژ دەبىتەوۋە، بەلام هەر وەك چۆن پىش "فېتىز جىرالدى" چەند كەسى دىكە شىغىرى خەيىاميان كىردبوۋە ئىنگلىسى و هېچ شوېنىكى لەسەر كۆمەلگا دانەنابوۋ، چوارىنەكانى "كامران بەدرخان"، "شىخ سەلام" و مامۇستا "گۆران" ىش هەروا مانەوۋە و نەبوۋنە نوقلى مەجلىسان و مالاۋومال نەگەران...

"هەژار"ىكى مەشەختى لەو كىو و تەلانىنەى كوردستان ئەو هەرا و بگرەى لەسەر خەيىامە دەبىسىتەوۋە، بەلام دەبىنى كورد گەرچى لەم پىناۋەدا هەنگاۋى ناۋە، چىۋاى بۇ نەكراۋە زۆر شىاۋ بى.

"هەژار" بەلەدى ئەو رېگا پۇد و هەلەموۋتانهيە و لە زۆر خورپىنى ئاۋا بەتەۋژم پەريوۋتەوۋە. وەك مامۇستايەكى ورد و وريا شان دەداتە بەر ئەم كارە گرانه و هېندەى پىناچى سەركەوتوۋى خۇى لەو ئەزموۋنەدا دەبىنى و واى لىدئ كە هېندىك لە خاۋەن پايان بە لەبىز

دەلەين بىتوو خەييام زىندوو بىتەو و كوردى بزانى حاشا لە شىعرە
 فارسىيەكانى دەكا... كە ديارە ئەو بە بارىكدا لە پوانگەى چۆنيەتى
 دارىشتى شىعرەو وايە، بەلام لە بارى لە كەودان و دەربرپىنى فكري
 خەييامەو و انيە و لە دريژەى باسەكەدا ئەم مەبەستە پوون دەبىتەو.

ھەر شوينەوارىكى ئەدەبى تايبەتمەندى خۆى ھەيە و ئەم كارەى
 "ھەژار" ىش ھەروايە و دەكرى ئاوا بخريتەپوو:

۱ - وەبەرچا و گرتنى وەرگيرپرانى چوارينەكان لەسەر كيشى ماكە
 فارسىيەكە، كە وەزنىكى يەكجار پەوانە و بە بەحرى «ھزج مئەن اخرب
 مكفوف محبوب» ناسراو و دەبىتە: «مفعول مفاعيل مفاعيل فعل».

۲ - تىكەل كوردنى فەرھەنگى كوردەوارى لەگەل چوارينەكان.

۳ - كەلك وەرگرتن لە خۆشپراويزى و زمانى تەپ و پاراوى خۆمالى و
 خەلكى ئاسايى و فۆلكلۆر.

۴ - دارپشتنەو و شىعرەكان بە پوانگەيەكى تەواو شاعيرانە و پر لە
 وردەكارى ئەدەبى.

۵ - تىكەل كوردنى بىروپا و ھەلويسىتى خۆى.

۶ - ھەول نەدان بۆ ناسينەو و شىعرى پەسەن و ناپەسەنى خەييام؛
 تەنانەت دواى ئەو و ئەو ليكۆلينيەو بەھيژ و پيژەى "عەلى دەشتى"
 بينيوە.

۷ - لەبار بوونى زەمان بۆ دەربرپىنى ئەم بىروپايە بەپيى كەسايەتى
 خۆى.

ھەلبەت لە بابەت بەندى شەشەو بۆ "فيتزجرالد" دەكرى پەخنى
 نەيەتەو سەر، چونكە بەر لە كارەكەى ئەو، كەس لە دەرەو و
 ناو وەى ولات بە گومانەو نەپروانيو تە ئەو ھەموو چوارينەيە. يانى
 تەنيا دواى ناوبانگ دەرکردنى خەييامە كە زاناي پووسى

"ژيئۆكۆفيسكى"۱، توپژهرى دانماركى "كريستين سين" و چەند كەسى ديكە كەتوونەتە بىرى دۆزىن و ھەلاوردنى ھەو و نەھەو. بەلام نەپاراستن و نەسەلماندى ئەو مەبەستە بۆ مام "ھەژار" دروست خۆ نانوئىنى، با لەم كارەشدا تەنيا شاعير بى نەك توپژەر.

چما بۆ ناساندنى كەسيكى وەكوو خەييام دەكرى رايەلەى بىرى بە وردى نەدۆزرى و بە نابەلەدى رېگا داگيرى؟ ديارە ئەم پرسيارە بە «نا» ولام دەدرېتەو و ھەتا بخوازين لە دوا چوونى ھەيە...

گەلى دە دۆستان! گەلى دە ماجەرايە! ئەو نيزيكەى ھەژدە سالە لەگەل چوارينە كوردىيەكانى خەييام تيكە لاوم و تامم لى زانيون و دەنگى گەرم و گوڤى خۆش راويژى بى مراد، "سەليم ئاغالى كاوان و شمشالى بەسۆزى" قالەمەرە، پتر لەو بوارەدا ھانىان داوم بيانزانم و شريتى ئەو شيعرانە گەلى جار وەك ھەموو خەلكى لاواندوو يانمەو و بەسەريان كروومەو. بەم پيشەكەيەى مامۆستا "ھەژار" وا تيگە يشتبووم كە رەنگە چوارينە فارسىيەكان بە جوانى نەناسرېنەو و قەتيش ھەولم نەدابوو بزانم خەييام چى گوتوو و ھەژارم بە ئەسل گرتبوو. لە دلى خۆمدا دەمگوت: «چم داو لە خەييامى فارسى، ئەو كوردىيەكەى ھەيە و زۆريش بەتام و چيژە.» بەلام ھەميشە شتيك، مەبەستىك بۆ من جيگاي پرسيار بوو. باشە ئەم كابرايە - خەييام - چۆن ئاوا قسەيەكى لە گەرمين كروو و يەك لە كوستان؟ چما روانگەيەكى ماتريالىستى بوو يان بروايەكى ئيدەئالىستى دەربريو و ھيندەى وردەكارى فەلسەفى خستۆتە نيوكى شيعرەكانى، من تىي ناگەم؟

۱- "ژيئۆكۆفسكى" يەكەم ھەنگاوى لە سالى ۱۸۹۷دا ھەليناو تەو و دەستى لە سەر ھينديك «چوارينەى سەرگەردان» داناو و سەردېرى نووسراو كەشى لە بابەت خەييامەو بەم ناو رازاندۆتەو.

به کوردی و کورتی کاک "ئه‌حمه‌د شی‌یزاد" که ئاشنامه و زۆر
خۆش‌چیشکه‌یه و گه‌لیکی شی‌عری فارسی خه‌ییام له‌به‌ره، چه‌ند جارێک
ده‌یخویندنه‌وه و منیش کوردییه‌کانی مام "هه‌ژار"م له‌ په‌نا داده‌نان...
ئهم کاره‌ دهنی دام بێم و بگه‌پیم و بزانه‌م به‌راستی خه‌ییام کێیه و چی
گوتوو و مامۆستا "هه‌ژار" چی کردوو. دوا‌ی دلتیابوون له‌ دۆزینه‌وه‌ی
چوارینه‌ فارسییه‌کان مرخم لێ خۆش کرد و هاتم هاوتاکانم له‌ په‌نا یه‌ک
رۆنا و به‌ که‌لک‌وه‌رگرتن له‌ سه‌رچاوه‌ میژوویی‌یه‌کان ده‌ستم کرد به
هاویر و له‌ درێژه‌ی باسه‌که‌دا زیاتری شی ده‌که‌مه‌وه. به‌م کاره‌ ویستوو‌مه
سه‌ر و بنی هی‌ندیک مه‌به‌ست و یک‌که‌ونه‌وه و بگه‌مه ئهم ئاکامانه:

۱ - ناسینی خه‌ییام له‌ پووی چوارینه‌ په‌سه‌نه‌کانه‌وه.

۲ - ده‌رخستنی شی‌وه‌ی وه‌رگێرانی "هه‌ژار".

۳ - له‌ یه‌ک جیا کردنه‌وه‌ی چوارینه‌کان و دیاری کردنی

خاوه‌نه‌کانیان تا ئه‌و جێیه‌ی ده‌کری.

۴ - دهنه‌دانی ئه‌دیبانی کورد بۆ خورده‌بوونه‌وه‌ی زیاتر و وه‌رگێرانی

شی‌عر و نووسراوی لاوه‌کی.

۵ - پیک‌گرتنی کاری چه‌ند شاعیری کورد له‌سه‌ر شوینه‌وارێک.

۶ - پیک‌گرتنی شی‌عره‌ کوردی و فارسییه‌کان بۆ وه‌به‌رچاو گرتنی

خاوه‌ن یا خاوه‌نه‌کانیان.

ئاشکرایه مامۆستا تاق‌تاق چوارینه‌کانی کردوونه‌ کوردی و

دوو سێیه‌ک نه‌بێ که تیکه‌ل‌کراوی دوو چوار خشته‌کین، ئه‌وانی دیکه

سه‌ربه‌خۆن و قسه‌یان له‌سه‌ر نیه. ئه‌وه‌ی لێ‌رده‌ا قسه‌ی دێته‌وه سه‌ر

وه‌رگێرانه ئازاده‌که‌ی مامۆستایه که به‌پێی پێویست و مه‌یلی خۆی

پێی‌داهاتوو و گویی نه‌داوته شووره‌ی شی‌عره‌ فارسییه‌کان. هه‌لبه‌ت

لام وایه بێتوو ئه‌و کاره‌ی نه‌کردبایه ئه‌ویش گۆلی نه‌ده‌کرد و ده‌ژاکا.

هه‌روه‌ها پێویسته ئهم مه‌به‌سته گرینگه له‌بیر نه‌که‌ین که وه‌رگێرانی

ئازاد، شی‌وه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆیه له‌ ئه‌ده‌بی جیهانی‌دا و مادام

خەوشوخال نەخاتە شوئینەواری نووسەر و بوژەوہ ، لە کاری ئەدەبی دا باوہ .

هەلگێڕوہرگێڕ کردنی دەقی ئەدەبی کە شیوہی تایبەتی هەژارە زۆر بەرچاوہ و دەرکێ ئەم ۲۵۰ چوارینەییە ئاوا دابەش بکری:

۱- بیست و چواریان دەقاودەقن .

۲- سەت و حەفتا و سیان لە پوولەتا برە جیاوازییەکیان ھەیە و بە ھیندیک ئیروئەویوہ نیوہرۆکیان پارێزراوہ .

۳- چل و حەوتیان جیاوازی پوولەتیان ھەیە و لە نیوہرۆکا دەلەنگن .

۴ - شەشیانم بۆ نەدۆزراوہتەوہ و گەر ھاتوو لە داھاتوودا وەدەستم بکەون ، پرای خۆمیان لەسەر دەرەبێم .

ھەرۆک لە پێشدا ئامژەم پیکرد لەم دابەشینەدا کارم بەوہ نەداوہ کامە شیعری خەییامە و کامە ھی ئەو نیہ و ئەم مەبەستم لە پەرپوویزی چوارینەکاندا پوون کردۆتەوہ . تەنیا بۆ ئاگاداری پتر ھاتووم چەند کەسیکی کەخودا و جیبی متمانەم ھەلپژاردووە و تا ئەوہندە کراوہ و ھیچ بەلگەییەکی ترم بە دەستەوہ نەبووہ ، ئەوانم کردۆتە قازی و ھیوادارم فیلم لێنەکراوێ و ئەوا دەچمە نیو دەقی ئەم بابەتە گرینگەوہ ، کە باسی چۆنیەتی سەرھەڵدان و دۆزرانەوہی شیعەرەکانن .

خودالیخۆشبوو "فرووگی" لە پیشەکی کتیبی «روباعیاتی حەکیم عومەر خەییامی نەیشابووری» دا دەلی: «دوای گەرپان و پشکنینی سەرچاوہ کۆنەکان تووانیم برپوا بینم کە شیست و شەش چوارینە بێ ئەولا و ئەملا کەلامی خەییامن . ئەم شیعرانە پەوان و ساکارن و دوورن لە خەییالات و ھەستی شاعیرانە . زیاتر کاکلن ھەتا توئیکل و وێژەر پتر بە دوای مانای ورد و باریکەوہ بووہ ھەتا زمان لووسی و گەمەکردن بە وتە و وشە »

جا بۆ ڤوون بوونەوهی زیاتر ، بهوردی وه دوای ڤیوشوینی ئەم شییست و شهش چوارینهیه که وتم و ئەوهی که "هه ژار" لهم لیزگهیه وهریگیڤاون چل و چهوتن و به ژماره دیاریم کردوون. دیاره هیندیك له چوارینهکان جاری وایه زۆر به کهمی له گهڵ سهراچاوهکانی "فرووگی" بره جیاوازییهکیان ههیه ، بهلام شتیکی وانین. دهکرا هه موویان له سههر ڤیوشوینی ئەو بنووسرینهوه ، کهچی وام به باش زانی هه کامهیان له ڤاویژی "هه ژار" نیزیکترن ئەو به ئەسل بگرم ، ڤهنگه ئاوی دیتبی. له لایهکی دیکهرا "هومایی" نهمر که ئەو شییست و شهش چوارینهیهی دۆزیوه و تاوتوی کردوون ، بهم ئاکامه گه یوه که ئەوانهش تیکرا ئی خه بیام نین. بۆ ڤوون بوونەوهی زیاتر له پهراویزهکاندا قامم له سههر داناون. ژماره ی ئەو چل و چهوت چوارینه بریتین له: ۲۱ ، ۲۸ ، ۲۷ ، ۳۰ ، ۳۵ ، ۳۶ ، ۴۳ ، ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۳ ، ۶۸ ، ۷۸ ، ۸۴ ، ۸۵ ، ۸۸ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۱۰۰ ، ۱۲۴ ، ۱۳۳ ، ۱۳۱ ، ۱۴۲ ، ۱۴۸ ، ۱۵۲ ، ۱۵۳ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۶۰ ، ۱۶۱ ، ۱۶۲ ، ۱۶۴ ، ۱۶۶ ، ۱۷۳ ، ۱۷۱ ، ۱۷۶ ، ۱۸۱ ، ۱۸۴ ، ۱۹۱ ، ۲۰۳ ، ۲۱۰ ، ۲۲۱ ، ۲۲۵ ، ۲۲۶ ، ۲۳۴ ، ۲۳۵ و ۲۳۶.

راسته ئەو سهراچاوانه ی به ڤیژ "فرووگی" که لکی لی وه رگرتوون جیی متمانه ی زۆریه ی خه بیام ناسانن ، به لام وه کوو گوتمان ئەم شییست و شهش چوارخشتهکیه ی تهواو به ڤه سهن گیراون ، ئی نارپه سهن و په روه وازهشیان تیدایه. جا بۆ خۆپاراستن له چه ندیاته کردنه وهی مه به سه ته کان ، له پهراویزه ناوی خاوه نه کانیان دیاری کراوه.

دوای ئەو هاویژه ی "فرووگی" کردوویه تی؛ هاتوو له سههر بناغه ی بیر و چی شکه ی خۆی و دیاری کردنی شوین پیی خه بیام سهت و دوازه چوارینه ی دیکه شی تیکه ل شییست و شه شه که کردوو و بۆ ته سهت و چه فتا و هه شت. دیاره بۆ گولبژی کردنی شی عره کان توانیویه تی له و پینسه د و په نجا و نو چوارخشتهکیه که لک وه رگری که له «ته ره بخانه» دا کو کراونه وه. هه ل بهت "هومایی" تا ئەو جییه ی توانیویه تی و زانیویه تی خاوه نی شی عره ته ره بووه کانی دهس نیشان

کردوون و له سانى داون و پړچەى ديارى كر دووه. پاشان هاتووه گهراوه و له كوڼه كتيباند ههشتا و شهش چوارخستهكى ديكەى دهرهيناوه و دهلى: «ئەوانەش بە ناوى خەيامەو نووسراونەو، كەچى زۆربەشيان وە ئى وى ناچن، بەلام گوتم با و نەبن و تيدا نەچن، بەلكوو پوژيک خاوهنيان بو پەيدا بوو...»

با بيينهوه سەر باسى "فرووغى". بەلى، ئەوسەت و دوازده چوارينهيهى "فرووغى" بە مەيلى خوئى تىكەلى شىست و شهشهكهى كردوون، زۆرى و ايان تيدايه كه خاوهنهكانيان ناسراون و دەتوانين ئامازە بە هينديكيان بكهين: ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷.

ئىستا بۆمان دەرکەوت كه "ههژار" به دريژهدانى پييازي "فرووغى" توانيوهتى سەت و چل و ههشت چوارينه لهو سەت و حەفتا و ههشتەى ئەو هەليبژاردوون بيئيه گۆر و بە كرى خۆمالي بيانته نيتهوه. ئاشكرايه ئەم مەبهسته يەكجار گرینگە و جيى سرنج و تيرامانە.

ئەوجار بۇ دۆزىنەوھى پاشماوھى ھۆنراوھكان پەنام برده بەر
 كەشكۆلى «تەرەبخانە». ھەرۆك كۆتم ئەو گەلەشيعرە بەو پاشكۆيەوھ
 كە "ھومايى" پيۆھى زياد كر دووھ، گەيشتۆتە ٦٤٥ چوارينە و مەيدانيكى
 فرەوانترى تەنيوھتەوھ. ھەلبەت ئەو كتيبە ھيچ جىگاي متمانە نيە و پرە
 لە بيروپاي نامۆ و سەيروسەمەرە كە خۆى باسيكى ديكەيە... .

وا ليڤردا ھەفتا چوارخشتەكى «تەرەبخانە» كە مامۆستا ئاوپرى
 وھسەرداۋن و بە ساحەبى كر دوون و بە ناوى خەييامەوھ تۆمار كراون،
 بە ژمارە ديارى دەكرين: ٧، ٩، ١٠، ١٤، ١٥، ٢٥، ٢٦، ٣٢، ٣٣، ٣٤، ٣٧، ٣٨،
 ٣٩، ٤٥، ٤٧، ٥٤، ٥٥، ٥٩، ٦٠، ٦٢، ٨١، ٨٢، ٨٦، ٨٧، ٩٣، ٩٤، ٩٥، ٩٨، ١٠٢، ١٠٦،
 ١٠٧، ١٠٨، ١٠٩، ١١٠، ١١١، ١١٢، ١١٣، ١١٤، ١١٥، ١٢٦، ١٢٧، ١٢٨، ١٢٩، ١٣٠، ١٣٤،
 ١٣٦، ١٦٩، ١٤٧، ١٧٠، ١٧٨، ١٧٩، ١٨٣، ١٨٦، ١٨٧، ١٩٠، ١٩٢، ١٩٣، ١٩٥، ٢١١، ٢١٢،
 ٢٢٣، ٢٢٤، ٢٤١، ٢٤٢، ٢٤٣، ٢٤٤، ٢٤٨، ٢٥٠ و پەراويزى ٤٩.

ھەرۆھە ٢٥ چوارخشتەكى كە لە چەندىن سەرچاوھى ديكەدا
 دۆزراۋنەوھو بە شييعرى رەسەنى خەييام نەھاتوونە حيسابى برىتين لە:
 ٢، ٣، ١٣، ١٨، ٤٨، ٤١، ٥٠، ٦٦، ٨٩، ١٢٢، ١٣٥، ١٣٨، ١٤٠، ١٥٧، ١٥٩، ١٧٤، ١٨٠،
 ٢٠٤، ٢٠٥، ٢٠٩، ٢٠٦، ٢١٧، ٢١٨، ٢٢٩ و ٢٤٩.

ئەوانەى كە دەشميننەوھ ٦ چوارخشتەكىن و لە ھيچ كام لە
 سەرچاوھكانى بەردەستدا بۆم نەدۆزراۋنەوھ و برىتين لە: ٤٤، ٦١، ٦٥، ٦٧،
 ١١٧ و ١١٨.

خۆشەويستان: شاعير و نووسەرى وا لە دنياى ئەدەبىياتى جىھاندا
 ھەلکەوتوون و ھەلدەكەون كە شيۆھى دارپشتى كەلاميان سەرەپاي ئەوھى
 بۆتە ھۆى دەولەمەند و پتەو بوونى ئەدەب، توانيويانە لەسەر شيۆھى
 دوانى خەلكيش شوين دابنين و ئاخاوتن ليك و لووس و پەوانتر بکەن.
 ديارە ئەو دەسلەلاتە بەرزە لە تيفتيفەدانى روحى كۆمەليشا دەورى

به رچاوی گپراوه و نهر ماوه ته وه. له لایه کی دیکه پرا زانای وریای واش هه بوون و ههن که به وردبوونه وه له زمانی خه لکی ئاسایی زور به وردی توانیویانه که لک وهر بگرن و ئه ده بی نووسراوی پی دهوله مه ند بکه ن. ئه و ئاده میزادانه کاریکی وها سه رکه وتوانه بیان کردووه که مه ودای زمانی ئه ده بی و زمانی دوان، زور که م بیته وه و زور به ی جه ماوه ر چپژئی لی وهر بگری.

نه مران "هه ژار" و "هیمن" له ویژه ی هاوچه رخدا بو ئه م باره لووتکه ن و توانیویانه به ئاویته کردنی ئاخافتنی ئاسایی و به ند و باوی فولکلوری، ئه ده بیاتی ئیمه به ره و گه شه کردن به رن و جی په نجه بیان دیار و به رچاوه.

ئه وه ی لیژده دا جیگای سرنجه، زمانی خو ش و شیوه ی دارپشتی دلگری "هه ژار" ه که توانیویه تی پروو بکاته ده روونان و به جوریک له سه ر دلان بنیشی که زور به ی خه لکی ئاساییش لی حالی بن.

هونه ری به رچاو له وه لگیپرا نه وه یه دا نیزیک بوونه وه له ئاخاوتنی ورد و باریکی گهل و دوور که وتنه وه له پیچ و په نای تاریک و ونی ئه و دنیا پر په مز و پازه یه. دیاره زور به ی چوارینه فارسییه کانیش ئه و تایبه تمه ندییان هه یه، به لام وه ک ده رده که وی شیعی نه خشین و ساکاری "هه ژار" وردتر پنچی داکوتا وه. هه لبه ت ئه وه به م مانایه نیه که هه موو هؤنراوه کان سادهن و پیویستییان به لی دوان و لی کدانه وه نیه؛ ئه گه ر وا بووایه خو م لی ده پاراست و تیژ راده بریم. وام به باش زانی پتری پیوه ماندوو بم و ئه وه نده ی ده توانم ده رگا بخمه سه ر پشت.

تەنانەت ئەوەندەي زانيومە سەرنجە داوہ و بۆ دروست خويندنەوہي چواريە كوردی و فارسىيەكان نيشانەي پيويستم داناوہ. جا رەنگە بە بڕوای هيندي كەس هەر پيويست و لە هەندي شوين دروستيش نەبن، بەلام ئەم كارەم كر دووہ و پڕ بە دل سپاسي ئەو كەسانە دەكەم رينوينيم بکەن و هەلەكانم بخەنە بەرچاو.

دنياي ئەم چواريانە، دنيايەكي سەيرە و هەر سازەي لە ئاوازيكي لي دەدا؛ بەلام چريکەي خەييام زالە بە سەر ئەم زەنازەنايەدا و دەبئي بە گوئي پوچ بيبيستي و بە فکر پيي دابييەوہ و ئاکامي مەعنەوي لي وەرگري.

سەلاحەددين ئاشتي

۱۳۸۷

پڕ بە دل سپاسي ئەو خۆشەويستانە دەكەم
 كە لەم توپژينەوہيەدا زۆر بەگەرمي
 يارمەتيان دام. پيژداران :
 خوشكە سەيران حەيدەري، سەيد ئەسەد
 بەرزەنجي، عەلي سەميمي،
 مەحمود ئيكرامي، ئەمير خزرپوور ئەقەم،
 پەحيم سولتاني، سوارە فتووحی و
 محەممەد ئەمین شاسەنەم.

(۱)

تیريژ که به رۆژ و پیل به دەریا دریا،
لهو رۆژهوه گول پیکه نی، بولبول گریا؛
خوا نووسی له چاره ی رهشی ئیمهش بهشمان:
ژینیکی ههژاری پر له خۆزیا و بریا.

*

آن روز که توسن فلک زین کردند،
و آرایش مشتری و پروین کردند،
این بود نصیب ما ز دیوان قضا:
دردی و غمی؛ قسمت ما این کردند.

۱ - تیريژ: تیشک، نوور و پوناکی.

۲ - پیل: شهپۆل، مهوج.

۳ - که خۆر به تاقی ئاسمانهوه گرا و رۆژگار دهستی کرد به سووڤ و خولدان،
لهو رۆژهوه که سههۆل توانهوه و دەریا و شهپۆل سهریان هه لدا، به کورتی
لهو کاتهوه ژیان دهستی بیکردوه، شایبی و شینیش دابهش کراوه، بهلام
حهقیقهت ئەمهیه خودا بهش مهینهتی به بالای ئیمه بریوه.

(۲)

گرييا گولئى بۆ گوللاو سەر ئاگر نرييا:
«ئەم بۆن و بەرامەيەم نەبووبا برييا;
نرخى ھونەر و جوانييه دەيبا گەردوون،
كى پيئەنى جاريئىكى، ھەزار جار گرييا.»

*

گُل گفـت: «بـه از لقـاي مـن رويـى نـيست؛
چـنـدین سـتم گـلابـگر، بـاری چـيست؟»
بـلبـل بـه زبـان حـال بـا او مـى گـفـت:
«يـک رـوز کـه خـنـدـيد کـه سـالى نـگرـيست؟»

۱ - ديوانى "بابا ئەفزەل" جوارينەى ۱۳۲، بە ناوى خەييىام نيه.

۲ - ليرەدا گول كە نمادى جوانى و بۇنخۆشى و تەمەنكورتىيە، لە دەست زەمان كەوتۆتە گلە و گانزەندە و تووك لە بەختى خۆى و ئاكارى دزيوى گولاوگر دەكا. گوليان چنىبوو، وەسەر ئاوريان نابوو، ھەتا دتۆپدلتۆپ فرميسكى پيئەلوەرئىنن و گوللوى لىبگرن... گول بە ئەسرين باراندنەو دەيگوت: «خۆزگە من ماكەى جوانى و بەرامە نەبووبام. ئەوھتا دەبينين چم بە سەر دئ. من لە ژياندا جاريئىك پيئەنيوم، پشكووتووم، كەچى ئاورم لە ژير دەكەنەو و تينم بۆ دئىنن و ئەو ئاوەى كە شيلەى گيانى منە دەيكەنە ھەلم و ساردى دەكەنەو. لە راستىدا گوللاو فرميسكى منە و ئەوھش تۆلەى ئەو جارەيە كەوا پيئەنيوم.»

(۳)

بیهوودیه بیر و خهم، دالت خوْش که برا!
 پرسیار نهکرا، بهشت درا ههرچی درا.
 تو هیشته نههاتوویه جیهان پوژی بهری،
 نهو پوژی دهوو بچیبه دهری، دیاری کرا.

*

زین پیش نشان بودنیها بوده است،
 پیوسته قلم ز نیک و بد ناسوده است،
 تقدیر تو را هر آنچه بایست بداد!
 غم خوردن و کوشیدن ما بیهوده است.

لیزه‌دا باس باسی چاره‌نوسی دیاری کراوه. نهو مه‌به‌سته ده‌گه‌پیت‌هوه نیو
 جه‌غزی بیری نهو که‌سانه‌ی که له دنیا پییان ده‌لین «جه‌بری». به لای
 نه‌وانه‌وه ئاده‌میزاد که وه‌زگی دایکی ده‌که‌وی چاره‌شی ده‌نوسری و خو بادان و
 هه‌لسوو‌رداسوو‌ر بو پزگار بوون له چنگ نه‌م مه‌به‌سته، کرده‌ویه‌کی مفت و
 بیهوودیه و نه‌وه‌ی یه‌زدان ویستوو‌یه‌تی و ده‌یه‌ه‌وی هه‌ر نه‌وه‌یه و نه‌وی دیکه
 زیادیه. خوا چونی دانابی هه‌ر وایه و ناگوری.

(۴)

بهس هه لَبخولئ به دهوری پیس و پاکا؛
تا کهنگی به شوین هه موو خراپ و چاکا؟
گهر زهمزه می یان دایینی ئاوی ژیانی،
ناچاری ده بیئ پوچی به سینهی خاکا.

*

تا چند اسیر رنگ و بو خواهی شد؟
چند از پی هر زشت و نکو خواهی شد؟
گر چشمه زمزمی و گر آب حیات،
آخر به دل خاک فرو خواهی شد.

ئهی ئاده میزاد ورد به وه، وریا به وه، دس هه لگره لهم هه مووه
هه ل سوورداسووره. بئ واده که ی؟ خو ئه گهر ئاوی متفه رکی زهمزهم و ئاوی
حه یاتیش بی، هه ده بیئ له بهرچاوان بزر بی و سوپت ون بی.

(۵)

مردن چیه؟ كهس تینه گهیی تا ویستا،
 تهورات و زه بوور تا ده گهیه ئاویستا؛
 زور كهس له ژیان دواوه زانایانه،
 بو باسی مه‌رگ، گیل و نه‌زان پراویستا.

*

كس مشكل اسرار آجل را نگشاد.
 كس يك قدم از نهاد بیرون نهاد.
 من می‌نگرم ز مبتدی تا استاد،
 عجز است به دست هر كه از مادر زاد.

مردن چۆنه و كه ئاده‌میزاد مرد چی به سه‌ر دئ، به‌راستی مه‌به‌ستیکی
 ته‌واو پر پیچ و قه‌مچه و زیاتر له پووی لیكدانه‌وه‌ی شه‌خسی قسه‌ی
 لی‌ده‌کری. ئه‌وه‌تا له‌وه‌تی دینی ئاسمانی کتیبیان کردۆته دیاری بو ژیان،
 یانی هه‌ر له زور کۆنه‌وه مه‌سه‌له‌ی مه‌رگ، زانایانی سه‌رگه‌ردان کردوه.

(٦)

بیستوومه بهه‌شستی هه‌یه حووری تیدا؛
رووباری شه‌رابی پاکی ده‌روا پیدا؛
من لی‌ره مه‌ی و یاری په‌یا که‌م چ ده‌بی؟
ده‌سکه‌وته‌که هه‌ر یه‌کن به هه‌ردووک پیدا.

*

گویند: «بهشت و حور عین خواهد بود؛
آنجامی و شیر و انگبین خواهد بود.»
گر مامی و معشوق گزیدیم چه باک؟
چون عاقبت کار چنین خواهد بود.

١ - نف، ل ١٠٢. ئەو چوارینه‌یه به هیندیک جیاوازییه‌وه به ئی
"عهینولقوززاتی هه‌مه‌دانی" ده‌زانی:

گویند: «بهشت و حور و کوثر باشد؛
جوی می و شیر و شکر باشد.»
یک جام بده ز باده هان ای ساقی!
نقدی ز هزار نسیه به‌تر باشد.

٢ - ئەو شی‌عه‌ه چۆرێک بئ‌باوه‌رییه سه‌باره‌ت به واده‌کانی خوداوه‌ند له
رواله‌تا، به‌لام به لای دیکه‌دا ده‌کرێ تیر و تانه‌گرتن بئ‌له‌و که‌سانه‌ی ته‌نیا
خودایان به به‌هه‌شته‌وه ده‌وێ و مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵ ده‌که‌ن... وه‌هه‌ر حال وهره
بێداکه و ده‌سته‌ملان به، کێ ده‌زانی وایه یان نا.

(۷)

ئەو پۇژە خودا سانى گىئانى رانا،
 دەيزانى بە كردهوم، خودايە و زانا.
 ھەر خۇيەتى دايئاو ھەلە و سەرىپچىم؛
 سووتانى جەھەندەمى لەبەر چى دانا؟

*

يزدان چو گل وجودِ ما مى آراست،
 دانست ز فعلِ ما چه برخواهد خواست.
 بى حُكمش نيست هر گناهی كه مرأست؛
 پس سوختن قيامت از بهر چه خواست؟

-
- ۱ - خودايەك ھەيەكە روى وەبەر ئادەمى ناوہ و رېكويپىكى كىردووه و ئاگادارى بوون و نەبوونىەتى، كەوابوو چونكە من لە بوون و چوونى خۇما بئەسەلاتم، نابى پرسيارم لى بىرى.
- ۲ - بۇ روون بوونەوہى زياتر بروانہ چوارينەى ژومارہ ۳.

(۸)

گۆیا له جهه نده من ئه ویندار و مه ست!
بهم واته یه پیکه نیم و گوستی خۆم گه ست.
جیی چه ند کهری کولکنه ئه گهر وایی به هه شت ؛
یان چۆل و بیابان و کیه وه ک له پی ده ست.

*

گویند مرا که: «دو زخی باشد مسـت!»
قولى است خلاف، دل در آن نتوان بست.
گر عاشق و مى خواره به دو زخ باشند،
فردا بینى بهشت همچون کف دست.

۱ - نف ، ل ۱۳۶. به هیندیک ئهم لا و ئه و لاوه ئه و چوارینه به ئى
ئه میرئه حمه دى گه نجه وى " ناسراو به " کورپی خه تیبی گه نجه " ده زانی.

گویند: «بهشت را کجا یابد مسـت؟!
وز دو زخ آزاد کسه بتواند جسد مسـت؟»
گر مى خواران جمله به دو زخ باشند،
پس بنمایند بهشت را چون کف دست.

۲ - پت ، ل ۵۴. «ئى خه بیام نیه.»

۳ - گوست: ئه نگوست. قامک ، کلک.

۴ - مامۆستا گۆران ئاواى هیناوه له لایه په ۴۹۰ ی دیوانه که ی دا:

ئه لئین: «دۆزه خه جیی پیاوی سه رخۆش،
هه ی قسه ی بی جیی دوور له عه قل و هۆش!
گهر عاشق و مه ست گشت بچنه دۆزه خ،
به هه شت ئه بیته نه ناو له پیکی بۆش.

(۹)

بیرت دئ عه‌بای پپوه بوو جئ باری لمت ؟
 ئه‌و بیرى له‌ ده‌ریای پروپووجا نوقومت؟!
 ریشت له‌ دواوه‌ هاته‌ده‌ر بوو به‌ کلک ،
 نینۆکی ده‌س و پیت خروپر بوونه‌ سمت!

*

ای رفته‌ و باز آمده‌ و چُم گشته‌؛
 نامت ز میان نام‌ها گم گشته‌!
 ناخن همه جمع آمده‌ و سُم گشته‌؛
 ریش از پس پشست آمده‌ و دُم گشته‌!

۱ - تۆ ده‌زانی پشتت که ئیستا دوو تپری خیز و لیم لی بار کراوه‌ و بوویه‌ گویدریژ، کئ بووی؟ تۆ هه‌ر ئه‌و کابرا بیرتاریکه‌ بووی به‌ ریش و په‌شمه‌وه‌ که مردووی و روحت په‌ریوه‌ی جهسته‌ی ئه‌و که‌ره‌ بووه‌.

۲ - هه‌لبه‌ت به‌ر له‌ گێرانه‌وه‌ی حیکایه‌تی بی‌بناغه‌ی چۆنیه‌تی ئه‌و شیعره‌، پپووسته‌ بزانی که زۆربه‌ی هه‌ره‌ زۆری تووژمران، ئه‌م چوارینه‌یه‌ به‌ ئی خه‌بیام نازانن و...

هیندیك كه‌س به‌ هه‌له‌ له‌سه‌ر ئه‌م باوه‌ره‌ن كه‌ خه‌بیام برۆای به‌ «ته‌ناسوخ» بووه‌ و ئه‌م نه‌قله‌ش هه‌ر له‌سه‌ر پپئوشوینی ئه‌و بۆچوونه‌ داگیرساوه‌. گۆیا رۆژیک له‌ «نه‌یشابوور» كه‌ خه‌ریکی چاك‌ كرده‌وه‌ی كۆنه‌ خویندنگه‌یه‌ك بوون و به‌ کاروانی كه‌ران خشتیان بۆ كیشاوه‌. گویدریژیک به‌ ئامان و زامان له‌ ده‌روازه‌ی هه‌وشه‌ وه‌ژوور نه‌که‌وتوه‌. خه‌بیام و هیندیك مه‌لا و فه‌قیی دیکه‌ له‌وینده‌ری ده‌بن و چاویان به‌و دیمه‌نه‌ ده‌که‌وئ. دوا‌ی کورته‌ پامانیك‌ خه‌بیام به‌ره‌و لای گویدریژه‌که‌ ده‌چئ و ئه‌و چوارینه‌یه‌ به‌ گۆیا ده‌چرپینی و ده‌سه‌جئ که‌ره‌که‌ گوئی به‌ر ده‌داته‌وه‌ و وه‌ژوور ده‌که‌وئ. ئه‌وانه‌ی له‌وئ ده‌بن، ده‌پرسن قوربان ئه‌وه‌ چی بوو؟ له‌ ولاما ده‌لئ: «ئه‌و روچه‌ی ئیستا

چۆته بهر ئه و که ره، له پینشا له بهر له شنی مامۆستایه کی ئیره دا بووه و هیشتا که بهم شکله تووشی ئیره هاتۆته وه، شهرم دهکا و پیی عه یب بوو، بیته ژووور...»

سه رچاوه کان: ۱ - ت. ل ۱۴۲ - ۱۴۳، ۲ - نف. ل ۵۸ - ۵۹

(۱۰)

گیژی له خه یالات و گلهی بهختی رهشت،
 رابویره ههتا بهجاری نه براوه بهشت!
 دهس بگره به بهندی سهر و پرچی جوانیک،
 تا هه لئه وه شیئراوه هه موو بهندی لهشت!

*

زان پیش که نام تو ز عالم برود،
 می خور، که چو می به دل رسد غم برود!
 بگشای سر زلف بتی بند ز بند،
 زان پیش که بند بندت از هم برود!

۱- بهس گلهیی له سیاچارهیی خۆت بکه و بهس له و باز نه یه دا هه لئسوورئ.
 برۆ بگه یه و دهس و بردئ بکه. ههتا جوان و جحیلی ئاو یزانی نه ونه مامی به،
 دهنا دوو رۆژی دی ده مری و چت پی نامینئ. لیڕه دا خۆش پابواردن و دم به
 خه نیمه ت گرتن داوی ته نیوه.

۲- د. کامران به درخان، ل ۱۴.

بهری کو ناقتی ته ژ دنیا یی بچه،
 فه خوه شه رابی، خه ما ته دی بچه!
 که ز بیین ده لاله کی ژ هه ف بکه،
 بهری کو لاشی ته ژ هه ف که فه!

(۱۱)

لەو کۆشک و سەرايەدا کە جەم جامی گرت ،
رێوی ترەکیو، مامز ئارامی گرت .
بارام کە هەموو ژيانی خۆی گۆپی دەگرت ،
دیتت بە چ جوړی گۆپی بارامی گرت؟!

*

آن قصر کە جمشید در او جام گرفت،
آهو بچە کرد و روبه آرام گرفت.
بهرام کە گور می گرفتى همه عمر،
دیدى کە چگونە گور بهرام گرفت؟!

۱ - دوکتۆر "موجتەبا مینۆوی" لە لاپەرە ۷ی کتییی «دەربارەى روباعیاتی خەییام»دا، ئاواى هیناوه:

آن قصر کە بهرام در او جام گرفت،
آهو بچە کرد و شیر آرام گرفت.
بهرام کە گور می گرفتى همه عمر،
دیدى کە چگونە گور بهرام گرفت؟!

۲ - پروانە لاپەرە ۴/۸۷ی دیوانی مامۆستا گۆران، ئاواى وەرگێزپراوہتەوہ:

ئەو کۆشکەى بەزمى تیا گێرا بارام،
بۆ ئاسک و رێوی بوو بە جیی ئارام،
بارام کە گۆپی ئەگرت تا مابوو،
نەتدی گۆر ئەوى چۆن گرت سەرئەنجام؟

۳ - مه به سستی شاعیر به روونی وهبیر هیئانه وهی هیئز و دهسه لاتی به ره ی ئاده مزاد و نه مان و تیدا چوونییه تی. له راستی دا هاوار و بانگه وازه بو ئینسان که وه خه بهر بی و بزانی دنیا کاو لاشیکه و بو ئه وه نابئی زوری دل پی خوش بکری. چ جه مشیدی خوش پابویر بی و چ بارامی ئازا و چاونه ترس، هر ده بی لی و ده ره که وی.

۴ - کۆشک و سه رسه را و خوش پابواردنی "جه مشید"، یه کیک له پاشایانی «پیشدای» که به دهستی "زحاک" تیدا چوو، له ئه ده بیاتی میژوویی فارسی دا دهنگی دا وه ته وه و چه شنی وینه یه کی زیندوو، هه میشه بهر چاوه. جامی شه پاب نۆشین و کام وهر گرتنی جهم ئیستاش نیشانه ی شکو و مه زنی پاشایانه... به ئی له مالی جه مشیدا ئیستا پوی بیچووی هه لئاوه و ئاسک هه ساوته وه.

لیره دا بو چاکتر حالی بوون له بهینی دووه مه به پیویستی ده زانم چاره نووسی به ئه فسانه ته ندرای بارامشا که له بهر پای «گۆر» به بارامی گۆر ناوبانگی دهر کردوه بگۆر مه وه.

- «گۆیا بارامشای به دهسه لات که زوری که یف به پای و شکار هاتوو، جاریکی له گه رمه ی پاودا گۆر پیک تاق ده کاته وه و دم له سه ر پشت به سواری ده که ویته سه ری. ها ئیستا ها تاویکی دی بیگری، رکیفکوت نایداته وه. زور پی ده چی، کهم پی ده چی، نیچیری به سه ته زمان روو ده کاته په وه زیک و خو به موغاریکا

دەكا و ۋەكوو تيزمالىكە تيشكىك تىپادەچى و لەبەر چاوان ون دەبى. بارام شوپىنى بەرنادا و بە دوويا خۆ لە كەلپنە بەرد دەكوتى و بىز دەبى.

ھىندىك خزمەتكارى جىئالۆكە كە لە دواى شا دەپۆن، لە حاند موغارەكە رادەۋەستىن. تاۋىكى خۆش پىدەچى، بەلام ھىچ دەنگ و خەبەرىك نابى. لە ۋەمەدا ۋەزىر و ۋەكىل و ئاۋالەپراۋەكانى دەگەنئ و سۆراغى پاشا دەگرن. عەرزىان دەكەن كە تەشريفى بە دواى گۆرپىكدا چۆتە نپو ئەم ئەشكەۋتە. ھىندىك لە پراۋچىبەكان دەچنە سوپى زاركى موغارەكە، بەلام تەماشى دەكەن خۆ ئەۋە قەلشتىكى زۆر تەنگ و تەسكە، ناكرى شا بە سوارى تپوۋە چووبى. لە ۋەقسەى غولامەكان ۋەشك دەكەون و دەستوور دەدەن بىانكوتن بەلكوۋ راستى بلىن... دواى كوتان و شىۋەن و واۋەيلاى زۆر، قسە ھەر ئەۋەبە كە بىستۋويانە... دەنپىرن بەردبىر و بەردەوانان دپنن و پاش چەند پۆژان زاركى ئەشكەۋتەكە فرەوان دەكەنەۋە و خەبەرىش دەدەن بە داكى بارام و ئەۋەش تەشريف دپنى. چەند كەسكى لەگەلى بە ئەشكەۋتەكەدا دەپۆن و دواى ھاۋار و گەران و پشكىنپىكى زۆر نە بارام سۆراغى دەبى و نە گۆر... بەكورتى گۆر ئەۋ بەلايەى بە سەر بارام ھىنا و ئاۋاى تۆلەى خۆى و پەگەزى كىردەۋە....

لە ۋەساۋە ئەۋىندەرى بە گۆرى بارام ناسكرا.

۵ - «گۆپ» لە مىسرەى سىپھەم و چوارمدا جىناسى تەۋاۋە دەكرى لە مىسرەى ئاخرا بە تەنپايى ئىھامىش بى.

بىروانە لاپەرە ۳۴۸ - ۳۶۱ى «ھەفت پەيكەر»ى، "حەكىم نىزامى گەنجەۋى".

(۱۲)

ریم که‌وته گولستانه‌وه لای بولبولی مه‌ست ،
 به چریکه‌یی پیی گوتم که‌لی راز و مه‌به‌ست:
 «تا گول نه‌وه‌ریوه ، تا له‌شت نه‌بووه به گل ،
 وه‌ک گول به ده‌می! دم به بزه و پیاله به ده‌ست.»

*

چون بلب‌ل مس‌ت راه در بستان یافت ،
 روی گُل و جام باد‌ه را خندان یافت ،
 آمد به زبان حال در گوش‌م گفت:
 «دریاب که عُم‌ر رفته را نتوان یافت!»

بولبولی سه‌رمه‌ستی رووی گولان ، له گول‌زاریکا گورانی ده‌گوت و
 ده‌چریک‌اند و من وا له به‌سته‌که‌ی حالی بووم که ده‌لی هه‌تا داوی ژیان‌ت
 نه‌پساوه و نه‌مردووی خو‌شی رابویره.

(١٣)

مه‌یگێڕ! ده‌ وه‌ره‌ به‌ خێری چاوی کالت ،
دل تینوووه‌ جه‌رگم ره‌شه‌ چه‌شنی خالت .
وا تۆبه‌ به‌ سه‌ر یه‌کا شکا وه‌ک پرچت ،
بۆم تێکه‌ مه‌یه‌ک له‌ په‌نگی کولمی ئالت .

*

برخیز و بده‌ باده‌، چه‌ جای سخن است؟
کامشب دهن تنگ تو روزی من است .
ما را چو رُخ خویش می گلگون ده‌،
کاین توبه‌ من چو زلف تو پُرشکن است .

فر ، ل ٥٨ ، «بیم وایه‌ چونکه‌ هیچ مه‌یه‌ستیکی فه‌لسه‌فی تیدا نیه‌ و هه‌ر
ته‌نیا باسی خۆش رابواردن و که‌یف ساز بوونه‌ به‌ری به‌ خه‌ییاموه‌ نیه‌.»

(۱۴)

ئەى شووشە بنازم بە دلى خاوينت،
 تاوم بدهرى به ئاوى خەم تاوينت!
 دەستم بەرئە دەم لە ئارەزووى دوور و دريژ،
 مەيگيپر! لەو ئە دەستی من و داوينت.

*

صبح است، دەمى بر مى گلرنگ زنيم،
 وين شيشه نام و ننگ بر سنگ زنيم.
 دست از آمل دراز خود باز کشيم،
 در زلف دراز و دامن چنگ زنيم.

كووله كهى روحى شووشه بادهيه و به قوربانى بم. ئەى شووشه بە و روحەى
 خۆت كه مەيه تين و تاويكم پى ببهخشه و ئەوكات منيش دەستم لە ئارەزووى
 نەخشين و بئ سەر و بن هەلەدەگرم. دەسا ساقى دەستی من و داوينى تو؛ دەست
 بده شووشه و پيالە و مەى فېرکە.

(١٥)

هاتوومه جیهان چم به چ کرد؟ تیگهی: هیچ!
هه ر بنج و بناوانی جیهان ده رخه ی: هیچ!
رووناکیدهرم، شه مم، که فووم لیگهی: هیچ!
نهینۆکی دهسی جه مم، له به ریم ده ی: هیچ!

*

بنگر ز جهان چه طرف برستم؟ هیچ!
وَز حاصلِ عمر چیست در دستم؟ هیچ!
شمعِ طَرَبِم، ولی چو بنشستم، هیچ!
من جامِ جَمَم، ولی چو بشکستم، هیچ!

ئهوهند ده زانم که هاتوومه رووی دنیا له هیچ شتیک حالی نه بووم،
ته نانهت ئه گهر هه موو هیم و بناغه ی دنیا ش تاوتوی بکه م هیچه. بو؟ چونکه
وه کوو شه میکی بچووک وام که فوویان لیکریم ده کووژیمه وه و ته واو ده بم. بو؟
چونکه منی بنیادم چه شنی ئاوینه مه نشووره که ی جه مشیدشا ده چم که
شکاندیام تازه ته واو بووم و جووم. ئهو ئاوینه ی به پیی ئه فسانان ته واوی
دنیا ی تیدا دیار بوو... ئهو ئاوینه یه له پیشا به «جامی که یخوسره و»
ناویانگی ده کردبوو، که پاشان له سوئنگه ی ده سه لاتی جه مشیده وه به
«جامی جه م» ناودیر کرا.

(۱۶)

ئەو خۆایه که گەردوون و زەوی بەرپا کرد،
 ئەو پۆژە مەکوێ دەرد و خەمی پەیدا کرد.
 وەک پڕژد و چنۆک هەرچی بە نرخ و جوانه،
 هینای بە پەله و گورجی دەخاکی پراکرد.

*

آن کس که زمین و چرخِ افلاک نهاد،
 بس داغ که او بر دلِ غمناک نهاد!
 بسیار لبِ چو لعل و زلفینِ چو مُشک،
 در طبلِ زمین و حَقَّةٔ خاک نهاد!

نف، ل ۱۴۱، «هەر بهو شکل و مانایه به ناوی "شیخ عه‌به" هاتوو.»

آتیش زِ دلِم، دَم اندر افلاک نهاد.
 گردون همه غم بر منِ غمناک نهاد.
 دُرّی که چو جان عزیز می‌داشتمش
 بربود ز من زمانه، بر خاک نهاد.

(۱۷)

رۆژگارى مرقۇ تيا ژيابوو رابرد.
ئاوى بوو بە جۆدا چوو، با بوو رابرد.
هەرگيز مه ئى وابوو واچوو، خۆش نايه ته وه؛
گەر تال و زه بوون ژياوى چابوو رابرد.

*

اين يك دو سه روزه نوبت عمر گذشت؛
چون آب به جويبار و چون باد به دشت.
هرگز غم دو روز مرا ياد نگشت:
روزی که نيامده است و روزی که گذشت.

۱ - پت، ل ۶۳، «بهريژ "عهبدولباقى گولپيگارىلى [گولپينارلى] به ئى
خەييامي نه زانيوه. به لام خودالىخۆشبووان "سه عید نه فيسى"، "فرووغى" و
کۆکهره وهى ته په بخانه به هی خەيياميان زانيوه.»

۲ - چوارينه كانى خەييام به كوردى مامۆستا گۆران، لاپه ره ۴۹۸
ئەم يەك دوو رۆژهى عومر چوو به سه ر،
وهك ئاوى ناو چه م، وهك باى دهشت وده ر
له رۆژان هەرگيز خەم ناخۆم بو دوو:
ئەوهى تىپه پى و ئەوهى دىتته ده ر.

(۱۸)

باش پښگه ئه چووم يا خو گلابم، رابرد.
 گهر دووره پهريز بووم و ته بابم، رابرد.
 ترسم هه يه بوم بيته ژمار پوژي ژمار،
 ئه و ژينه كه بي يار و شه رايم، رابرد.

*

تا باز شناختم من اين پاى ز دست،
 اين چرخ فرومايه مرا دست بيست.
 افسوس كه در حساب خواهند نهاد،
 عمرى كه مرا بى مى و معشوقه گذشت.

۱ - چ ئينسانىكى راسته رى بووبم و چ به پيچه وانه. چ خوم له خه لك
 بواردى و يا له گه لىان ته با و ره با بووبم، ئه وه هه مووى رابرد. ته نيا له
 شتىك ده ترسىم ئه و يش ئه وه يه له و دنيا تيمهه لپيچن كه بوچى خوشت
 رانه بواردووه و نه غدت داوه به قهرز. چما نازانى خودا ئه وانه ي بو تو
 خولقاندبوو، گيله؟!

۲ - مىسره عى چوارهم ئاواش هاتووه:

عمرى كه مرا بى مى و معشوق گسست.

(١٩)

لهش ناسک و لاوچاکی وهها ههن کچ و کوپ،
گول دپکه به رانبه ری بکهی، بی کهسه دوپ.
گهردوون که به دانسته دهیانکا وهک شیت،
تیکیان هه لئه شیلیت و دهیانکاته وه قوپ.

*

جامی است که عقل آفرین می زندش؛
صد بوسه ز مهر بر جبین می زندش.
این کوزه گر دهر چنین جام لطیف،
می سازد و باز بر زمین می زندش.

کوپ و کچی ئه وهنده له بار و نازدار ههن بیتوو له گه ل گول رایانینی، گول
چه شنی دروو خو ده نوینی و گه وه ره ریش چ نرخیکی نامینی. گهردوون که به
دهوریان دا دی و ئاوا له باریان هه لده خا، له پیر دهیانمرینی و دهیانکاته وه گل.
ئه وه خوئی سه سورمانه له کاروباری خودا....

(٢٠)

ئەم گۆزە وەکوو من بوو: دڵدار و هەژار؛
 جارێکی دای خۆش بوو سەد جار خەمبار؛
 ئەو هەنگل و دەسگرەمی لە ملیا دیوتە،
 دەستی بوو زۆر خراوەتە سەر ملی یار.

*

این کوزه چو من عاشق زاری بوده‌است؛
 در بند سَر زُلفِ نگاری بوده‌است.
 این دسته که بر گردن او می‌بینی،
 دستی است که بر گردن یاری بوده‌است.

١ - لە دیوانی "بابائەفەزل" دا هاتوو. بڕوانە لاپەرە ٢٣. بیری جیاوازییان
 هەیە.

٢ - با بزانیان مامۆستا "گۆران" چۆنی وەرگێراوە، بڕوانە لاپەرە ٤٨٧؛
 سەرجهمی بەرهمی گۆران.

ئەم گۆزە وەک من دڵدارێ بوو،
 گێرۆدەمی زولفی نیگاری بوو؛
 ئەو دەسکەمی ئیستا قولفە لە ملیا،
 سەردەمیک دەستی مل یاری بوو.

٣ - رۆبایاتی خەییام، وەرگێراوی شیخ سەلام، لاپەرە ١٩.

ئەم گۆزە وەک من عاشقی بوو زار؛
 بە تالی زولفی یاری گورفتار؛
 ئەو دەستە ئیستا تەوقی ملیەتی،
 دەستی بوو، کام دەست؟ دەستی ملی یار.

(۲۱)

په نديكى مناله كهت بده مامه ي پيرا!
با بازی به خاک و گل نهكا، ژيري به بيرا!
بيژنگي له دهس دهري نه! بهس دابيژي،
كه لله ي سهري پاتشا و مير و وه زيـر.

*

اي پير خردمند! پگه تر برخيز.
وان كودك خاك بيز را بنگر تيز.
پندش ده و گو كه نرم نرمك مي بيز،
مغز سـر كي قباد و چشم پرويز.

هۆ مامه ي دنيا ديدة، گوئ بگره چيت پي ده ليم، برو نسحه تي توره مه ي
خوت بكه، نهو مناله تيناگا، تو ته مه نيكت رابواردوو و شتيكي زياتر
لي ده زاني. بلي بابهلئ نهو گله ي تو ئيسته له هيله گي ده ده ي، نهوه زه مانيك
جهسته ي پاشا و مير و شالياران بووه، وامه كه ...

(٢٢)

سه‌رخۆش به به مه‌ی، له سه‌ر ده‌راوێژه كه‌سه‌را!
 ئه‌م كورته ژيانه‌ پێی خه‌مانی مه‌خه‌ به‌را!
 به‌س گێژ و نه‌زان و هێر به‌، خو تو زێر نی،
 ژێر خاك بكری، دووباره‌ به‌ته‌ینه‌وه‌ ده‌را!

*

زان پیش كه‌ به‌ر سَرت شیبخون آرند،
 فرمای كه‌ تا باده‌ گلگون آرند!
 تو زر ئی ای غافل نادان كه‌ تو را
 در خاك نهند و باز بیرون آرند!

١ - بی‌خه‌به‌ر به‌ له‌ ده‌رد و په‌ژاره‌ی ژیان و ئه‌و توژه ته‌مه‌ن و مانه‌وه‌یه‌ به‌ دێکی خه‌م ده‌وره‌ مه‌ده‌. بو و ده‌كه‌ی؟ پیت وایه‌ تو زێری كه‌ ژێر خاك كرای نه‌رزی و دیسانه‌وه‌ ده‌رته‌ینه‌وه‌ و كه‌لكت بی. نا هه‌رگیز وایه‌ و ده‌رزیی و ده‌بییه‌وه‌ به‌ خاك و خوڵ.

٢ - لاپه‌ره ٣٤ی روباعیاتی خه‌بیام به‌ كوردی شیخ سه‌لام ئاواى هیناوه‌:

به‌ر له‌وه‌ كه‌ خه‌م بكا شه‌به‌یخوون،
 په‌یاپه‌ی تیکه‌ تو باده‌ی گلگوون.
 خو تو ئالتوون نیت هه‌ی قه‌لبی نادان،
 جارێ تر له‌ خاك نابینی ده‌رچوون.

(۲۳)

بەس گىڭز بە لە ناو پىنج و شەش و ھەوت و چوار!
مەى فركە دەتاوئىتەوھە وەك بەفرى پار!
نەتزانى لە كوئىوھ ھاتگى رۆژى بەرى،
ناشزانى بەرھەو كوئىيە بەرى پاشەھەوار.

*

اى آمىدە از عالم روحانى، تَقْت!
حيران شىدە در پنج و چھار و شش و ھفت!
مى خور چو ندانى از كجا آمىدەاى،
خوش باش ندانى بە كجا خواھى رفت.

ئەى ئادەمىزاد وەرە گوى بگرە و لە خۆرا مەكەوھ نىو گىڭزاي ژماردن. بە تۆ
چى ئىنسان پىنج ھەستى، بىستىن، چىڭتەن، بۆن كردن، دىتن و لەمس كردنى
ھەيە. لىيگەرى دنيا لە سەر شەش لاي باشوور، باكور، رۆژھەلات، رۆژاوا و
سەر و خوار ساغ بۆتەوھە. چت داوھ لە ھەوت قاتى ئاسمان. چوار ماكەى
پىكھىنەرى جىھان چۆن ھاتوون و ئاويتەى ھەبوون بوون، داخلى بە تۆوھ
نىە. خۆ تۆ بەسەرھات و چارەنووسى خۆت نازانى بۆ بە ئەوانەوھ نووساوى.

(۲۴)

تا كهنگى خهريكى پينج و چواران ؟ مه يگير!
 دلخوشى بده به كۆرى ياران، مه يگير!
 ژين كورته، ئه وهى نايه نى خهم دابگرين،
 بۆم تىكه به يادى چاوخوماران، مه يگير!

*

تا چند حديث پنج و چار؟ اي ساقى!
 مشكل چه يكى، چه صد هزار، اي ساقى!
 خاكيم همه، چنگ بساز اي مطرب!
 باديم همه، باده بيار، اي ساقى!

۱ - بت، ل ۴۹، «شيعرى شيخ عهتتاره بى ئەولا و ئەملا».

۲ - بۆ روون بوونەوه بروانە چوارينهى ژوماره ۲۳.

۳ - د. كامران به درخان، ل ۲۱.

ههيا كهنگى گۆتتا چار و پينج، هۆ مه يگهرا!
 چ يهك، چ ههزار، سهه كرن دشواره، هۆ مه يگهرا!
 ئەم هه مى ژ ئاخينه كه مانچه وه رينه، هۆ مه يگهرا!
 ئەم هه مى با نه، شه رايى بينه، هۆ مه يگهرا!

(۲۵)

خۆ لامه ده، دهی! باده که با بی مه یگیر!
به رمال و جبهت گره و له لا بی مه یگیر!
گوئی بگره له من، هه رچی مه لا و شیخ کوتیان،
ده گوئی مه گره! لات وه کوو با بی مه یگیر!

*

آنانکه ز پیش رفته اند، ای ساقی!
در خاک غرور خفته اند، ای ساقی!
رو باده خور و حقیقت از من بشنو:
باد است، هر آنچه گفته اند، ای ساقی!

-
- ۱ - ماموستا هه ژار بو ئه وهی بتوانی بوخته ی مه بهسته کان بخاته پروو، هاتۆته نیو جه غزی فه ره نگی خۆمالی و شیعره فارسیه که ی له په ره داوه و له حه قیقه تدا ئه ویش هه روا ده لئ، جا با ناوی هیج چین و توژیکی نه هی نابئ.
- ۲ - ماموستا گۆران داپشته که ی نه گۆریوه، پروانه لاپه ره ۴۹۶.

ئه وانسه ی زووتر بو ی دهرچوون، ساقی!
خاکی غورووره تیا نوستوون، ساقی!
مه ی بخۆ و پاستی هه ر له من ببیه:
با بوو له هه رچی دوابوون، ساقی!

(۲۶)

جارڀڪي به مهستي عهه به ڀيڪي پڇواس،
 نه يزاني له لؤكي همزه راساوه به داس!
 مهى بؤيه حه رام كراوه، سا سه يري كه ن
 كورد بؤيه ده لئى: «له همزه چي داوه هه باس!؟»

*

ايزد به بهشت وعده با مامى كرد،
 پس در دو جهان حرام مى را كى كرد؟
 حمزه به عرب اشتر شخصى پى كرد،
 بيغمبر ما حرام مى بروى كرد.

۱ - پت، ل ۶۳، «هيچ كام له سه رچاوه باوه ريپي كراوه كان به ئى خه بيامى نازانن.
 به ريز عه به دولباقي گولپيگارلى له و ته ره بخانه دا كه چاپى كردوه
 ده ريه او يشتووه و لام وايه هه قى به ده سته.»

۲ - شيخ سه لام، له لاپه ره ۵۹ مى كتيب هه كه يا ئاواى هيناوه:

شه راب له به هه شت بؤ خاس و عامه؛
 له م دنيا مهنى هه ر بؤ نه فانه.
 لاقى حوشترى "هه مزه"، عاره به يئ
 په راندى، بؤ من مهى كهى حه رامه؟

(۲۷)

بۇ گۆزە كۈرپىن دەچومە لاي گۆزە كەرىك ،
سەد گۆزە بە من پىكەنى ، ھەر يەك لە بەرىك :
«ئىمەى وەكوو خۆت ئەبەى! سبەينى خۆشت
وەك ئىمە دەبى بە گۆزە ، لاي بىخە بەرىك.»

*

در كارگه كوزه گرى رفتم دوش ،
ديدم دو هزار كوزه گویا و خموش .
ناگاه يكى كوزه بر آورد خروش :
«كو كوزه گر و كوزه خر و كوزه فروش؟!»

چۆن دالم بەو ژيانە خۆش بى؟ ئەو تا چو بووم گۆزە يەك بكم ، لەپىئ
سەدان گۆزە لىم ھاتنە جواب و گوتيان: «ئابرا ئىمەش ھەر ئادەمىزاد بووين
وەكوو تۆ و تۆش كە مردى باش ماوہ يەك ئاوات بەسەر دى.»

(۲۸)

رَابوِیْرَه بَه سَه رِبَه رِزِی بَه نَان وَ تَاوِیْکَا!
 سَه رِ دَامَه نَه وِیْنَه بُو هَم وُو نَپِیَاوِیْکَا!
 لَه مِ تِیْنَه کِه هَر دَه مِیْکِه ، دِیْت وَ دَه رِوَا ،
 مَه رِدَا یَه تِی مَه فَرُوْشَه لَه پِیْنَاوِ تَاوِیْک

*

یَک نَان بَه دُو رُوز اَگَر بُوَد حَاصِلِ مَرَدِ ،
 وَز کُوزَه شَکْسَتَه اِی دَمِی اَبِی سَرَدِ ،
 مَأْمُورِ کَم اَز خُودِی چِرَا بَا یِد بُوَد؟!
 یَا خُدْمَت چُون خُودِی چِرَا بَا یِد کَرَد؟!

-
- ۱ - به ناوی خه بیامیش هاتووه ، به لام له دیوانی بابائنه فزله دا به چوارینهی
 ژماره ۳۲۲ نووسراوته وه .
- ۲ - به بروای من خه بیام هه ر پپی نه ناوته نه وه مهیدانه ته سکه و زور له وهی
 پتر بیهه لاجووه .

(۲۹)

ئای خۆزگه ببايه جيگه بۆ سانه وه يهك!
له م رېگه يه دووره سوور و پيچ دانه وه يهك!
سه د خۆزگه له پاش نه مان وه كوو سه وزه گيا،
بكرايه له گل هوميدي هه لدانه وه يهك!

*

اي كاش كه جاي آرميدن بودی!
يا اين ره دور را رسيدن بودی!
كاش از پی صد هزار سال، از دل خاک،
چون سبزه امید بر دميدن بودی!

خودالځۆشبوو "فرووغي" به مهيلي خۆي ئه و چوارينه يه ي هينا وه ته وه و
ئه وه ي راستي بي له فكري خه بيام دوور نيه. ئه و چوارينه يه بۆ
به دم داها تنه وه ي ئه و كه سانه ي كه لايان وابوو و لايان وايه كه خه بيام
بپواي به «ته ناسوخ» بووه، به لگه يه كي پووناك و جوانه. چون شاعير لي ره دا
ده لي مرؤ كه مرد تازه به هيج شيويه كه دنياي پوون نابيني ته وه.
ئاره زوويه كي ناخۆشيش نيه كه وا بووبا، به لام چ كه رده ن، دنياي ديكه
هه تاسه ره و بپايه وه.

(۳۰)

خه و بهسیه ، بهیانه ، ههسته جاوکالی شهپال!
 گفتیکی شیرین بکه مهزهی بادهی تال!
 کاروانی ژیان دهئاژوی پوو به نهمان ،
 هاکا من و توش دهبینهوه خهون و خهپال.

*

وقت سحر است، خیز ای مایه ناز!
 نرمک نرمک، باده خور و چنگ نواز.
 کاینها که بجایند، نپایند دراز.
 و آنها که شدند کس نمی آید باز!

۱ - شهپال: جوان ، شوخ و شهنگ ، چهلهنگ.

۲ - دهئاژوی: داژوی ، دهروا. بهرهو پیش مل دهنی.

۳- د. کامران بهدرخان ، ل ۲۸.

سپیدهیه ، رابه هؤگهوههری ناز!
 نهرم نهرم ، شهرابی قهخوه ب نای و ساز!
 ئین د خوه ده قهشارتینه ، زانین
 ژئین بوری ، کس قهناگهره ، چوون بیئاواز!

(۳۱)

ئەم ژینە کە رابری چ شیرین و چ تال،
تووش بی بە مەرگ، چ دەربەدەر بی، چ لە مال،
بی خەم بژی، خۆش بە، پاشی مەرگی من و تۆش،
بی پسانەو دەین رۆژ و شەو و مانگ و سال.

*

چون عُمَر بە سر رسد، چە شیرین و چە تلخ؛
پیمانە چو پر شود چە بغداد و چە بلخ.
می نوش، کە بعد از من و تو ماہ بسی،
از سَلخ بە غُرّە آید از غُرّە بە سَلخ.

ژیان هەر چۆنیک رابری، لە ئاوارەیی دا بمری یا لە مالی خۆت، چ نیه؛
لێی گەری؛ بیری لێ مەکەوه، تەکووز و نەزمی جیهان بە کۆچی من و تو
تیکناچی.

(۳۲)

بۆ بیری بههشت و ئاگرئ کهوتییه چال!
 خوشتر له خه یالی شیرنه بادهی تال!
 بهس ترس و هومیدی بی نیشان و به لگه ،
 پیشینه ده لئین: «کس به خه یال نه بووه به مال!»

*

کس خُلد و جحیم را ندید است ای دل!
 گویی که از آن جهان رسید است ای دل!
 اُمید و هراس ما ز چیزی است که زان
 جز نام و نشانی نه پدید است ای دل!

هیندیک لهسه ر ئه و باوه رهن که جهه ندم و بههشت له گه ل ئینسانه یا له
 دهروونی دایه. جا به و پییه ئه گه ر خوشتر رابوارد ئه وه بههشتت
 ساز کردوو و ئه گه ریش تالت گوزمراند ئه و که وتوویه دۆزه خ. تلیسقه و
 فلاسقه ی خه یالان با جه ربابهت نه دن. چونکه هه رگیز ژیان به خه یالان
 هه سار و دیوار و میچی نابئ.

(٣٣)

کوا مهی؟ بره وی خه و خه یال و خه وه کهم.
وا روو به مهرگ گلور ئه بی ره وره وه کهم.
ئه و خستی له خاکی له شی من ده بییژن،
نیزیکه بچیته چینی خانووی نه وه کهم.

*

خوش باش! که غصه بی کران خواهد بود.
بر چرخ کران اختران خواهد بود.
خستی که ز قالب تو خواهند زدن،
بنیاد سرای دیگران خواهد بود.

بی هیچ گۆرائیک له دیوانی بابائیه فزله دا هاتوو ، به لام له سه ره خه بیامیش
به مال نووسراوه . پروانه لاپه ره ی ٢٥ سه رچاوه ی باس کراو .

(۳۴)

ئەو پۇژە كە مردووم و لە دنيا نايەم،
ئەو كاتە كە لەش تۆز و گلى بەر بايم؛
خاكەم بكنە گۆزەلە بۆ مەخانە،
تا مل پىرى مەى بكنە، لەوانەم رايەم!

*

در پاى آجل چو من سر افكنده شوم،
وز بيخ اميد عمر بر كنده شوم،
زنهار گلم به جز صُراحی مكنيد!
شايد كه چو پُر زِ مى شوم، زنده شوم!

كە مەردەم و پاشى گەلى سالى پزىم و پرووكام و بوومەو و خاك و خۆل، ئەو
كاتە لە خاكى لەشى من گۆزەلەيەك سەز بكنە هەتا مەخانەچى مەى تى بكا.
بۆ؟ چونكە مەى وەكوو ئاوى ژيانەو و وایە و لەوانەيە كە پىي تەر بوومەو و
هەستم پىكرد، زىندوو بىمەو. مەى لىرەدا دەبىتە روخ و دەچىتە توپى هەناوى
گۆزەلەى گلینى من.

(۳۵)

گۆزپیک له دەسم شکابوو، ئەو گریا بۆم:
«خەم داتنەگرئ منیش یه کیکێ وهک تۆم!
زۆر جارئ منیش وهکوو تۆ گۆزەم دەشکاند،
تۆش پۆژئ دەبی به گۆزه دەشکێی وهک خۆم.»

*

بەر سنگ زدم دوش سبوی کاشی؛
سر مست بدم چو کردم این اوباشی.
با من به زبان حال می گفت سبو:
من چون تو بدم، تو نیز چون من باشی.»

(٣٦)

ئەم پيالە وتى كە ھاتە سەر لىوانم:
 «شا بووم و گەلى ۋەك تۆ لە ژىر فەرمانم،
 لە خواردنە ۋە ما دەفر و پيالەم زىر بوون،
 ۋا ئىستە پيالەم و بە سەر خۇشانم!»

*

از كوزە گەرى كوزە خرىدم بارى؛
 آن كوزە سخن گفـت ز ھـر اسرارى؛
 «شاهى بۇدم كە جام زرىنم بود؛
 اكنون شـدهـام كوزة ھـر خمـارى!»

دەفرىكى گلىنى مەى، پيالە يەكى مەى نۆشەين، رۆژىكى لىم ۋە جواب ھات و گوتى: «ئەى ئادەمىزاد و رىا بە! تۆ دەزانى من كىم؟ ئەمن زەمانىكى پاشا بووم و ھەزارانى ۋەك تۆم غولام بوون و بە پيالەى زىرىش نەبا مەيم نەدە خواردە ۋە. ئىستا ئە ۋە دىوتە رزىوم و بوومە ۋە گل و پاشان كراومە پيالە و...»

(۳۷)

مه یگیڤر! وهره مهی ئال بده با بینۆشم.
شه شدانگی به ههشت به شووشه یهک ده فرۆشم.
فهرمووته له پاش مهرگ به ره و کوی ده مبهن،
سه رخۆش که ده پۆم، کیوه بچم دلخۆشم.

*

ماییم خریدار می کهنه و نو.
وانگهه فروشنده جنت به دو جو.
گویی که پس از مرگ کجا خواهیم رفت،
می پیش بیار و هر کجا خواهی رو.

(٣٨)

ئاخ خۆزگە لە مردنا بە مەى شۆراوم.
 ژۆر سەيبەرى مەيخانەيەکا نۆژراوم.
 كۆي رۆژى قيامەتى منى دۆتەوہ بۆير!
 هيج بۆم نەگەرئ، لە چۆمى مەى خنكاوم.

*

چون درگذرم، بە بادە شوويد مرا.
 تلقين ز شراب و جام گوويد مرا.
 خواهيد بە روز حشر يابيد مرا!
 در خاک در ميکده جوييد مرا.

پت، ل ١٤، «لام وايە ئەو شەيعرە تەنيا بۆ سەر کيلى قەبرى کەسانى
 جەغزبە زىنى بى دەريەست دەبى، هەر بۆيە خودالځۆشبوو "فرووغى" ش لە
 جەللەى شەيعرەکانى خەييامى دەرهاويشتوو.»

(٣٩)

مه‌یگپ! بگه پیم، له بی‌مه‌یی ما‌پووتم!
توورم بده کووپه‌وه له دووریت سووتم.
گورم له په‌نا ره‌زان بکۆلن په‌زه‌وان؛
هه‌لبه‌سته له په‌لک و داری میو تابووتم.

*

ای هم‌نفسان مرا ز می قوت کنیدا!
وین چه‌ره‌ کهربا چو یاقوت کنیدا!
چون درگ‌ذرم به می بشوید مرا!
وز چوب رزم تختة تابوت کنیدا!

-
- ١ - پت، ل ٥٤، «زۆر کەس، بەتایبەت خۆدایخۆشبوو فرووغیش هەر بە هی خه‌ییامی نازانن. خۆشم هەر بروام وایه.»
 - ٢ - خۆدایخۆشبوو هومایی له په‌راویزی چوارینه‌ی ١٨٩ی ته‌په‌بخانه‌دا زیاتری شی کردۆته‌وه.
 - ٣ - ها‌پووت و ما‌پووت دوو فریشته بوون له بارگای خوا و هه‌میشه‌ غه‌یبه‌تی ئاده‌میزادیان ده‌کرد. خۆداه‌ پوهانه‌ی زه‌وی کردن... له‌په‌یوه‌ ده‌ستیان کرد به‌ خراپه‌ و گۆیا له‌وی‌ پۆژپه‌وه‌ له‌ چالاوی «بابل» و له‌ سه‌ر کانی و سه‌وزیکا سه‌راوبن هه‌لاوه‌سه‌راون و ده‌میان ناگاته‌ ئاو و تینوون.

(۴۰)

چاوجوان دەمەپۇ تېرى دالەم بتبىنم!
 گول چىن؟ كە لە سەر پوومەتى تۇ گول چىنم؛
 داخم كە ھەبى لە كىژە لووكەى مەرگە،
 ۋەك پەلكەگولئى ھەلدە ۋەرىنى ئىنم.

*

با سروقدى تازە تر از خەرمىن گۇل،
 از دست مده جام مى و دامنى گۇل؛
 زان پيش كە ناگه شود از باد اجل
 پىراهن عمىر تو، چو پىراهن گۇل.

ھۇ چاوجوان دە تاۋى پۈۋەستە با تىر و پىر پىروانمە بەژن و بالات. تۇ بزانە
 گول ھەر ھىچ نىن بەۋ شەرتەى گولئى پوومەتى تۇ بگرم بە لىۋ. پەژارەى ھىچم
 لە دلدا نىيە، ئى ئەۋە نەبى كە ئاخىرى ھەر دەبى بمرم.

(٤١)

دهمبینی که خه مبار و کز و دام او م؛
وا بیر مه که وه له مهرگ و کهس ترساوم؛
مردن که له پیمه هه ده بی، ناترسم،
ژاکاوی ئه ومم به ئاره زوو نه ژیاوم.

*

تاظن نبری کزان جهان می ترسم؛
وَز مردن و از کندن جان می ترسم؛
چون مرگ حق است، چرا بترسم من از او؟
چون نیک نزیستم، از آن می ترسم.

١ - ئه و چوارینه یه ئاوا خِر و پتوون له دیوانی "بابائنه فزهل" دا هاتووه.

بِروانه لاپه پهی ١٤٢ی سه رچاوه که.

٢ - په ژاری و غه مباری من له ترسی مردن و کهس نیه، چونکه به خۆم سه لماندوه هه ده مرم. ته نیا شتیکی پییه وه وه پره زم ئه مه یه کاوم له ژیان وه رنه گرتووه.

(٤٢)

هەر چهندی بلایی به بهژن و بالا جوانم،
 روومهت گول و چاوه ژال و لیوقه یتانم،
 وهستایی که وای له خاک و گل داپژتم،
 نیازی له مه چی بوو؟ بۆچی کرد؟ نایزانم!

*

هر چند که رنگ و بوی زیباست مرا،
 چون لاله رُخ و چو سرو بالاست مرا،
 معلوم نشد که در طربخانه خاک،
 نقّاش ازل بهر چه آراست مرا!!؟

١ - مامۆستا گۆران، لاپه ره ٤٩٥ی دیوانه که ی.

هەر چه ن به رهنگ و بۆی جوان رازاوم،
 وهک گول به بالایش سه روی سه راوم:
 به لام نه مزانی وهستای نیگار کیش
 له گالته خانه ی خاک بۆ دایناوم؟

٢ - با بزانی شیخ سه لام چۆنی وه رگپراوه، بروانه لاپه ره ٤٧ی کتیبه که ی.

هەر چه ندر رهنگ و رووم جوان و رهنگینه،
 بالا وهک سه رو و روومهت نه سرینه،
 به لام نازانم بۆ له دنیا دا
 وا رازامه وه، بۆ لام شیرینه؟

(۴۳)

هات و چوو به بی‌هووده منالی و جوانیم؛
پیر بووم و به‌بی داخه‌که‌م و خۆزیا نیم.
شاگردی زه‌مانه بووم و زۆریش چه‌وسام،
وه‌ستام له هه‌موو کار و له هیچ وه‌ستا نیم.

*

یک روز، ز بن‌دِ عالم آزاد نیم؛
یک دم زدن از وجود خود شاد نیم.
شاگردی روزگار ک‌ردم بس‌یار،
در کار جهان هنوز استاد نیم.

د. کامران به‌درخان، ل ۲۶.

رۆژه‌کێ ژ به‌ندا دنی ئازا نه‌بوومه.
به‌نه‌کێ ژ ئینا خوه‌شا نه‌بوومه.
هه‌رچه‌ند من پر فه‌قیتیا ده‌ورانئ کر،
لئ ده‌ورانا دنی ده، هیژ سه‌یدا نه‌بوومه.

(۴۴)

بۇ ھاتمە سەر زەھوی و لەبەر چى چوونم ؟
بەھرەى چ بوو بۇ خودا نەبوون و بوونم ؟
ھاتووم و دەچىم بىئوھ بزانم بۆچى ؟
پىاش مردنەكەش دوورە دەراوى روونم !

*

(۴۵)

لەم بىخەبەرى خۆمە كەساس و ماتم؛
بىھوودە دەبوورى دەم و سات و كاتم؛
من بىم و نەبم جىھان وەكوو خۆى وايە،
مەيگىرا وەرە لىكىدەوہ من بو ھاتم؟

*

آورد بە ھاضطرارم اول بە ھوود؛
جۇز حىرتم از حىات چىزى نەزود.
رفتىم بە اكراھ و نەدانىم چە ھوود،
زىن آمدن و ھوودن و رفتن مقصود؟

د. كامران بەدرخان ، ل ۱۳.

بى قىنا من ئەن ئانىمە ھەيىنى،
ژىنى ژ ھەيرانىيا من پىقە، تىشتەك زىدە نەكر.
ب زۆرى چوون و مە ھەسەھ نەكر چ بوو،
ژ قى ھاتن و مایىن و چووىن مراز؟

(۴۶)

هاتن به دهسی خۆم نه بوو، هینایانم؛
 ده رچوونه ده ریش چۆن و که یه؟ نازانم.
 سهه خۆزگه نه هاتبام، نه چووبام، نه ببام؛
 له م گێره و کێشه دا په حهت با گیانم.

*

گر آمدنم به خود بُدی، نامَدمی؛
 وَر نیز شدن به من بُدی، کی شدمی؟
 به زان بُدی که اندر این دیر خراب،
 نه آمدی، نه شُدمی، نه بُدمی.

۱ - پت، ل ۵۱، «ئهو شیعره ئی "سه نایی" یه.»

۲ - به ناوی "بابائنه فهه ل" یش هاتووه. پروانه لاپه ره ۲۹ ی دیوانه که ی.

۳ - د. کامران به درخان، ل ۲۱.

گه هاتن ب من بووا ئەز نه دهاتم،
 گه ر چووین ب من بووا، ما ئەز دچووم؟
 خووهزی د قسێ جهاننا دووروو ده،
 نه بوون و نه هاتن، نه چووین بووا.

(۴۷)

پاک هاتمه سه‌ر زهوی و ده‌پۆم ناپاکم.
خۆشیم که نه‌دی هه‌میشه بۆی خه‌مناکم.
سو‌پراوی چه‌مم، کلی دالی نیل داوم؛
ژیانی‌شه به با‌دا چووه، تۆزی خاکم.

*

پاک از عدم آمدیم و ناپاک شدیم.
آسوده در آمدیم و غمناک شدیم.
بودیم ز آب دی‌سده در آت‌ش دل،
دادیم به باد عمر و در خاک شدیم.

۱- ئاده‌میزاد به پاک‌ی له دایک ده‌یی، به‌لام ژیان تووشی هه‌له و ناپاک‌ی ده‌کا.
من به پاک‌ی هاتووم و به داوینی پر به‌له‌وه ده‌مرم. خه‌مباری ئه‌و شادیانه‌م که
بیستوومن و نه‌مدیتوون. فرمیسکی چاوم کلی ته‌ندووری ده‌روونی ته‌واو گر داوم و
ژیانی‌شم با بردی و خۆشم ده‌بمه‌وه تۆزی خاک.

۲- د. کامران به‌درخان، ل ۱۸.

ئهم ژ نه‌یینی پاک هاتن و بوون نه‌پاک.
ئهم بی‌که‌سه‌ر هاتن و بوون خه‌مناک.
ئهم بوون پۆندک ل سه‌ر ئاگرئ دلی،
ژین دانه با‌گه‌پئ، بوون و ئاخ و سیلاک.

(۴۸)

خو داوی ئەناوه، داوی ئەو بانادەم؛
 دەعبایەکی گرت و ناوی لێنا: "ئادەم".
 راوی ئەوه، داوی ئەوه، دانەش هی ئەو؛
 دەمخاتە تەلە و گەرەکیە خۆشەم لادەم!

*

صیاد ازل چو دانە در دام نهاد،
 مرغی بگرفت و آدمش نام نهاد.
 هر نیک و بدی که می‌رود در عالم،
 خود می‌کند و بهانه بر عام نهاد.

-
- ۱ - چوارینەى ژمارە ۲۸۳ى "بابائە فزەل"ە. لە پەراوێزدا نووسراوە کە بەرێز "سەعید نەفیسى" بە ئى "ئەوحە دەدینى کرمانى" دەزانى.
- ۲ - بۆ روون بوونەوهى زیاتر بڕوانە چوارینەى ژمارە ۳. جەبر و ئیختیار قەرەى زۆر لەسەرە و لەم دەم و دەستەدا بە من حەل نابى و خۆ ناخەمە ئەو گەرداوه.

(۴۹)

گیراوه قورم، خرامه قالب، خشتم.
بادراوی یه‌کئ ترم که خام، گشتم.
چاتر له‌وه بم که هم، له ده‌ستم نایه؛
خوا روژی‌به‌ری به‌و کله چاوی رشتتم.

*

تا خاکِ مرا به قالب آمیخته‌اند،
بس فتنه از این خاک برانگیخته‌اند.
من بهتر از این نمی‌توانم بودن؛
کز بوتله مرا چنین برون ریخته‌اند.

بېروانه لاپه‌ره ۲۶۶ی «ته‌ره‌بخانه». هه‌ر ئه‌و چوارینه‌یه ئاواى لى‌هاتووه:

نقشی است که در وجود ما ریخته‌ای.
صد به‌والعجبی ز ما برانگیخته‌ای.
من زان به از این نمی‌توانم بودن،
کز بوتله مرا فرو ریخته‌ای.

(۵۰)

دەسكاری خودایه خۆم و ئاكاریشم.
 بۆ هەرچی دەچم له دەستی ئەودا پێشم.
 هیچ كاری به دەس خۆم نیه، هەرچی دەیکەم،
 ئەو پێمی دەکا، هێشتە گوناھباریشم؟

*

بەر رهگـذرم هـزار جا دام نـهی.
 گویی که: «بگیرمت اگر گام نھی!»
 یک ذره ز حکم تو جهان خالی نیست؛
 حکم تو کنی و عاصم نام نھی!؟

بزانين شينخ سهلام چي پيكر دووه، دهرواينه لاپهه ۳۷.

رێبازم هه موو به داو ته نهراوه؛
 بۆ هەر لا برۆم پێم لێ گیراوه.
 دنیا وهک ههوا پیره له حکمهت،
 حوکم تو ئەیکهیت، من عاسیم ناوه!؟

(۵۱)

به خویندنه‌وه کراوه فرچک گیانم،
زانسته مژیم و بۆته ئاو و نانم.
حه‌فتا و دوو ساڵه‌ بیر ده‌کهم، ده‌خوینم،
وا تازه ده‌زانم، چ له‌ هیچ نازانم.

*

هرگز دل من زِ علم محروم نشد؛
کم ماند زِ اسرار که مفهوم نشد.
هفتاد و دو سال فکر کردم شب و روز،
معلوم شد که هیچ معلوم نشد.

۱ - فر، ل ۱۸۹، «ئهو چوارینه‌یه به ئی ئیمام فه‌خری پازیش داندراوه.»
هه‌ر ئهم سه‌ه‌رچاوه‌یه له‌ لاپه‌ره‌ی ۱۸۶۱دا به‌م شیوه‌ی نووسیه‌ته‌وه و به
شیعری‌خه‌بیامی نازانی.

هر چند دلم زِ عشق محروم نشد؛
کم ماند زِ اسرار که مفهوم نشد،
و اکنون که به چشم عقل در می‌نگرم،
معلوم شد که هیچ معلوم نشد.

۲ - بۆ روون بوونه‌وه‌ی زیاتر بروانه لاپه‌ره ۲۲ی دیوانی بابائنه‌فزه‌ل.

(۵۲)

زۆر كۆلكەمەلا و شېخ ھەيە رى دەگرن لىم،
 لايان ھەلەيە لە ژينى خۆشم بدویم.
 خزمینە نەزانين چ بەلايىكى زالە؟
 ھاتوومە جیھان دەبى نەزانم من كىم؟!

*

دشمن بە غلط گفتم كه من فلسفيم،
 ايزد داند كه آنچه او گفتم، نيم.
 ليكن چو درين غم آشيان آمدهام،
 آخر كم از آنكه من بدانم كه كيم؟

-
- ۱ - «بە برۆاى من كاكلى مەبەستى ئەو چوارينەيە دەگەرپتەو ە سەر ئەو
 فەرمايشەى ئىمامى عەلى: مَن عَرَفَ نَفْسَهُ ، فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ. ھەر كەس خۆى
 بناسى، بىگومان خوداش دەناسى.»
- ۲ - كۆلكەمەلا: مەلای كەم سەواد. ئەو كەسەى تەواو لە مەبەستى وەستا نەبى
 ئاوەلناوى كۆلكەى بۇ دەكار دەكرى، كۆلكە وەستا، كۆلكەمىرزا. كۆلكە شېخ.

(۵۳)

پۆژ گەورەيه، چۆن به تۆپە قورپ وهيشيَرم؟
زانام به گەلئ نەهيَني، خو دەبوَيَرم.
رۆز پـر له گەواهيَراته دەرياي بيَرم؛
دەرخستَن و شاندانئ به كەس ناويَرم.

*

خورشيد به گـل نُهفت، مي نتوانم؛
و اسرار زمانه گـفت، مي نتوانم.
از بحر تفكـرم بـر آورد خـرد
دُرئ كه ز بيـم سـفت، مي نتوانم.

حەقیقەت دیزە بە دەرخۆنە ناکرێ. هەتاو بە تۆپە لە قورپێک حاشار نادری. من زۆر شتی ورد و باریک لەمە پ هەبوونەوه دەزانم. دەروونم دەریایەکی پـر دۆپ و گەوهەری نەسمراوه، بەلام بە پاستی ناویَرم و دەریان بخەم و نیشانیان بدم. چونکە لێم وەرناگرن و بە پیچەوانە بیَرم دەبیَته خەنیم و ملۆزمی گیانم و ژیانم. زۆر شتی وا هەیه بە خەلکیان سەلماندووە که وا نیە.

(۵۴)

سەرکۆنەكەران دەلّین كە مەستی بادم.
 من گویچكە بهوان تەوس و تەوانجان نادم.
 سەرخۆشیم و مەیخانەپەرستم بۆچی؟
 ھەر بۆیە كە خۆ لە خۆپەرستی لادم.

*

من باده خورم و لیک مستی نکنم.
 الاّ به قـدح درازدستی نکنم.
 دانسی غرضم ز می پرستی چه بُود؟
 تا همچو تو خویشتن پرستی نکنم.

۱- ھیندیک كەس لیم توورەن و تیرم تیدەگرن لەوھی كە مەی خۆرەومم؛ بەلام
 وەدەزانم بای دئ. خۆ ئەوانە نازانن من بۆچی پەنا بۆ شەریەتی فەرامۆشی
 دەبەم، ھەر بۆ ئەوھی بتوانم تاوئ لە گەرداوی رەش و تاریکی ژیانى
 شیویندراو دوور كەومەو و لە خۆپەرستن تەلاسابم.

۲- د. كامران بەدرخان، ل ۲۹.

شەرابی ئەدخۆم، لى سەرخوەشییى ناکم.
 ژ بلى پيانى دەستدریژییى ناکم.
 دزانی قەسدا من ژ شەراب پەرەستیى چیه؟
 داكو وەك تە خوەپەرەستیى مەكم!

(۵۵)

جارجاره په نا به مهی ده بهم ناچارم.
خه مبارم و پيمئه لاین که تاوانبارم.
خۆزی وه کوو مهی درۆ و دزیش مهستی ئه کرد،
مهردیکم ئه ویست که بیگوتا: «وشیارم!»

*

اقتاد مرا بامی و مستی کاری؛
خلقم ز چه می کند ملامت باری؟
ای کاش که هر حرام مستی دادی،
تا من به جهان ندیدی هشیاری.

باده ئاوی که سه ره به ره و من به هوی په ژاریم دهیخۆمه وه. بۆ ئه وهی تاوی له
خه مان دوور بم. باشه ئه و که سانهی لۆمه ی ئه و کاره ده کهن خۆ شه پرایان
پیدا کردبا گه لی باشتر بوو له م هه موو درۆ و دزییه ی ده یکه ن. درۆ و دزی
کۆمه لی وا داگرتوو که کهس خۆی لێ نابویری. ئای خۆزگه ئه و دوو ئاكاره
دزیوهش وه کوو مه ی ئاده میزادیان مه ست کردبا، ئه و دم دم مزانی کهسی
نه مه ست پهیدا نه ده بوو.

(۵۶)

چم داوه له کفر و چم له دین؟ من ژیرم.
 مه یخانه و مه یفروشه ته کیه و پیرم.
 مارهت چیه؟ پرسیم له جیهان، که یفه گوته:
 رووخوشی هه والی تووم و زویری، زویرم.

*

می خوردن و شاد بودن، آیین من است.
 فارغ بودن ز کفر و دین، دین من است.
 گفتم به عروس دهر: «کابین تو چیست؟»
 گفتا: «دل خرم تو کابین من است.»

۱- من ئاده میزادیکی وریام و خو ناخه مه لیرواری چروپری دین و بی دینی. من له و جه غزه به دهرم. بۆ ناچمه مه یخانه؟ چم داوه له ته کیه و خانه قا که خه لکی لی فریو دهری. بۆ دهسته و داوینی مه یفروش نابم، چم له جه نابی شیخ داوه که ئه ویش هه ر ئینسانیکه و له خوومی پتر تی ناگا. ئه وه تا پروانه مارهیی بووکی جیهانیش که ده بی و بی بدری که یف و خووشییه. جیهان به شادی ئیمه وه خووشاله و به زیزی و خه مناکی ئیمه وه خه مباره.

۲- د. کامران به درخان، ل ۳۱.

قه خوارنا شه رابی و شا بوونی ئایینا منه.
 ده ست کشاندنا ژ کوفر و دین، دینی منه.
 من ژ بووکا دنی ره گوته: «قه له نی ته چیه؟»
 گوته: «دلی ته ئی شا، قه له نی منه.»

(۵۷)

با ههستم و چاومهست و مهییکی جوور کهم ؛
بهس زهردی خه مان بم و به مهی پوو سوور کهم.
لاویچی به پووی هۆشی بزۆمدا دم،
با تاوی له خه و راچی له خۆمی دوور کهم.

*

برخیزم و عزم باده ناب کُـنم؛
این چهره کهربا چو عَناب کـنم.
وین عقلِ فضول پیشه را مُشتی می
بر روی زَنم چنانکه در خواب کُـنم.

(۵۸)

چاومهسته، ده ههسته بییره لام خونچه گولم!
 ماچم دهیه، بمدوینه، مهشکینه دالم!
 لهم دهفری مهیهت کاسهیه کم بۆ تیکه؛
 تانه بووه به دهفر و کاسه و گۆزه، گلم!

*

تا چند اسیر عقل هر روزه شویم؟
 در دهر چه صد ساله، چه یک روزه شویم.
 درده تو به کاسه می از آن پیش که ما،
 در کارگه کوزه گران، کوزه شویم.

دهکری به پیی لیکدان و لیکدانه وهی مامؤستا ههژار له سههه بیر و
 جوارینهکانی خهییام، بهشیک له جوارینهیهکی دیکهی تیدابن.

(۵۹)

مه‌یگیرا وهره لام چ دهر به‌سی به‌دناویم؟
 پاراوکه دالم، سیس و کزی بیئاویم.
 مه‌روانه که پیرم، ده‌می سه‌رخوشم که‌ی،
 پی‌م وایه شل و شه‌نگه نه‌مامی لاویم.

*

ساقی! غم من بلند آوازه شده است.
 سَرمستی من برون ز اندازه شده است.
 باموی سپید سرخوشم، کز می تو
 پیرانه سَرم بهار دل تازه شده است.

-
- ۱- پت، ل ۱۷، ۱۸ و ۱۹. ئەو چوارینه‌یه به یه‌کێک له‌و شیعرانه دهرانه‌ی که به
 ناوی خه‌بیامه‌وه هه‌لبه‌ستراون و دوورن له مانای فه‌لسه‌فی و زیاتر
 مه‌به‌ستیکی ته‌نکی بازاری ده‌گرته‌وه....
- ۲- د. کامران به‌درخان، ل ۲۵.

مه‌یگیرا! که‌سه‌را من بلندئاواز بوو.
 سه‌رخوه‌ش‌یییا من بی‌به‌ند و گاز بوو.
 ب پۆرین سپی سه‌رخوه‌ش‌م، ژ شه‌رابا ته،
 به‌ه‌ارا دل‌ی من جوان و ساز بوو.

(۶۰)

ئەمجارە پەلاسى شەرم و دىن پارە دەكەم؛
 ئەم دەردى ھەژارىيەم بە مەى چارە دەكەم.
 سىئ بەردە دەنئەمە مستى بىرى پىرم،
 كىژى رەزى پووسوورى تىرى ماره دەكەم.

*

امشب پى جام يك مئى خواهم كرد؛
 خود را به دو رطل مى غنى خواهم كرد.
 اول سه طلاق عقل و دىن خواهم داد،
 پس دختر رز را به زنى خواهم كرد.

-
- ۱ - بەيتى يەكەم ئەو دەيارە دەلى چى ، بەلام بەيتى دووھەم. سىئ بەردە دە مستنان يا سىئ بەردە بۆ فرى دان بە ماناى تەلاقى يەكجارەكى ژنە. سىئ تەلاق دان. منى ھەژار ھاتوومە سەر ئەو باوہرە بىرى كۆن و پەكەكەوتەى خۆم وەلابنىم و نوئى كەمەوہ ، بەلام ئەوجار شەرابى پووسوور دەكەمە ھاوژيانم. ئاواشى بۆ دەچم: من كە ببوومە مريدى بىرى كۆنەپەرەستانەى شىخ و پىرى ، مريدايەتییەكەى وئیدەدەمەوہ و دەبمە مريدى شەراب.
- ۲ - چاويك دەگىرپىن بە سەر وەرگىرپاوەكەى شىخ سەلاما و دەپوانىنە لاپەرە ۳۳.

ئىمشەو پيالئەى يەكەمەنى ئەكەم
 بە دوو پيالئە مەى ، دل خەنى ئەكەم.
 ھەر شەش تەلاقى عەقل و دىن ئەدەم،
 ئەوسا كچى رەز خاوازبىنى ئەكەم.

(۶۱)

هيشتا له بههشتا دهگهرا «بابادم»؛
لهو پوژهوه من هۆگر و مهستی بادم.
ئهو تلته كه پيرى مهيفروش دهپيژى،
تۆزىكى به زيرو و گهنجى قاروون نادم.

*

(۶۲)

مەيگىپ! وەرە بەرمال و جبەي دەفرۆشم!
 ريشم لە گريو دەنييم و شەي دەفرۆشم!
 تەزبىحى دەسم كە داوى فيلبازانە،
 ھەركەس دەيەوى بە چۆرى مەي دەفرۆشم!

*

ما افسر خان و تاج كي بفروشيم!
 دستار قصب بە بانگ ني بفروشيم!
 تسبيح كە پيك لشكر تزوير است،
 ناگاه بە يك جرعة مي بفروشيم!

-
- ۱ - پت، ل ۶۲، «بە ناوی شیعری "عیمادی فەقیهی کرمانی"ش نووسراوئەو.»
 ۲ - شە: شانە. شەي دەفرۆشم: شانەي دەفرۆشم. «ريش نابى بىئ بە ريشەو،
 ئەگەر بوو، دەبى شانەي بۆ ھەلگري.»

(۶۳)

گیانی منه مهی، که بی ئهوم بی گیانم.
ژانم له دلایه، بادهیه دهرمانم.
هه ئه و دهمه لام خووشه که مه یگیر بیژی:
«هه دوو فپی دی!» بلیم: «بهسه و ناتوانم!»

*

من بی می ناب، زیستن نتوانم؛
بی باده کشید بار تن، نتوانم.
من بنده آن دم که ساقی گوید:
«یک جام دگر بگیر!» و من نتوانم.

۱ - دوو فپی دی: دوو قومی دیکه.

۲ - پروانه لاپه ره ۴۹۶ی دیوانی ماموستا گوران:

بی مهی گوزهران کردن ناتوانم؛
بی جام باری لهش بردن ناتوانم؛
بهندهی ئه و دهمه ساقی ئه لی: «ها
جام!» و من ئیتتر گرتن ناتوانم.

۳ - سرنج دهمینه لاپه ره ۶۳ی روباعیاتی خه بیام به قه له می شیخ سه لام:

من به بی شهراب قهت ژینم نابیی؛
بی پیالهی پر مهی روانینم نابیی.
بهندهی ئه و ساتهم که ساقی ئه لی:
«جامی تر بگره!» توانینم نابیی.

(۶۴)

مه‌ی کووپه‌یه‌ک و گوشت و مه‌زه و نانی گه‌نم؛
 جوانی به‌ته‌نی له چیمه‌نی بیته‌کنم؛
 ماچی ده‌می مه‌ی نویشی له سه‌رخویشی‌دا،
 وه‌بزانه که مه‌زن و میری ئه‌و ناوه منم.

*

گر دست دهد ز مغز گندم نانی،
 وز می دو منی، ز گوسفندی رانی،
 بالاله رخی و گوشه‌ بستانانی،
 عیشی بود آن نه حد هر سلطانی.

(۶۵)

مه یگیڤ! به دوو چاوه مهسته کانت مهستم.
تۆم لا بی، له دوو جیهان به چی دهر بهستم؟
هاواری له پیری دهستگیره دهرویش،
من پیرم و تۆم دهوی که بگری دهستم.

۱ - تۆم لا بی: تۆم له لا بی.

۲ - به چی دهر بهستم: دهر بهستی جم. گیرۆدهی جیم.

(۶۶)

مه‌روانه په‌شیو و لیو به‌بارم، نه که‌مم،
 به‌رزم له هه‌ژارییا! چیا‌ی سه‌ر به‌ته‌مم.
 هه‌ر که‌س له سه‌ری‌کوه خودا پیداوه،
 من خاوه‌نی شه‌شدانگی کول و ده‌رد و خه‌مم.

*

آن کس که به خوبان لب خندان دادست،
 خون جگری به دردمندان دادست.
 گر قسمت ما نداد شادی، غم نیست،
 شادیم که غم هزار چندان دادست.

(۶۷)

مه یخانه په رست نه بووم و تووشت کریم.
به و پیری به ره و پیری ئه وینت بریم.
رووبینی که لیلوه، تکا! تۆبه شکا!
دینداری که ره نگاوی ریا بوو شریم.

*

(۶۸)

کاروانه ژیان، گهرهک به لهز بم پراکه‌م؛
 میوانی شهوی دریژی ئهم ژیر خاکه‌م؛
 گیانم دهرئه‌چوو، وتم: «وچانیکا» فه‌رمووی؛
 «دیواری له‌شت شکسته، چۆن بار ناکه‌م؟»

*

در پشتِ من از زمانه او می‌آید؛
 و ز من همه کار ناکو می‌آید؛
 جان عزم رحیل کرد، گفتم که مرو!
 گفتا: «چه کنم خانه فرو می‌آید.»

-
- ۱ - گهرهک: گهره‌که، پیویسته.
 ۲ - لهز: په‌له، خیرایی.
 ۳ - پراکه‌م: هه‌پراکه‌م، غاردم.
 ۴ - وچان: پاره‌ستان، پشوودان.

(۶۹)

دالدارى چ ياره؟ فيره سهوداي كرىم؛
 پروانه له چاوى سوور و پهنگى زهردم.
 نرخى بزهيهك باره له سهه لوانم،
 پارسهنگه دلى گهرم و ههناسهى سهردم.

*

اندر همه دشت خاوران سنگى نىست،
 كش با من و روزگار من جنگى نىست.
 در هيچ زمين و هيچ فرسنگى نىست،
 كز دست غمت نشسته دلتنگى نىست.

حهقيقهت ئەمەيه، هيچكام لەم شيعرانه به كوردى و فارسىيهوه، نهك
 لهسهه تهوهدهى بىرى خەييام گهه ناخۆن، بهلكوو لهوه جهغهزه بهدههه و
 دوورن. فارسىيهكه لهبارى داپشتنهوه بى پىزه و تاي كوردىيهكه نايهتهوه.
 ئەگهه مامۆستا ههژار تاي ئەوه چوارينه كوردىيهى دىتبى و پۆژىك به ناوى
 خاوهنىيهوه خۆ بنويى با گوناھى له ئەستۆم ئەبى.

(۷۰)

كى تا سبه دالنيايه بو مان و نه مان؟
ئەى مانگه وەرە! لە دل دەر اوڤژە خە مان.
خۆش مانگەشەو، هەلى مەيه و مەى بېنە،
تا تيشكى نەداو، مانگ لە گۆر خانە كە مان.

*

چون عهده نەى شود كسى فردا را،
حالى خوش كن تو اين دل شيدا را.
مى نوش به نور ماه، اى ماه!
كه ماه، بسيار بتابد و نيابد ما را.

۱ - پت، ل ۴۹، «شيعرى شيخ عهتتاره.»

۲ - خب، ل ۴۱، «دوكتۆر محەممەد رەزا شەفيعى كەدكەنى لە لاپەرهى ۲۷۹ى موختارنامەدا بە ئى شيخ عهتتارى زانيو. تەنيا ميسرەعى دووهم جياوازى هەيه.»

يك امشب خوش كن دل پرسودا را.

(۷۱)

دالتهنگى ههبي، دهبي به مهى ژهنگى بهرين.
بۆ بيري نههات و هات چما خهم له بهرين!
سوۆزى كه مهرگ تهپلى نهمانى ليدا،
ئهمن و تو دهگهال «بابه دم» ي هاوسه فهرين.

*

اي دوست! بيا تا غم فردا نخوريم،
وين يك دم عمر را غنيمت شمريم.
فردا كه از اين دير فنا درگذريم،
با هفت هزار سالگان سربه سرريم.

بابه دم: باو كه ئادم. ههزه تي ئادم. ئه و كه سهى به تاوانى خواردنى
گوله گه نم به خوئى و خيزانييه وه له بهههشت دهركرا.

(۷۲)

له نوینی گلا، په کووا که نوستوو زۆرن؛
 بهر بیر و خه یال که من، له بیر چوو زۆرن.
 هه ر چه ندی که ده روانه بیابانی نه بوون،
 سه د هیندی ئه وانی چوون، نه هاتوو زۆرن.

*

بـر بـسـتـر خـاـک، خـفـتـگـان مـی بـیـنـم؛
 در زـیـر زـمـیـن نـهـفـتـگـان مـی بـیـنـم.
 چـنـدـان کـه بـه صـحـرا ی عـدـم مـی نـگـرم،
 نـا آـمـدـگـان و رـفـتـگـان مـی بـیـنـم.

-
- ۱ - پت، ل ۴۹، «شیخه شیخ عهتتاره، بروانه موختارنامه.»
 ۲ - ئه ی داخ و مخابن که له جیگاوبانی گلدا، له نیو گۆرا، زۆر کهس
 خه وتوون، مردوون. خاک مهیل بره و ئه وه ی له بهر چاوان ون بوو له بیرگه شدا
 نه ما. ئه وانه ی ده یانناسین و له بیرمانن زۆر که من، به لام ئه وانه ی نه ماون
 گه لی زۆرن. منی خاوه ن بیر که ده فکران پۆده چم و بیر ده که مه وه له نه بوون،
 ته ماشا ده کهم خو ئه وانه ی قه راره له دایک بن زۆر زۆر پترن له وانه ی میوانی
 مه رگ بوون.

(۷۳)

داخم گهلی یار و خۆشهویستان مردوون؛
لهش خاکی نیوان کۆمهالی دار و پهردوون.
چهشتمان له مهیهک هه موو له ناو کۆری ژیان؛
پیش ئیمه به دوو سی پشوو مهستی کردوون.

*

یاران موافق همه از دست شدند؛
در پای اجل، یکان یکان، پست شدند.
خوردیم زیک شراب در مجلس عمر؛
دوری دو سه پیشتر ز ما مست شدند.

۱ - پهردوو: لیرهدا بهو تهخته تهنکه داره دهلین که یان له سهه داره پراوه به ریز رایه ل دهکری بو ئه وهی میچه که جوان بی و گل و خۆل نه وهری یان هه ئه و تهخته یه له رووکاری ئالووداران ده دری به ریز و ریک و پیک و پاشان گیچ خاک و سبی کار ده کری.

۲ - چهشتمان: چیژامان، تاممان لی زانی. خواردمان.

۳ - دیوانی ماموستا گۆران، لاپه ره ۴۸۸.

یارانی هاوادم هه موو له دهست چوون،
له ژیر پیی مه رگا یهک یهک پیشیل بوون.
له به زمی عومرا یهک «مهی» مان نۆشی،
ئهوانی زووتر خست جامی گهردوون.

(۷۴)

گۆر خانەنشینیان که له بن سەرپۆشن،
 خۆپایی نیه وهها کپ و خامۆشن.
 ئه‌ی خوایه‌! له کام باده‌یه دهرخواردت دان؟
 بیپۆشن و بۆ هه‌تا هه‌تا سهرخۆشن.

*

این اهلِ قُبورِ خاک گشتند و غبار،
 هر ذره ز هر ذره گرفتند کنار.
 آه این چه شرابی است که تا روز شُمار،
 بی خود شده و بی خبرند از همه کار؟!

پت، ل ۴۹، «شیعری شیخ عه‌تاره و بۆ پوون بوونه‌وه‌ی زیاتر بپوانه
 موختارنامه.»

(۷۵)

داخم ئهوی دێر هات و ئهوی کهوناران،
هاوباوهشی مه‌رگن و له دنیا تاران!
کهس نایه‌ته‌وه به‌ره‌و ژیان لێی پرسم:
«له کوێیه بڤه و باری هه‌واری یاران؟»

*

افسوس که سرمایه ز کف بیرون شد!
وَز دست آجل بَسی جگرها خون شد!
کس نامد از آن جهان که پرسم از او:
«کاحوال مسافران دنیا چون شد؟»

۱ - کهونارا: کهون، کۆن. (باستان)

۲ - پروانه لاپه‌ره ۴۸۸ی دیوانی گۆران.

هه‌ی داخ ده‌سمایه له چنگمان ده‌رچوو،
له ده‌ست مه‌رگ گه‌لێ جگه‌ر کون‌کون بوو.
خۆ کهس له‌و دنیا نایه‌ لێی پرسم،
ئه‌نجامی کاری زووتر کۆچ کردوو.

۳ - خودالڤخۆش‌بوو شیخ سه‌لام له لاپه‌ره ۲۰ی چوارینه‌کانیا، ئاواي
هیناوه‌ته‌وه:

ده‌ست‌مایه‌ی عومرم له ده‌ستم ده‌رچوو،
به‌ په‌نجه‌ی ئه‌جه‌ل جگه‌ر کون‌کون بوو.
ناگه‌ر ڤه‌ته‌وه که‌سێ له‌و دنیا،
تا لێی بپرسیین، ئه‌حوالی مردوو.

(۷۶)

گۆرھەلکەنى من لە ھىچ و پوچ داخۆشن؛
 خشتى گلى كۆنە مردووان دەفرۆشن.
 رۆژيش دى گلى من و ئەوان بکرى بە خشت،
 تا گۆرى ھەژارى تىرى پىداپۆشن.

*

از تن چو برفت جان پاک من و تو،
 خشتى دو نهد در مفاک من و تو،
 وانگه ز براى خشت گور دگران،
 در کالبدى کشند خاک من و تو.

-
- ۱ - پت، ل ۶۱، «بەريز عەبدولباقى گولپىگارلى بە شىعرى بابا ئەفزەلى كاشانى دەزانى، بەلام نىمە دەستمان لىنەدا و ھەر وەك خۆى ھىشتمانەو.»
- ۲ - وا دياره له پيشوودا گۆرپچەى قەبرىان بە خشتيش داپۆشيوە. ھەلبەت نىستاش خشت ھەر دەكار دەكرى، بەلام دەكرىتە گومبەز.

(۷۷)

هۆ مامی هه‌ورگه‌را به‌سه‌هه‌لکه‌ی دامان ؛
ئه‌و خه‌لکه‌ به‌ تۆ پێده‌که‌نن ، تیت‌پامان .
هه‌ر لاشی هه‌ژاره‌ و سه‌ری شا و خونکاره‌ ،
سووپی ده‌ده‌ی و ده‌یکه‌یه‌ ده‌فر و ئامان .

*

در کارگه‌ کوزه‌گری کـردم رای ؛
در پایه‌ چرخ، دیدم استاد به‌ پای ،
می‌کرد دلیر کوزه‌ را دسته‌ و سر ،
از کله‌ پادشاه و از دست گدای .

۱ - ده‌کری به‌شیک له‌م چوارینه‌یه‌شی تیکه‌ل کرابی .

هان کوزه‌گه‌را! پپای اگه‌ر هه‌شیاری ؛
تا چند کنی به‌ر گه‌ل مردم خواری ؟
انگشت فریدون و کف کیه‌سرو ،
به‌ر چرخ نه‌اده‌ی؛ چه‌ می‌پنداری ؟

۲ - هه‌ورگه‌ر: وه‌ستای ده‌فری گلین .

(۷۸)

پیک‌نایه هه‌تا سه‌ر له جیهانا گیر بوون؛
 زۆر شیتتیه بی باده بژیم سیس و زه‌بوون.
 ده‌س به‌رده له کۆن و تازه و ترس و هومید،
 دنیا که نه‌مام تازه‌یه یان کۆنه به توون.

*

چون نیست مقام ما در این دهر مقیم،
 پس بی می و معشوق خطایی است عظیم.
 تا کی زِ قدیم و مُحدَث امیْدَم و بیم؟
 چون من رفتم، جهان چه مُحدَث چه قدیم.

(۷۹)

زۆری وهکوو مهی قهزا و قهدهر چاند و دروون.
بیهووده چ داگرم خه می بوون و نه بوون؟
پیاڵکی پریم له باده بو تیکه وهخۆم،
ههرجی دهبوو بی و ببی هه موو هاتن و بوون.

*

دهقان قضا بَسی چو ما کشت و درود؛
غم خوردن بیهوده نمی دارد سود.
پُر کن قَدحِ می به کفم دَر نه زود،
تا باز خورم؛ که بودنی ها همه بود.

(۸۰)

هه‌ئسه! به‌سه پیش خواردن و مل کز کردن.
 مه‌ی تی‌که بخۆین! له‌باتی خهم بۆ مردن.
 ئاکاری جیهان ئه‌گهر وه‌فای تی‌دایا،
 نۆره‌ت نه‌ده‌هات له‌وانی زوو رابردن.

*

برخی‌ز و مَخور غمِ جهان گذران!
 بنشین و دمی به شادمانی گذران.
 در طبعِ جهان اگر وفایی بودی،
 نوبت به تو خود نیامدی از دگران.

۱ - پیش خواردن: پیش خواردنه‌وه. خۆ خواردنه‌وه.

۲ - مل کز کردن: مل دانه‌واندن، لاره‌مل بوون.

۳ - د. کامران به‌درخان، ل ۲۶.

رابه خه‌ما جیهاننا به‌زا مه‌خوه!
 شا به، گول بچنه، مه‌ی قه‌خوه!
 د خولقا دنه‌ی ده به‌خت هه‌بووا،
 ما ژ یین به‌ری دۆر دگه‌ها ته‌ه!

(۸۱)

چ کراوه بهری؟ نه تو هه لیدیینی، نه من.
لهو باره به راست، نه تو ی که ده خوینی، نه من.
چی بو ی نه گه ریین له پشتی په ردیکه وهیه؛
گهر په رده نه ما، نه تو ی که ده نوینی، نه من.

*

اسرارِ ازل را، نه تو دانی و نه من.
وین حرفِ معما، نه تو خوانی و نه من.
هست از پس پرده گفتگوی من و تو؛
چون پرده برافتد، نه تو مانی و نه من.

۱ - چ کراوه بهری: روژی نه وه ل چ کراوه. یانی دنیا چون ساز کراوه.

۲ - هه لیدیینی: ولامی ده زانی. نه هه لیدیینی: ولامی نازانی.

۳ - شیخ سه لام، لاپه ره ۴۵:

ستری ئی زه دی هیچمان نایزانی؛

ههر وهک مه ته له کی هه لیدیینی؟

له پشتی په رده وه گفتو گو مانه،

نه وه په رده لاجی که سمان نامینی.

(۸۲)

ئەستىپرە ھەمووی ئەگەر درشت و وردن،
 ئاوان و درپۇن و دىنەوہ و لىكگردن.
 لەبرانەوہ نايە ھات وچۆى چوون و بوون،
 تا خوا ھەيە ھەر دەمىنى زان و مردن.

*

آنان كە فلكرىزە دەھر آرايند،
 آيند و روند و باز با دەھر آيند.
 در دامن آسمان و در جيب زمين،
 خلقىست كە تا خدا نميرد، زائند.

لىكگردن: لىككۆن. لە دەورى يەكتر ھالون.

(۸۳)

ئەستتيره و مانگ و پوژ له عاسمانانن؛
هۆي گيچهل و مشتومپي زانايرانن.
چين و چ دهكهن؟ كيوه دهچن؟ چون هاتن؟
خوشيان وهكوو من نهزان و سهرگهردانن.

*

آجرام كه ساكنان اين ايوانند،
اسباب تـردرد خردمندانند.
هان! تاسر رسته خرد گم نكني!
كانان كه مدبرند، سرگردانند.

۱ - گيچهل: شهري و گهري. ههرا و ههلالا.

۲ - مشتومپ: باس و وتوويزي پر كيشه و ههلالا و گرمه.

(۸۴)

شادی له مه پرایه پنجی خهم خۆمانین؛
 هۆی زۆر و کهمی رهوا و ستهم خۆمانین.
 راستی و بهزهیی و بهرز و نزم بوون ئیمهین؛
 قاشووله شکاو و جامی جهم خۆمانین.

*

ماییم که اصل شادی و کان غمیم؛
 سرمایه دادیم و نههاد ستمیم.
 پستیم و بلندیم و کمالیم و کمیم؛
 آینه زنگ خورده و جام جمیم.

پت، ل ۵۰، «ئیمه ئه و شیعره مان هه ر وه ک چه ند که سی تر له ده سنووسی
 کۆنی دیوانی ئه فزه له ددینی کاشانی دا دیوه و سه ر و به ر مافی به سه ر
 خه یامه وه نیه.»

(۸۵)

بههره‌ی چ وهدهست كهوت له بوونمان گهردوون؟
قازانجی چ دیتته پئی لهوانه‌ی مردوون؟
هیچ كهس نیه لهم گپژه دهرمخا و بیژئی:
«بۆ بوون و ژیان و مان و بۆ مردن و چوون؟»

*

از آمدنم نبود گگردون را س—ود؛
وَز رفتنِ من، جلال و جاهش نفزود؛
وَز هیچ کسی نیز دو گوشم نشنود،
کاین آمدن و رفتنم از بهر چه بود.

له لاپه‌ره ۲۶ی دیوانی بابائنه‌فزه‌له‌دا هاتوووه و بۆ خهییامیش قسه‌ی له‌سه‌ره.

(۸۶)

پیاوانی به ژیری و هونهران دابخوشن؛
 تامه زرو به ماست و دوشن و نیردوشن.
 و باشه نه گهر ده کری نه زان و گیل بن؛
 کس گیزه و تووریش به هونه نافروشن!

*

آنان که به کار عقل در می کوشند،
 هیهات که جمله گاو نر می دوشند.
 آن به که لباس ابلهی در پوشند؛
 کامروز به عقل تره می نفروشند!

نیردوش: نینسانی تی نه گه یشتوو. کاری بیهوده و نه فامانه کردن. کابرا
 هینده نه زانه «هه من ده لیم نیره، نهو ده لئ بیدوشه.»

(۸۷)

مانگی په مهزان نزیکه پیمان ئیژن:
«مه‌ی هه‌رچی هه‌یه بریژن و مه‌یچیژن.»
من هینده ئه‌خۆمه‌وه له کلکه‌ی شابان،
مه‌ست و که‌له‌لا بۆی ده‌که‌وم تا جیژن.

*

گویند که: «ماه روزه نزدیک رسید؛
مِنْ بَعْدِ به‌گردد باده نتوان گردید.»
در آخر شعبان بخورم چندان می،
کاندر رمضان مست بیفتم تا عید.

کلکه‌ی شابان: ئاخری مانگی شه‌عبان که پیش په‌مه‌زانه.

(۸۸)

گەردوون لە سەری دایە خەیاڵی بۆمان ،
 ھەروا دەگەرێ بکۆلی چالی بۆمان .
 ئالە و شەوہ بیبا چ دەکا با بیکا .
 مەگێرا شەوی خۆشە تیکە ئالی بۆمان .

*

این چرخ فلک بەر ھلاک من و تو ،
 قصدی دارد بە جان پاک من و تو .
 بر سبزه نشین و می خور و شادی گن ،
 کاین سبزه بسی دَمَد ز خاک من و تو .

ئالە و شەوہ: ئال و شەوہ. ئال ، بوونەوەرێکی خەیاڵی کە گۆیا ژنی زەییستانی دەکوشت . شەوہ بوونەوەرێکی ئەفسانەیی کە دەیانگوت منالی سەر ھەوتە و چلە دەخنکینی . ساواخنکین .

(۸۹)

خوا دهردی که داناوه، دهواشی دانان.
مهخانه به رانبه رن به دهرویش دانان.
گهر باده نه بایه لهم جیهانهی پر خهم،
تاویک نه ده مان ئهوانی زانا و دانان.

*

با درد شکی نیست که درمانی هست.
با عشق یقین است که جانانی هست.
احوال جهان که دم به دم می گذرد،
شک نیست در آن حال گردانی هست.

-
- ۱ - راسته به ناوی بابائه فزهل هاتوووه. به لام خودال یخۆشیوو "سه عید نه فیسی" به هی "ئه بولخهیر" ی دهرانی. پروانه چوارینهی ژماره ۶۰ ی بابائه فزهل.
 - ۲ - دهرویش دان: تهکیه و خانه قا. مامۆستا ههژار خۆی سازی کردوووه. لهسه ر بیئوشوینی سههۆلدان: جئ سههۆل. دان پاشگری شوینه.

(۹۰)

زۆر كەس ھەيە ھەر دەويژن و نايپيژن؛
 ئەو ئيمە بە گيژ دەزانن و خويان گيژن.
 گۆيا ئەوى كووپەمەى دەكا دىنى نيە؛
 بۆ ئەو كەسى كۆولەكەى دەكا چى ئيژن!؟

*

حَيِّى كە بە قدرت سر و رو مى سازد،
 ھموارە ھمو كار عدو مى سازد.
 گویند: «قرا بە گر مسلمان تَبود.»
 او را تو چه گویى كە كدو مى سازد؟!؟

۱ - "فرووغى" بە يەكك لە شىست و شەش چوارىنە كۆنەكانى دەزانى، بەلام
 "ھومايى" دەريھاويشتووھ.

۲ - نايپيژن: پوختەى ناكەن. يانى قسە ناجوون و دەيكەن.

(۹۱)

هیندیك به خه‌یال له دین و ئاین ژیرن؛
لایهك به گومان له بی‌گومانی گیرن.
سه‌یری ده‌بی تی‌بگهن، كه هیچ تی‌نه‌گه‌یین،
كه‌متر له سه‌ری پیاز و په‌لكی سه‌یرن.

*

قومی متفکرند در مذهب و دین؛
جمعی متحیرند در شك و یقین.
ناگاه، منادیی برآید ز کمین؛
«کای بی‌خبران! راه نه آن است و نه این.»

۱ - پت، ل ۵۱، «شیعری شیخ شاسه‌نجانی خوافی‌یه.»
۲ - پروانه لاپه‌ره ۲۷ی «روباعیاتی بابائه‌فزه‌ل» و به‌یتی یه‌که‌می ئه‌و
جیاوازییه‌ی هه‌یه:

قومی متشککند و قومی به‌یقین
جمعی متحیرند در مذهب و دین

۳ - بزانین مامۆستا گۆران چی بی‌کردوو: پروانه لاپه‌ره ۹۱ی دیوانه‌که‌ی.
هه‌ندیك له بێردان بۆ مه‌زه‌هب و دین،
هه‌ندیك دوودلای گومان و یه‌قین.
له لابه‌لاوه له پیر ده‌نگی دئ
ئه‌لئ: «کام گومان؟ کام بروا و ئایین؟»

(۹۲)

دەنگ بېژ و كچېك و گۆشەيەك پەيدا كەين؛
 خۆشى سەر و دل لە ماچ و مەي داوا كەين.
 نە ھومىدى بەزەي كەس و نە ترسى دواړوژ،
 با خاكى بە با و ئاوى بە ئاگردا كەين.

*

ماييم و مى و مطرب و اين كنج خراب؛
 جان و دل و جام و جامه پُر دُرِدِ شراب.
 فارغ ز اميد رحمت و بيم عذاب؛
 آزاد ز خاك و باد و از آتش و آب.

۱ - دەنگ بېژ: گۆرانى بېژ. خۆشخووان.

۲ - بەزە: بەزەيى، پوحم.

(۹۳)

خۆزگه به کهسی نیشان و ناویکی نهبوو؛
له شوین پروبووچ خه یالی خاویکی نهبوو.
نهک وهک من و تو کونده به بوو ئاسایی،
چاوی له قه لایهک بوو، که لاویکی نهبوو.

*

خُرّم دلِ آن کسی که معروف نشد؛
در فوطه و در اطلّس و در صوف نشد.
سیمرغوش از سر دو عالم برخاست؛
در کنجِ خراب همچنان بوم نشد.

کونده به بوو: کوند. گۆیا کوند له سهه ره خانووبه ره و کۆشک و قه لا و
مالی بخوینی ویران دهی! بالندهی بی فهه و شوم.

(۹۴)

گه نجت دهوئ؟ رهنجی دهوئ! واهات، و اچوو.
 کئ گول دهچنئ، دپکی له دهستی راجوو.
 تا شاننه نه بوو لهت لهت و جهرگی پاره،
 که دهستی به کاکوئلی جوانیکدا چوو؟

*

در دهر کسی به گلعداری نرسید؛
 تا بر دلش از زمانه خاری نرسید.
 چون شاننه که تا سرش به صد شاخ نشد،
 دستش به سر زلف نگاری نرسید.

۱ - پروانه چوارینهی ژماره ۶۲۸ی "بابائنه فزهل" که ئاوا نووسراوئته وه:

هرگز ز هوس بر سر کاری نرسی.
 تا غم نخوری به غمگساری نرسی.
 چون شاننه به زیر اره تا سر ننهی،
 هرگز به سر زلف نگاری نرسی.

۲ - مال و سامان بی کویره وهری ودهست ناکه وئ، تو پروانه تهنانهت
 که سیک دهیه وئ گولئ بچنئ دروو له دهستی رادهچنئ. یا دهفه رموی نا،
 بزانه داخو ئه و شاننه دارینه ههتا به مشاران پهنجهی بو نه کراوه و لهت لهت
 نه بووه، ناوی شاننه به خوئیه وه دیوه؟ داخوا ئه گهر هه راریک با و دهستیان
 لی نه دابایه، قهت دهستی دهگه یشته سهه و زولفی شوخیک.

(۹۵)

دهرویشیه که مان کیسه یه کی بی بن بوو؛
مه یگی پری جوان پئبه ر و پیری من بوو.
پیم وایه له مه یخانه ده بی وه بیینم،
ئه و ژینی له سووچی فیژگه دا لیم ون بوو.

*

ما جامه نمازی به سر خُم کردیم؛
وَز خَاکِ خَرَابَاتِ تَمِمْ کَر دِیم.
باشد که در این میکده ها دریابیم،
آن عُمَر که در مدرسه ها گُم کردیم.

دهرویشیی ئیمه کاریکی مفت و بی بناغه بوو، بو؟ چونکه له راستی دا ساقی
خوین شیرن، شیخ و پیر و مواردی من بوو. وا دیاره من ژیانم له خویندنگه دا
به فیژو چوووه و ده بی له مه یخانه ژیانم وه دۆزمه وه. ئه گه ر ئه و مه یه به
مه یه کی عیرفانی بگرین کیشه ی مابهینی عیرفان و سو فیایه تی لی به دی
ده کری. مامۆستا هه ژار دهرویش و سو فی به یهک زانیوه.

(۹۶)

هۆزان و بلیمه تان و بیریپوون و پتسهو،
 بۆ بوون و ده چن؟ کهس نه ئەمی زانی نه ئەو.
 تاریکه شه وییک گه ران به بیی ری و گیژ بوون،
 ئەفسانه یه کیان ئەهۆنی چاویان چووه خهو.

*

آنان که محیطِ فضل و آداب شدند،
 در جمع کمالِ شمعِ اصحاب شدند،
 ره زین شبِ تاریک نبردند برون،
 گفتند فسانه‌ای و در خواب شدند.

۱ - مامۆستا گۆران له لاپه‌ره ۹۰ی دیوانه که یا ئاواى هیناوده تهوه:

ئەوانه‌ی ده‌ریای فه‌زل و هونه‌ر بوون،
 له کۆری عیلما چرا و رابه‌ر بوون،
 لهم شه‌وه‌زه‌نگه‌ رییان دهر نه‌کرد،
 ئەفسانه‌بیژی خه‌وله‌خۆخه‌ر بوون.

۲ - با بزائین شیخ سه‌لام چی لی‌کردوه: لاپه‌ره ۲۴.

ئهو حه‌کیمانه‌ که سه‌رده‌فته‌رن،
 خاوه‌نی عیلم و فه‌زل و هونه‌رن،
 لهم شه‌وه‌زه‌نگه‌ رییان دهر نه‌کرد،
 هه‌ر چه‌ن هاتن چوون، هه‌ر بی‌خه‌به‌رن.

(۹۷)

گهردوون که گهرا دژی نیازی من و تو،
عاسمان به مه چی ههشت و ههوت بن یا نو؟
بمرم که لهشم به من چی هه رچی دهیخوا:
میرووله له گلاکو بی، چ گورگی که ژ و کو.

*

چون چرخ به کام یک خردمند نگشت،
تو خواه فلک هفت شمر، خواهی هشت.
چون باید مرد و آرزوها همه هشت،
چه مور خورد به گور چه گرگ به دشت.

(۹۸)

پرسی له مرآوی ماسییهک لابرژاو:
 «کوا تازہ بلایی به جۆگه دا بیته وه ئاو؟»
 پییگوت: «به مه چی؟ که ئیمه مردین دنیا،
 دهریا بی، تراویلکه بی، یان هه ور و ساو.»

*

با بَط می گفت ماهی در تب و تاب:
 «باشد که به جوی رفته باز آید آب؟»
 بَط گفت: «که چون من و تو گشتیم کباب،
 دنیا پس مرگ ما چه دریا چه سراب.»

-
- ۱ - پت، ل ۵۲، «شیعری که ماله ددینی بونداری پازی یه.»
 ۲ - تراویلکه: ئه و خیز و بهرد و ره لمه ی له دووره وه ددره وشیته وه و وهک ئاو
 خۆ دهنوین. ههر شوینتی له دووره وه چه شنی ئاو بیته بهرچاو. (سراب)
 ۳ - ساو: ساف، ئاسمانی بی هه ور.

(۹۹)

وا مانگه وهسه ركهوت له سووچی ئاسۆ!
مه ی تیكه بخۆینهوه، شهویكه و ئه مشۆ!
دهس باوئ مالم، مه ترسه مانگ ئاوا بی،
زۆر دیته وه سه ر بدا له گلكۆی من و تو!

*

مهتاب به نور دامن شب بشكافت؛
می نوش، دمی بهتر از این نتوان یافت!
خوش باش و میاندیش كه مهتاب بسی،
اندر سر خاك يك به يك خواهد تافت!

د. کامران به درخان، ل ۲۰.

هه یقی ب پۆنییا خوه داوا شه قی چراند؛
قه خوه شه رابی دهمهك وهك قی بۆته گهاند!
دلخووش به و بیر بیه وی چاخئ كو،
هه یقی تریژین خوه ل سه ر گۆرنا من و ته داچکاند!

(۱۰۰)

هەر خۆلئى كه ديت، چ زۆر، چ تۆزكالى بوو،
 كئىل گەردن و كولمەسوور و چاوكالى بوو.
 شەرمى بگە تۆزى دەتەكئى بەرگت،
 ئەو تۆزە گلى پوومەتى لئوئالى بوو.

*

هەر ذرە كه در خاك زمينى بوده است،
 خورشيد رُخى، زُهره جبينى بوده است.
 گُرد از رُخ نازنين به آزرَم فشان،
 كان هم رُخ خوب نازنينى بوده است.

(۱۰۱)

ههر پنجه گولێکی سوور له گولزارێ بوو،
ئهو سوورییه خوینی دالی دلداری بوو.
ههر په لکه وه نه وشه یه ک له ههردی دهردی،
خالێکه له سههر روومهتی نازاری بوو.

*

در هر دشتی که لاله زاری بوده است،
از سُرخِ خونِ شهر یاری بوده است.
هر شاخه بنفشه کز زمین می روید،
خاکی است که بر رُخ نگاری بوده است.

ئهی ئاده میزاد وهره ورد بهوه، بروانه، چاوت لی بی، ئهو پنجه گولاه
سوورهی تو ده بیینی له راستی دا، ئهو پهنگه گهش و جوانه ی له خوینی دالی
ئهو بنداری وهرگرتووه. ئهو خال و میله ی رووی جوانانی نهخشاندوووه بۆ تهوه
گل و پاشان وه نه وشه ی لی بهدی هاتوووه. ئه مه یه به سه رهات و چاره نووسی
تۆش، وریا به.

(۱۰۲)

بوولیلله که هات مه پرسه کهنگی ساله،
 مهی فر بکه له خورینی به تاس، به پیاله؛
 شیخ وازی له ههنگوین و گهزویه و من مهی،
 مهی تاله، دهبی ههق بی، دهلین: «ههق تاله.»

*

هەر گه که طلوع صُبح آرزق باشد،
 باید به کفّت می مروّق باشد.
 گویند در افواه که: «حق تلخ بود.»
 باید که بدین دلیل می حق باشد.

۱ - بوولیلله: تاریک و روونی ئیواره و بهیانی.

۲ - فر بکه: بیداکه. بخۆوه. قوم لیده.

۳ - گهزۆ: ئهو ئاونگه شیرینهی له سههر گه لای دار دهنیشی. له ولاتی ئیمه
 گهزۆ پتر وهکوو بهره که تیکی ئاسمانی دیته ژمار که دهباریته سههر گه لای داری
 لیڤه وار. بۆ ئه وهی گهزۆ بگیرئ، ئهو لق و پۆپهی له سههری نیشتوووه دهیبرن و
 مه لۆمه لۆ دهیخه نه سههریهک و که ویشک بوو، دهیپینن و له سههر جاجم یا
 رایه خیکی خاوین دهیکوتن و پاشان له کهو و بیژینگه دهن و گهزۆکه دهگرن.
 جا یا دهیئاخنه وه یا دهیکولینن و دهیکه نه دۆشاو.

(۱۰۳)

شیخ ویستی له دهردی یار و مهی چا بمهوه،
بو ژینی له پاش مهرگ ئهشی پامهوه.
نازانی که بوچ هۆگری یار و بادم؛
پیمخۆشه له ههشریش دهگهلی پامهوه!

*

گویند هر آن کسان که با پرهیزند:
«زان سان که بمیرند، چنان برخیزند.»
ما بامی و معشوق از آنیم مدام،
باشد که به حشرمان چنان انگیزند!

پامهوه: لهگهلی راست بمهوه. زیندوو بمهوه.

(۱۰۴)

گۆيا له بههشت مشهى فشه و خۆراکه،
 هۆرى و كور و ههنگوين و شهراى پاكه.
 بۆم تىكه به يادى كۆنه قهرزان مهگيپرا!
 ئهم دهنگى دههۆله تا له دوور بى چاكه.

*

گويند كسان: «بهشت با حور خوش است.»
 من مى گويم كه: «آب انگور خوش است.»
 اين نقد بگير و دست از نسيه بدار؛
 كاواز دهل شنيدن از دور خوش است.

۱ - نف، ل ۱۰۱، «ئەو چوارينهيه به ئى عهينولقوززاتى ههمهدانى دهزانم؛
 تەنيا يەكەم ميسرەع جياوازى ههيه:

گويند: بهشت و عدن، با حور خوش است.»

۲ - مشه: زۆر. مشهى فشه و خۆراکه: گالتە و خواردهمهنى زۆره، به پيى
 فيلانە.

۳ - دهلین: «دهنگى دههۆل له دوورهوه خۆشه» مهسهليكى كوردييه.

(۱۰۵)

لیم بۆته مه تهل: «بهه شته، جیگهی حوره،
ههنگوین و کهره و شیر و مهی و کافوره.»
با ئیمه به مهی لیره بهه شتی ساز دهین،
«تا پیای هه ژار دهگاته به غدا دووره.»

*

گویند: «بهشت و حور و کوثر باشد؛
جوی می و شیر و شهد و شکر باشد.»
پُر کُن قَدَحِ بَادِه و بَر دَسْتَم نِه،
نَقْدِی ز هِزَار نَسِیَه خُوشْتَر بَاشَد.

۱ - پت، ل ۶۳، «به ریز عه بدولباقی گولپگارلی به ئی خه بیامی نه زانیوه،
به لام فرووگی تیوهی داوه.»

۲ - «به غدا بۆ پیای فه قیر دووره.» به ندی پیشینیانه و دهگه رپته وه سه ر ئه و
زهمانهی که ئه ویش - به غدا - خه لافه تی لئ کراوه. رهنگه هه ژاریکی
زولم لئ کراو ویستبیتی هانا به رپته بهر خه لیفه ی موسولمانان له
دوورولاته وه و ئه و مهسه له یان بۆ رۆنابی.

(۱۰۶)

شووشەى مەيەكەت بۆچى پژاندىم خوايە؟
 وەك شووشە نەشە و دالت شكاندىم، خوايە!
 مەيخۆرە منم، كەچى يەكئى تر دەگرى!
 بمبوورە! لە پەردەدا گەياندىم خوايە!

*

ابرىق مى مىرا شكستى، رېبى!
 بىر من دەر عىش را بېستى، رېبى!
 من مى خورم و تو مى كنى بىد مستى!
 خاكم بە دەن، مگر تو مستى، رېبى!؟

۱ - مامۇستا گۇران لاپەرە ۴۹۴.

شووشەم ئەشكىنى بەقەستى، خوايە!
 رېبى نەشئە و بەزم ئەبەستى، خوايە!
 شەرابى ئالدىم ئەرپىزىتە خاك،
 ھەى خاكم بە دەم بۆچ مەستى، خوايە!

۲ - بە پرواى ئىمە ئەو شىعرە مافى بە سەر خەييامەوہ نىہ و تەنيا ھىندىك لە
 ھۆگران و لايەنگرانى ھەر بۆ ئەوہى پاساۋ بۆ وتەكانى بىننەوہ و تۆقى
 گوناهى لە ئەستۆ دامالان، كەوتونە حىكايەت ھەلبەستىن و ئەفسانە
 سازکردن. با پروانىنە رىس و گورىسى ئەم شىعرە لەسەر ئەم پىۋشونىنە.
 - گۆيا شەويك يا رۆژئى كە خەييام خەرىكى مەى نۆشى بووہ، بايەك
 ھەلى كىردوۋە و گۆزە شەرابەكەى پژاندىمە و شكاندوہ. ئەويش لە ھەيفان ئەم
 چوارىنەى لەرپوۋە ھۆنيوہ تەوہ و بەدەرپىنى ئەم ھەستە، دەستەوبەجى پرواى

رەش هەلگەراوه و کاتیک وەخۆ هاتۆتەوه کەوتۆتە لالانەوه و پارانەوه و
لەسەر تەوهرەمی تۆبە، ئەم چوارخشتهکيبهی رۆناوه:

دنیايه له که و دەبئ گوناھيکی نييه ،
کەس بي هەلە نه ژياوه لەسەر ئەم زهوييه .
من کرده خراب و تۆش خرابەم تووش کەي ،
جياوازی له نيوان من و تۆ خوايه چيه؟

سەرچاوهکان: ۱ - نف ، ل ۵۵ - ۵۶ ، ۲ - فر ، ل ۱۰ - ۱۱

(۱۰۷)

دنیایه له کهو ده بی گونا هیکی نییه؛
 کهس بی هه له نه ژیاوه له سه ر ئهم زه وییه؛
 من کرده خراب و توش خراپم تووش کهی،
 جیاوازی له نیوان من و تو خوایه چیه؟

*

ناکرده گناه در جهان کیست؟ بگو!
 آن کس که گنه نکرده چون زیست؟ بگو!
 من بد کنم و تو بد مکافات دهی،
 پس فرق میان من و تو چیست؟ بگو!

- ۱ - له کهو ده: دابیژّه. کهو جوریک ئامرازی دابیژتنه وه کوو هیلاگ و بیژینگ.
 خهله و خهرمانی سووری پیداده بیژن بو ئه وهی ته او خاوین بیته وه.
 ۲ - دیوانی گوران لاپه ره ۴۹۴.

کییه بی گونای پووی دنیا؟ بلای!
 بی گونا کردن چوون ژیا؟ بلای!
 که من بهد بکه م، سزای تویش بهد بی
 تو و من جیاوازین له چیا؟ بلای!

- ۳ - بو روون بوونه وهی زیاتر بروانه چوارینه ی ۱۰۶. هه لبهت پئویسته بگوتری
 زۆریه ی خه پیام ناسان ئهم چوارینه به ئی ئه و نازانن. به ریژ "فه رزانه" ده لئ:
 هیندیک کهس ئهم چوارینه به هی "عیراقی" یا "سه رمه دی کاشانی" ده زانن،
 به لام به م شیوه هه ش له دیوانی "شه مسی ته وریزی" دا هاتوو و به شیعی
 "مه ولانا" ناسراوه:

ای جانِ جهان، جز تو کسی کیست؟ بگو!
بی جان و جهان هیچ کسی زیست؟ بگو!
من بَد کنم و تو بَد مکافات دهی،
پس فرق میانِ من و تو چیست؟ بگو!

سه‌رچاوه: نف، ل ۵۶ - ۵۷

۴- د. کامران به‌درخان، ل ۳۲.

یئ کۆ دنی ده گوننه‌هان نه‌کر کییه؟ بیژه!
ئوو یئ گوننه‌هان نه‌کر چاوان ژئی؟ بیژه!
من خرابی کر، کۆ ته‌ژی ب خرابی ل من فه‌گه‌راند،
ئییدی ناڤ به‌را من و ته‌ده، چ فه‌رق هه‌یه؟ بیژه!

(۱۰۸)

به‌خشین، له گوناھ و هه‌له چاوپۆشینه،
تۆ چۆن هه‌ره‌شه‌ت به ئاگری پر تینه؟
بمبه‌خشی به نوپژانه‌وه که‌سمان له که‌سه؛
به گونا‌ه‌وه بمبه‌خشه، ده‌لایم به‌خشینه.

*

یارب تو کریمی و کریمی کرم است.
عاصی ز چه رو برون ز باغِ ارم است؟
با طاعتم آر عفو کنی نیست کرم؛
با معصیتم اگر ببخشی، کرم است.

-
- ۱ - خودالیحۆشبوو "هومایی"، له لاپه‌ره‌ی ۱۸ی «ته‌ره‌بخانه» دا ئه‌و
چوارینه‌یه به مونا‌جاتیکی پر له هه‌له و بی دار و په‌ردوو ده‌زانی و له بنا‌غه‌وه
شیعه‌که به هی خه‌ییام نازانی.
۲ - وا دیاره له لاپه‌ره ۲۴ی دیوانی "بابائنه‌فزه‌ل" دا، به ساحه‌ب کراوه.

(۱۰۹)

مه یخۆر که نه بن کاول ئه بن مه یخانه ،
خوینی ده هه زار تۆبه له گه ردنمانه .
به خشین چ ده کا ، ئه گه ر گونا هباری نه بی؟
له گونا هه وه به خشین و به زه ی خوا جوانه .

*

آباد خرابات ز می خوردنِ ماست.
خون دو هزار توبه در گردنِ ماست.
گر من نکنم گناه، رحمت که کند؟
آرایش رحمت از گنه کردنِ ماست.

د. کامران به درخان ، ل ۱۲.

ئاڤاهیا مه یخانی ژ شه رابڤه خارنا مه یه .
خوینا دووه زار تۆبان ل سه ر ستۆیی مه یه .
کو من گونه هه نه کر ، په حمه ت ژ بوچی؟
په وشا په حمه تی ژ گونه هکاریا مه یه .

(۱۱۰)

هەر پښتیه برپیم گشتی هه‌له و لاپښیه،
 وا دیمه په‌نات باری گونا‌هم پښیه؛
 بمبه‌یته به‌ه‌شت ئه‌گه‌ر به‌نویژ و پوژوو،
 سه‌ودایه، ئیتر به‌خششه‌که‌ت له‌کوییه؟

*

من بندهٔ عاصم، رضای تو کجاست؟
 تاریک دلم، نور و صفای تو کجاست؟
 ما را تو بهشت اگر به طاعت بخشی،
 این بیع بُود، لطف و عطای تو کجاست؟

۱ - پت، ل ۶۲، «شیعری خواجه عه‌بدوللای ئه‌نساری‌یه.»

۲ - پروانه لاپه‌ره ۵۵ی وه‌رگپړانه‌که‌ی شیخ سه‌لام.

من گونا‌ه‌کارم، ره‌زای تو کوانی؟
 تاریکه‌ دلم، چ‌رای تو کوانی؟
 به‌ه‌شت به‌خشینت گه‌ر به‌تاعه‌ته،
 پی‌فرۆش‌تنه، عه‌تای تو کوانی؟

(۱۱۱)

كئ پوژى بهرئ قوړى منى شيلاوه؟
كولكه و مه رەزم به كام ته شى پيسراوه؟
كارم كه يهكى نه گرت و ليم ئالوژا،
سووچم چيه؟ لاي خو ته وه هه لپيچراوه.

*

يارب تو گلم سر شته ايى، من چه كنم؟
پشم و قصبم تو ر شته ايى، من چه كنم؟
هر نيك و بدى كه آيد از من به وجود،
خود بر سر من نوشته ايى، من چه كنم؟

۱ - كولكه: خورى و مووى شاننه نه كراو.

۲ - هه لپيچراوه: بيچراوه ته وه. ساز دراوه. ئاماده كراوه.

(۱۱۲)

ئەى تەككەنشىن، شىخى بە سۆرە و تۆرە!
 پىت و نەبى ھەر مەستىيە كارم زۆرە؛
 من خويىنى ترى دەمژم و تۆ خويىنى ھەژار،
 جواىم دەرەوہ كىيە پتر خويىنخۆرە؟

*

اى صاحبِ فتوى، زتو پركارتريم؛
 با اين همه مستى، زتو هشيارتريم.
 تو خون كسان خورى و ما خون رزان،
 انصاف بده، كدام خونخوارتريم؟

۱ - سۆرە و تۆرە: خزم و كەسى لە خۆوہ و سەر و دلگر.

۲ - با پروانينە لاپەرە ۴۰ى روباىاتى خەييامى شىخ سەلام:

ئىمە، ئەى موفتى! زۆر بى ئازارين،
 كە زۆر سەرخۆش بىن زياتر دىندارين.
 تۆ خويىنى خەلك و ئىمەش خويىنى رەز
 ھەردوو ئەيخوين و كىمان خويىنخوارين؟

(۱۱۳)

دهرویش وهره ئەم حاووحووت بیخیره!
دهمبهستهی و تۆزای و هکوو گاگیره!
خوا چای له دهستت نیه پۆژووی بدهیهی،
ژیانیکی که پپی داوی به مهی بسپیره.

*

از گـردش روزگار بهـری برگیر.
بر تخت طرب نشین، به کف ساغر گیر.
از طاعت و معصیت خدا مستغنی است،
باری تو مـراد خود ز عالم برگیر.

گاگیره: ئەو گایهی که گیره ی خرمانی پی دهکهن. گای گیره بۆ ئەوهی دهغل و کلۆش نهخوا له وهختی گیره دا ده مبینی له دم دهن. دمی دهبهستن.

(۱۱۴)

دنیا به دهسی دهسته کهر و گاییکه،
 هر جاشه کهره: وه زیر و پاشاییکه،
 دیندار به کهسی دهلین نه زان و گیژه،
 هر کهس که دهلین کافره، زاناییکه.

*

با این دو سه نادان که چنان می‌دانند
 از جهل، که دانای جهان ایشانند.
 خر باش! که از خری که این دونانند،
 هر کونه خر است، کافرش می‌خوانند.

(۱۱۵)

خوین تالی مه لا به ریش و په شم و جبه وه،
ئه مپوش له دهست ده چئ به بیرى سبه وه؛
زۆر وشكى ده بی به دهسته چيله ی ئاگر،
فه رموو وهره مه یخانه ده منی ته پ ببه وه.

*

دست چو منی که جام و ساغر گیرد،
حیف است که آن سبجه و دفتر گیرد.
تو زاهد خُشکی و منم عاشقِ تر،
آتش نشنیده ام که در تر گیرد.

دهسته چيله: سووته مه نی وه کوو دار و چیکه و چال و ته پاله و که مره.
به شه ئاورانه.

(۱۱۶)

وا چاخى گولله و دار و دهون گولپوششه.
 دهرويش وهره بهرا وهرگره مهى، بينوششه.
 پروانه له گول، به ئه قلى تو پيددهكهنى،
 بو بىرى جهه ندمم دل و پرووت ناخوششه!

*

دنيانه مقام توست، نه جاي نشست.
 فرزانه در او خراب، اولى تر مست.
 بر آتش غم ز باده آبى مي زن،
 زان پيش كه در خاك روى باد به دست.

دهرويش له ئه دهبياتي فارسى دا به پياوى چاك و قانع و دووره فيل ناسراوه و ئاوا بنهگر بووه. به لام له ئه دهبي كوردى دا نمادى ئادهمىزادى نه فام و گيل و تهوه ززل و جاروباره فيله زانيشه. ماموستا به سرنج دان بهم نيشانانه دهرويشى له و شوينه روناوه و له گهله فهرهنگى خومالى تيكه لى كردوووه. دياره سوڤيش له كوردهوارى دا هه ر دهورى دهرويش دهگيرى و بو ئه و سيفه تانه جياوازيان نيه. ئه وهى راستى بي خه بيام زور به كه مى خوى له و بواره داوه و به پاي خاوه نرايان ئه و شيعره فارسى به مافى به سه ر خه بيامه وه نيه. . . .

ئه و كابرايهى ماموستا هه ژار باسى دهكا، دهكرى له ئه دهبي فارسى دا زاهيدى ريباز و سوڤى نه فام بي، نهك دهرويش.

(۱۱۷)

هه ر کهس که ته واوه، ناته واوی ماله.
کی خییوی کولاو و کاله، بوخوی کاله.
خوینتاله هه تا ملان له ناو شیرنایی؛
کی پرووگهش و خوین شیرنه، ژینی تاله.

*

(۱۱۸)

خوینتالت ئەوئ؟ ئىسكى گرانىت گەرەكە؟
بۆتەككە بچۆ، كە دەرد و ژاننىت گەرەكە.
مەيخانەيە جىيى لىو بە بزە و پووخۇشان،
مەيگىرى بىينە، گەر ژياننىت گەرەكە.

*

(۱۱۹)

خه بیام! که سهرت گه رمه به مهی، دلخۆش به؛
دهس له ملی کچۆله یهک ده کهی، دلخۆش به.
دوارۆژی هه موو شتیک نه بوونه و چوونه،
وای دابنئ هه نه بووی، که ههی دلخۆش به.

*

خییام! اگر ز باده مستی، خوش باش؛
با ماهرخی اگر نشستی، خوش باش.
چون عاقبت کار جهان نیستی است،
انگار که نیستی، چو هستی، خوش باش.

(۱۲۰)

گاييٰكە لە عاسمان و ناوى كۆيە؛
 گاييٰكە دەلئىن: «هەلگىرى هەرد و بۆيە.»
 سەيرى كەرەگەل بگەى لە ناو ئەم جووتە،
 گەر ژير و بەبىرى، سەيرى خۆش بۆ تۆيە!

*

گاوى است در آسمان و نامش پروين؛
 يك گاو دگر نهفته در زير زمين.
 چشم خردت باز گن از روى يقين،
 زير و زير دو گاو، مشتى خر بين.

۱ - هەرد و بۆ: زەوى. هەرد + و + بۆ. (ارض و بوم) سەرزەوى.

۲ - پروانە لاپەرە ۴۹۳ى ديوانى مامۆستا گۆران:

گايەك لە ئاسمان ناوى پەروينە،
 گايەكيش ئەلئىن: «لە ژيەر زەمينە.»
 سا چاوى بگيپرە ئەى خاوەندى هۆش،
 لەناو دوو گادا كەرگەل ببينە!

۳ - لە لاپەرە ۲۹ى روبايعياتى خەييەم بە كوردى شايخ سەلامدا ئاوا
 نووسراوەتەوه:

گايەك لە ئاسمان ناوى پەروينە؛
 گايەك كۆلەكەى ژيەرى زەمينە.
 بە چاوى ژيەرى سەرنجى بىدە،
 مابەينى دوو گاكەرگەل ببينە.

(۱۲۱)

رۆیین و زه‌مان په‌شی‌وو و ئال‌ۆزاوه،
سه‌د‌گه‌وه‌هر و دور‌یه‌کی‌کی لی نه‌سماوه.
داخی به دالم هه‌زار وشه و بیری چاک،
که‌ر بوونه‌ته له‌مپه‌ر و نه‌بی‌ژراو ماوه.

*

اسرار جهان چنانکه در دفتر ماست،
گفتن نتوان، که آن وبالِ سَر ماست.
چون نیست در این مردم نادان اهلی،
نتوان گفتن هر آنچه در خاطر ماست.

ئهو‌هی راستی بی هیچ به‌مه‌یلی خۆم ئهم چوارخشته‌کییه فارسییه‌م
هه‌لنه‌بژاردوو! یانی لام وایه ده‌کرئ چوارینه کوردییه‌که تیکه‌ل کراوی
چه‌ندیک بی و ئاوا‌ی به‌سه‌ر هاتوو. هه‌ر چۆنیک بی ده‌کرئ له‌ دووتای ئهو
چوارینه‌ی خواره‌وش نیزیک بی.

ای بحر وجود آمده بیرون ز نهفت!
کس نیست که این گوهر تحقیق بسفت.
هر کس سخنی از سر سودا گفتند،
زان روی که هست، کس نمی‌داند گفت.

(۱۲۲)

ئەي خوايە لە كارت سەرى زانا گۆژە!
 شيرنايى دەنييه دەم دەلئى: «مەچۆژە!»
 خۆت جوانى دروست دەكەي، دەلئى: «مەبيينه!»
 بيالئىكى پراوه، لارى كه و مەپړۆژە!

*

يارب تو جمال آن مە مهرانگيز،
 آراسته‌اي به سُنبلِ عنبربِيـز
 پَس حُكم چنان كنى كه: «در وى منگر.»
 اين حُكم چنان بُوَد كه: «كج دار و مريز!»

شېخ سەلام لە لاپەرە ۴۰ئى كتێبه‌كه‌يا ئاواى هیناوه‌ته‌وه:

جوان دروست ئەكەي نازكتر له گول،
 ئەگرچه و پەرچەم عەنبەر و سونبول؛
 نابئى سەيرى كەم، سەيره ئەم حوكمه:
 «دیزه هەلنه‌چئ، بێته كەف و كول.»

(۱۲۳)

دیم پیری له مه یخانه سه ری ده خولاهه؛
«ناترسی؟» وتم: «که بمری چیت بۆ ماوه؟»
فهرمووی: «وهره پیداکه، گهلی وهک من و تو،
رۆیشتن و کهس نه هاته وه له و لاهه.»

*

پیری دیدم به خانة خماری؛
گفتم: «کنکی ز رفتگان اخباری؟»
گفتا: «می خور؛ که همچو ما بسیاری،
رفتند و خبر باز نیامد باری.»

د. کامران به درخان، ل ۲۵.

من د مه سه تخانه یی ده پیری هک دی؛
شو گۆت: «ژ چوو بیان خه به رهک نادى؟»
گۆت: «فه خوه شه رایی وهک مه گه لهک چوون
ئوو ژ چوو بیان که سهک شوون دا نه هاتی.»

(۱۲۴)

لهم ریگه دریژوه که مهرگی ناوه،
 کی هاتهوه باس و خبهری هیئاوه؟
 وهستان له دوورپییانی نیازی پرپووج،
 بیهوودهیه، هرچی چوو، نهاته دواوه.

*

از جمله رفتگان این راه دراز،
 باز آمده کیست تا به ما گوید راز؟
 پس بر سر این دو راهه آرزو نیاز،
 تا، هیچ نمائی! که نمی آیی باز.

(۱۲۵)

خشت پیژنی هه تا کهنگی به سهه ده ریاوه؟
ئاخ چه نده رقم له بت په رس هه لساوه.
کابرای که ده لئ: «ده چته جه هه ندهم خه بیام.»
چوون زانی؟ چ دیویک خه بهری پی داوه؟

*

تا چند زَنم به روی دریاها خِشت؟
بیزار شدم ز بُت پرستان کِنِشت.
خیام که گفت: «دوزخی خواهد بود؟»
که رفت به دوزخ و که آمد ز بهشت؟

هه تا کهنگی کاری بیهووده و بی ئاکام. چما ده کری له سهه ئاو خشت
بیردری؟ ئهی ئه و که سانهی له جیاتی خواپه رستی پووتان کردوته بت په رستن
توورم لیتان....

(۱۲۶)

دوورپووی بهسه، پوو دهکهمه مهیخانه؛
 ئهم ریشی سپی به مهی برهنگی جوانه.
 پیوانی تهمه ن گهیشته هفتا، تا کهی؟
 خوم ههر وهکوو هم نیشان نهدم، شیلتانه؟

*

من نامه زهد و توبه طی خواهم کرد؛
 باموی سفید قصد می خواهم کرد.
 پیمانۀ عمر من به هفتاد رسید،
 اکنون نکنم نشاط، کی خواهم کرد؟

۱ - مهیخانه شوینی یهکرهنگی و راستیخوانزییه، بویه پووی تی دهکهم. ریشی سپیشم به مهی ئال دهرهنگینم و دهیکهمه وه هاورهنگی شهراپ، وا چاکتره. تهمه نم گه یوه ته هفتا وا باشه حه قیقته تی گه وه هری وجوودم چونه، ههر ئاوا ی نیشان دم که هه یه و رهنگی لئ نه گورم.

۲ - ماموستا گوران له لاپه ره ۴۹۲ی دیوانه که یا ئاوا هیئاوه ته وه:

ئیتیر به یاخی نیفاق په ی ئه کهم،
 به مووی سپیوه پوو له مهی ئه کهم؛
 ژمارهی بیکی عومرم حه فتایه،
 ئیستا به دمهستی نه کهم، که ی ئه کهم؟

(۱۲۷)

مه‌ی تیکه ، هه‌رایه پیمده‌لین: «بی‌دینه.»
چۆن ره‌نگی به‌رم؟ په‌پۆم له هه‌ش‌دا شینه.
به‌رماله گونا‌ه‌پۆشه‌که‌شم وا شرپ بوو ،
هه‌لناگری ته‌قه‌ل به‌باری بیکه‌ین پینه.

*

در می‌کده جُز به‌می وضو نتوان کرد،
وان نام که زشت شد، نکو نتوان کرد،
خوش باش که این پرده‌ مستوری ما،
بدریده چنان شد که رفو نتوان کرد.

پت ، ل ۶۲ ، «شیعری ئه‌وحه‌ده‌ددینی کرمانی»یه.

(۱۲۸)

مه‌یگیر! وهره بۆم تیکه دالم زۆر ته‌نگه.
 کئ باشه؟ هه‌موو کهس ده پوووه و سه‌د ره‌نگه!
 بامه‌ی بپه‌رستین و ئیتر واز بپنن،
 تا وابئ موسولمانه‌تی شه‌رم و نه‌نگه.

*

یاقوت لبا! لعل بدخشانی کو؟
 وان راحت روح و راح ریحانی کو؟
 می گرچه حرام در مسلمانی شد،
 می می‌خور و غم مخور، مسلمانی کو؟

پت، ل ۵۱، «شیعری سه‌لمان ساوجی‌یه.»

(۱۲۹)

مه یگیڤ! به سه رت پردی سیراتیش که له که!
سهیرانی به هه شت، سهیری دوو چاوی به له که.
زۆرم له خودا ویست و که میشی نه گهیی،
هه ر تۆبه یه ده مداتی، ئه ویش نه مگره که!

*

در دست هماره آب انگورم باد.
در سر هوس بُتان چون حورم باد.
گویند به من: «خدا تو را توبه دهاد.»
او خود بدهد، من نکنم، دورم باد.

با بروانینه لاپه ره ۴۹۸ی دیوانی مامۆستا گۆران، به شی چوارینه کانی خه بیام.

با سه ر پر سه ودای بتی وهک حوور بی؛
جامی ده ست که یلی شه رابی سوور بی.
خه لق ئه لاین: «تۆبه ت قوبوول ئه کا خوا.»
ئهو نه یکا و منیش تۆبه م لی دوور بی.

(۱۳۰)

خو دووره کتیب بگره، گهمهئ مندااله!
 ژیر بیرى لهسه ر شه راب و لیوی ئاله.
 هؤشت بی هه تا خوینی نه پڑتووی گهردوون،
 تو خوینی کچی ره زان بریژه پیاله.

*

از درسِ علوم جمله بگریزی به.
 وندر سر زلفِ دلبر آویزی به.
 زان پیش که روزگار خونت ریزد،
 تو خونِ قرابه به قدح ریزی به.

۱ - کچی ره زان: کینایه یه له شه راب. ئاوی تری. (دختر رز)

۲ - شیخ سه لام له لاپه ره ۳۱ دا ئاوی هیئاوه ته وه:

له عیلم و فنوون لاده به تاله.
 بنالی زولف و ئه و چاوه کاله.
 بهر له وه ئه جهل خوینت بریژی،
 خوینی سوراخی بریژه پیاله.

(۱۳۱)

تازم كە بە كەونە مەي ، جيھاننيش كەونە؛
زۆر لاش و سەري تۆو درا ئەم تەونە .
چۆن هاتي؟ چلۆن دەچي؟ چلۆن بووي و دەبي؟
خەو داتنەگري ، وەكوو خەيال و خەونە .

*

اي دل! غم اين جهان فرسوډە مخور .
بیهوده نئی، غمان بیهوده مخور .
چون بوده گذشت و نیست نابوده پدید ،
خوش باش و غم بوده و نابوده مخور .

وەرە جيئەم كەو ، بمهينهوه سەر تەمەني لاوي بە مەي كۆن . وەرە واز
بينه ، جيهان زۆر كۆنە بيري لي مەكەرۆ . دنيا وەكوو فەرشيك وايە كە خودا لە
داري داوه و هەروا دەيتەني بە تۆو گلاندني ئيمەمانان .
تۆوهدان زاراوي تەون كردنە . بۆ دە پايەلەووە دەدرئ .

(۱۳۲)

لهم بیره که چین نهیّنی پشتی پهرده،
 ههر بیره وهری، کاس و به داخ و دهرده.
 نه فسانه‌یه‌کی دوور و دریژّه و بی‌بن
 دهستی بهره بو پیاله، دست له و به‌رده.

*

در پرده اسرار کسی را ره نیست.
 زین تعبیه، جان هیچ کس آگه نیست.
 جز در دل خاک هیچ منزلگه نیست.
 می خور که چنین فسانه‌ها کوه نیست.

 کاس: گیژ، وپ.

(۱۳۳)

چم بیستوو لهم جیهانه یان چم دیوه؟
زانئومه چیه، هیچ نه‌بی نیوه و نیوه.
مردن چیه؟ هه‌رچی ده‌کهم و ده‌کرینم،
شی‌واوم و سه‌ر نابهمه دهر لهو شیوه.

*

از جرم گل‌سیاه، تا اوج زُحل،
کردم همه مشکلات گردون را حل.
بیرون جستم ز بند هر مکر و حیل؛
هر بند گشاده شد، مگر بند آجل.

۱ - پت، ل ۶، «ئه‌گه‌رچی "فرووگی" به ناوی "خه‌ییام" هیناویه‌تی، به‌لام راستیه‌که‌ی ئه‌مه‌یه به ناوی "ئیمام فه‌خره‌ددینی رازی" و "ئه‌بووعه‌لی سینا"ش چاپ کراون.»

۲ - سه‌ر نابهمه دهر لهو شیوه: لهو خپ و دۆله بر پیچ‌وقلووچه رزگاریم نابئ.

(۱۳۴)

لەم ھاتنە بئىھودەيە بىرم شاشە؛
 سەربارى خەمان بىر و خەمى ئەو لاشە.
 مەيگىرا وەرە قۇل ھەلکە گلینەت بئینە،
 خەم چلکى دلە، بە مەى بشۆرىن باشە.

*

چون آمدنم بە من تَبَد روزِ نخست،
 وین رفتنِ بى مُرادِ عزمیست درست.
 بر خیز و میان ببند ای ساقی چُست،
 کاندوہ جهان بە می فرو خواهم شُست.

شاش: نارېکوپېک. پارچهى جوان نهته ندراوه. ئەو قوماشەى رايەل و پۆى
 جوانى پال رېک نه دابى و درشت چن بئى، نهک وردچن. فکرم له خۆرايى ئالۆز و
 شيواو و نارېکوپېکه.

(۱۳۵)

بئ دلبهر و مهی ته مهن به سه رچوون هیچه.
بئ پهنگی مهی و دهنگی بلوور بوون هیچه.
ئازاد و به دلخۆشی بژی چهنه رۆژیک،
رابویره له هیچ بیر مهکه، گهر دوون هیچه.

*

دوران جهان بی می و ساقی هیچ است.
بی زمزمه نای عراقی هیچ است.
هر چند در احوال جهان می نگریم،
حاصل همه عشرت است و باقی هیچ است.

۱ - بلوور: بلویر.

۲ - شیخ سه لام ئاواى گۆرپووه، پروانه په ری ۳۵ ی کتیبه که ی.

دنیا بئ مهی و بئ ساقی هیچه.
بئ زمزمه مهی نای عراقی هیچه.
سه راپا دنیا سه رنجه ئه دهه
حاسل عوش سه رته، ما باقی هیچه.

۳. د. کامران به درخان، ل ۱۵.

دهورا دنئ بئ شه راب و مهی گهر خوهش نیه.
بئ نای و بئ بلوور، ما دنئ چیه؟
چ قاس ل دنئ میزه دکهم دببم،
تشتی دمیینه قه نجیه، یئ مایی فالاییه.

(۱۳۶)

مه یگیپر! وهره بؤم تیّکه ئەوا نیوه شهوه؛
 بهس بیرئ له مزگهوت و که نشتان بکه وه؛
 دالتهنگی جهه ندهمی و به ئاواتی بهه شت،
 دایناوه خودا کوینه هری، بهس لیکیده وه.

*

تاکی ز چِراغِ مسجد و دود کنشست؛
 تاکی ز زیان دوزخ و سود بهشت؛
 رو بر سر لوح بین که استاد قلم،
 روز ازل آنچه بودنی بود نوشت.

کوینه هری: کوینه یی. هی کوئی. خه لکی کام شوینی.

(۱۳۷)

دالتهنگى مەرگ نابى ئەوى لىزانە؛
ئەم مانەوومان وچانى پاكويىزانە.
تير سەيرى گولت نەکردووه، بۆتەووه گل
لە شوپىن گولەنەورۆزە، گەلاپىزانە.

*

از دفتر عمر پاك مى بايد شد.
در چنگِ اجل هلاک مى بايد شد.
اى ساقى خوش لقا، تو خوش دل مى باش!
آبى درده كه خاك مى بايد شد.

۱- وچان: پراوستان و دانىشتن بۆ پشوودان و ھەسانەووه، ماوھ.

۲- د. كامران بەدرخان، ل ۲۳.

ژ دەفتەرەرا ژىنىى ناقى مە دى پابە.
داوى دەستى ئەجەلى دە، مرنە چارە نابە.
مەيگەرئ چەلەنگ خوھش خوھش بىنە!
ئەمى بىن خاك، داخووازا مە شەرابە!

(۱۳۸)

زستانه ههتا پروو دهکه مه مه یخانه،
 هه لاسکی گوله و له دهوری ئاگردانه.
 وه دیاره نه یاری جوان و پروو خوشه جیهان،
 تۆلهی ده می پیاکه نینه ئهم سووتانه!

*

دوشینه پی شراب می گردیدم؛
 افسرده گلی کنار آتش دیدم؛
 گفتم: «که چه کرده ای که می سوزندت؟»
 گفتا: «نفسی در این چمن خندیدم!»

ئهو هی راستی بی هیچ کام له سه رچاوه باوه پیکراوه کان ئهم شیعره یان به
 ناوی خه بیامه وه نه نووسیه وه. پاش گه پان و پشکنین له چوارینه کانی

"ئهبوو سه عید ئه بولخهیر" دا سؤراغیم کرد و ئاواش نووسراوه ته وه:

روزی ز پی گلاب می گردیدم،

پزمرده عذار گل در آتش دیدم.

گفتم: «که چه کرده ای که می سوزندت؟»

گفتا: «که در این باغ دمی خندیدم.»

بروانه «روباعیاتی ئه بوو سه عید ئه بولخهیر»، لاپه ره ۷۲.

(۱۳۹)

ئهم هاتن و چوونی ئیمه چی له دوایه؟
کیچی واهیه لهم گلۆله هه لکا تایه؟
ئهو لاشه هه موو ده که ونه ئاورگی نه مان،
سووتمانی وه هام نه دیوه، دوو که ل نایه.

*

از آمدن و رفتن ما سودی کو؟
وژ تار امید ما عمیری کو؟
چن دین سر و پای نازنینان جهان،
می سوزد و خاک می شود دودی کو؟

۱- پت، ل ۵۰، «به شیعی «نه فزه له ددینی کاشانی» ده زانم.» ئاواش نووسراوه ته وه:

از آمدن و رفتن ما سودی کو؟
وژ تار وجود ما پودی کو؟
در مجتهر چرخ، جان چن دین پاکان،
می سوزد و خاک می شود دودی کو؟

۲- د. کامران به درخان، ل ۲۴.

ژ هاتن و چووننا مه کار چیه؟
به ری هیقییا ژینا مه ل کوویه؟
د چه رخا جانی ده چه ند مرۆقین پاک،
شه وتین و ئاخ بوون، ما دوو ل کوویه؟

(۱۴۰)

هه‌رچیکه هه‌لی، به‌شی له ئاوابوونه،
سه‌رکه‌وتنی هه‌وراز و به‌ره‌وژێر چوونه.
شین بووی له زه‌وی، پێده‌گهی و ده‌ته‌پری
ئاشی‌په‌ خودا و ئاشه‌که‌شی گه‌ردوونه.

*

این چرخ چو آسیا که آسوده نشد،
آسوده نگشت و آسیا سوده نشد.
چندانکه زمانه دانه پیمود در او،
او سیر نگشت و آسیا توده نشد.

-
- ۱ - هه‌لی: بێته‌ده‌ر. سه‌ر له ئاسۆ و ده‌ر بئی.
۲ - ئاشی‌په‌: ئەو که‌سه‌ی ده‌غل و دان بو لی‌کردن ده‌باته‌ ئاش.

(۱۴۱)

ئهم کۆنه سهراوپه‌رده که دنیای ناوه،
شایی له بهرێک، شینه له پینسه‌د لاوه.
ئهم خوانچهیه به‌رماوی هه‌زار جه‌مشیده،
گۆره و گه‌لی بارامی تیا نیژراوه.

*

این کهنه رباط را که عالم نام است،
و آرامگه ابلق صبح و شام است،
بزمی است که وامانده صد جمشید است.
گوری است که خوابگاه صد بهرام است.

۱ - له چوارینه‌کانی پیشتردا ئه‌و مه‌به‌سته‌مان شی کردۆته‌وه که جه‌مشیدشا و بارامشاج که‌سن.

۲ - پروانه سه‌رجه‌می به‌رهمی گۆران، لاپه‌ره ۴۸۷.

ئهم سه‌را کۆنه‌ی ناوی جیهانه،
له‌سه‌ر پێی گه‌شتی شه‌و و پۆژمانه؛
به‌زمیکه له سه‌د جه‌مشید جیم‌اوه،
سه‌د به‌ه‌رام هات و چوو له‌م وێرانه.

۳ - پروانه روباعیاتی خه‌ییام، وه‌رگێراوی شیخ سه‌لام، لاپه‌ره ۱۹.
ئهم که‌لاوه‌یه که دنیای نامه،
ئارامگه‌های به‌یانی و شه‌امه،
به‌زمیکه له سه‌د جه‌مشید جیم‌اوه،
قه‌سریکه ته‌کیه‌ی سیسه‌د به‌ه‌رامه.

(۱۴۲)

هەر بېننه بهره و هه لڅول و هات و چۆيه،
 گوڤ هه لڅه، هه موو دهنگى بژى و رپورپويه.
 خه رمانى ژيانه سووره، گهردوون سه ركار
 رپوكردن و پپوانى مه يه له و كۆيه.

*

آرنىد يكي و ديگرى برباينىد.
 بر هيچ كس اين راز همى نگشايند.
 ما را ز قضا جز اين قدر نمايند.
 پيمانه تو اى! عمر به تو پيمانىد.

۱ - نف، ل ۹۱، «خودالڅوشبوو» شيخ ئه حمه دى غه زالى "بو يه كه م جار،
 ته نيا يه ك دوو سال دواى وه فاتى خه ييام له كتيبي "سه وانى حولعوششاق" دا
 ئه م شيعره دى وه كوو به لگه له سه ر ئه م هه ديسه هيناوه ته وه. گويا ئه مه يه كه م
 چوارينه دى خه ييامه و كراوه ته نيوتاخنى باسيكى دينى.

دخلنا الدنيا مضطرين و بقينا فيها متحربين و خرجنا منها كارهين - اعمار امتى ما بين
 الستين الى السبعين و قل ما يجاوز ذلك.

هه لتهت غه زالى ئامازه دى بو ناوى خه ييام نه كردوه.»

۲ - بهشی یه که می ئه و هه دیسه هاوسهنگی ئه و چوارینه یه و به پیز "فهزانه" باشی بۆ نه جووه.

آورد به اضطرارم اول به وجود؛
جز حیرتم از حیات، چیزی نفزود.
رفتیم به اکراه و ندانیم چه بود؟
زین آمدن و بودن و رفتن مقصود.

۳ - خه رمان سووربوون: پاک بوونه وهی دهغل و دان له کاوکۆت.
جوئ بوونه وهی دهغل و کا له یه کتر.

۴ - سه رکار: پیاو و وه کیلی ئاغا. ئه و کهسه ی بهشی ئاغای له خرمانی
جووتیاران وه دهگرت.

(۱۴۳)

هەر خاکى ھەيە خۆلى لەشى يارانە.
 ھەر چاۋ و دالى دالبەر و دالدارانە.
 ۋەك ئاۋ، كە ھەور خۆل و گلپش ھەلبگرى،
 تا پۇژى ھەشەر تەۋژمى خويئبارانە.

*

گردون ز زمين ھيچ گلى بـرنارـد،
 كـش نـشـكـند و ھـم بـه زمين نـسـپـارد.
 گر آبـر چـو آب خـاك را بـرـدارد،
 تا حـشـر، ھـمـه خـون عـزـيـزان بـارـد.

مامۇستا گۆرانى پەحمەتى ئاۋاي ۋەرگىزپاۋەتەۋە، بېۋانە لاپەرە ۴۸۹ى
 ديوانەكەي.

گەردوون ھيچ گولپك لە گل دەرناكا،
 تانەپرژىنى ديسان لە خاكا.
 لە جىيى ئاۋ، خاكى ھەلگرتايە ھەور،
 ھەر خويئ ئەبارى بەسەر خاشاكا.

(۱۴۴)

ئەه ی خوایه! چ بیوه فایه ئەم دنیایه؛
دهرد و پک و کینه گشتی هەر لهم پرایه.
بروانی له ناو دالی رهشی خاکی رهشا،
زۆر گهوهه ری تێدایه که نرخ ی نایه.

*

ای چرخ فلک! خرابی از کینه توست؛
بیدادگری شیوه دیرینه توست.
ای خاک! اگر سینه تو بشکافند،
بس گوهر قیمتی که در سینه توست.

-
- ۱ - به ناوی "بابائە فزەل" یش هاتووە. بروانە لاپەرە ۲۳ ی دیوانە کە ی.
۲ - لهم پرایه: له و پرایه، له و یوه یه. له سۆنگە ی ئەوه.

(۱۴۵)

خاکي که له ژيړ پي و پلي شوانانه،
 سنگ و مهک و کولم و دهمي جوانانه.
 هر خشتي له لا قوژبني ديوارپکه،
 يان شاني وهزيره يان سهري سولتانه.

*

خاکي که به زير پای هر ناداني است،
 کف صني و چهرة جاناني است.
 هر خشت که بر کنگرة ايواني است،
 انگشت وزير ياسر سلطاني است.

د. کامران به درخان، ل ۱۶.

ئهف سترپيښ کؤ دپه لخن ل بن پيښ هه يوانان
 گوليپيښ سپهه يانه و بهرين جوانان.
 هر پيکي کؤ ل سهر بانئ قه سرؤکئ دپيني،
 تليپيښ وهزيرانه و سهرين سلطنان.

(۱۴۶)

هەر سهوزه که تازه له دم ئاوێ پرواوه،
وهک تازه خهتی له لیوی لاوی پرواوه.
ههنگاوێ له سههر شینکه به پارێز دانێ!
ئهو شینکه له خاکی مهسته چاوێ پرواوه.

*

هر سبزه که بر کنار جویی رسته است،
گویی ز لب فرشته خویی رسته است.
پا بر سر سبزه تا به خواری ننهی!
کان سبزه ز خاک لاله رویی رسته است.

۱ - تازه خهت: بریتیه له سمیلی تازه پرواوه. تازه خهتی سمیلی داوه: هه رهتی
لاوه تیهتی.

۲ - پروانه لاپه ره ۴۸۹ی دیوانی گوران.

ههر گیایهک له گوێ ئاوێک پرواوه،
ئه لێی مووی لیوی، تازه خهت داوه.
نه کهی گیا هه رگیز بی باک بشیلی!
له گلی له ششی وهک گول خه ملاوه.

(۱۴۷)

بۆ ئاوی شهوئ گۆزه شكاوئك لامه؛
 فرمئسكى وشك نابنه وه بئئارامه.
 كه للهى سهرى شا و دهست و پلى دهروئشه،
 ئئكه ل بووه نازاندريئ كامهئ كامه.

*

این کاسه که بس نکوش پرداخته‌اند،
 بشکسته و در رهگذر انداخته‌اند.
 زنه‌ار! بر او قدم به خواری ننه‌ی،
 کاین کاسه ز کاسه‌های سر ساخته‌اند.

(۱۴۸)

ئهم گۆزه که جئ ئاوی کریکار یکه،
چاو و دللی چهند وه زیر و خونکاری که.
هر پیاله مه یه که به دهستی سه رخوشی که،
که لله ی سه ر و می شکی ژیر و وشیار یکه.

*

این کوزه که آب خواره مزدوری است،
از دیده شاه ی و دل دستوری است.
هر کاسه می که بر کف مخموری است،
از عارض مستی و لب مستوری است.

جئ ئاو: ده فیری ئاو.

(۱۴۹)

ئەم بادەيە گيانە چۆتە لاشەي پيالە؛
 ۋەك من بە روالە جوان و ژينى تالە.
 ئەم شووشە مەيەي كە تۆ دەلئى پيدەكەنى،
 فرمئىسكى ھەژارانە لە خوئىن دارمالە.

*

مى لعل مذاب است و صُراحی كان است.
 جسم است پيالە و شرابش جان است.
 آن جام بلورين كە ز مى خندان است،
 اشكى است كە خون دل در او پنهان است.

۱ - روالە: روالەت.

۲ - دارمال: پىر، لىپاولىپ. ئىستلاخە بۆ پىر بوونى پىوانەي چەشنى كىلە. كىلە پىوانەيەكە لە موكرىيان ۱۶ كىلۆ دەغل دەبا و لە دار دروست دەكرى و بە شكلى موكەبى موسستەتيلە. ئەم پەيمانەيە كە دەغل و دانى پىدەپىيون بۆ ئەوئى زياد و كەمى تىدا نەيى دارىكى راست و بىگريئ و گۆلى بە سەردا دىنن. يانى دارەكەي بە سەردا دەمالن. «داركىلە» شى پىدەلئىن.

۳ - د. كامران بەدرخان، ل ۲۹.

شەرابا سۆر ياقووتە، مادەنا وئ پىيان.
 پيالە جەندەكە، شەرابە گيان.
 ئەف پىپۆكا بەلوورين كۆ ژ شەرابى بكنە،
 ھىستەرەكە تى قەشارتییە خوينا جان.

(۱۵۰)

گەردوون مەيەكەي مەرگە، جيهان مەيخانە.
دەرخواردی ئەدا ھەر كەسنى لیى میوانە.
بینۆشە بە رووی خۆشەوہ گەر نۆرەت ھات!
جەژنیكە شەپۆرپۆكى دەگەل یارانە.

*

در دایرە سـپەر ناپیدا غـور،
جامی است كه جمله را چشانند به دور.
نوبت چو به دور تو رسد، آه مكن!
می نوش به خوشدلی، كه دور است نه جور.

-
- ۱ - پت، ل ۵۰، «بە بروای من ئەمە شیعری خەییام نیە و ئی "بابائە فزەل"ە.
بەرپۆز "عەبدولباقی گولپیگارلی" لە دەسنووسی "رובاعیاتى بابائە فزەل" لە
كتیبخانەى زانكۆى «ئیسئامبول» دا دیویەتى.»
۲ - پروانە لاپەرە ۴۹۸ى دیوانى گۆران.

چەرخى ئاسمانى بئىبنى پىر ھەور،
جامىك لە بەزىما چەرخ ئەدا بە دەور؛
نۆرەت ھاتە سەر، بئى ئاخ ھەلکیشان،
بىنى پيۆەنسى، دەورە، نەك جەور!

(۱۰۱)

تا باغی گوالی بهخت و جوانیت له بهره،
 سه رخوش به، دالت خویش که، چ وهختی که سهره؟
 ئه و پوژی له دهس دهچی وهگیر نایه ته وه؛
 چه پگهردی زه مانه دوژمنی قهسته سهره.

*

اکنون که گُل سعادتت پُر بار است،
 دستِ تو ز جام می، چرا بیکار است؟
 می خور، که زمانه دشمنی غدار است.
 در یافتنِ روزِ چنین دشوار است.

قهسته سهر: خه نیم. فلان کهس قهسته سهری فلان کهسه یه، یانی دهیپه وی
 سهری تیدابهری و بیکوژی. دوژمنی سهرسهخت.

(۱۵۲)

پيشى من و تۆش رۆژ و شهويك بوون كاكه!
گهردوون له گه پانا بوو وهكوو ئيستاكه.
لهم سهرزه وييه له هه ر جئ پئ وهگويزى،
خۆل و گلى چهند چاو و دله ئه و خاكه.

*

پيش از من و تو، ليل و نهاري بوده است.
گردنده فلک نيز به كاري بوده است.
هر جا كه قدم نهى تو بر روى زمين،
آن مردمك چشم نگاري بوده است.

۱ - پروانه لاپهه ۲۳ى "بابائمه فزهل"، دياره به ناوى خه يياميش قسه ي له سه ره.

۲ - چوارينه كانى ماموستا گوران لاپهه ۴۸۷.

بهه له من و تو رۆژگارئ بووه،
خول خواردنى چه رخ بو كارئ بووه،
ها! سووك پئ دانئ له سهه ر خاكى رهش،
ره شه يئنه ي چاوى نيگارئ بووه.

۳ - شيخ سه لام ناوى وه رگي پاره. پروانه لاپهه ۱۹ى كتيبه كه ي.

بهه له من و تو شهه و رۆژئ بوو،
چه رخی جه فاكار ئه هات و ئه چوو.
بو سه ره ئه م خاكه پئ به ئه سپايى
دانئ چاوه كه م! چاوى يارى بوو.

(۱۵۳)

بیر کەم بته نه! رایه له کهت بی پۆیه.
 مهی پۆکه له کووپه، چ پهوای پۆپۆیه؟
 ئەمپۆکه به فیز و قۆزی، سۆزی تۆزی،
 بابرده له! پیت و ابوو جیهان بۆ تۆیه!

*

بر چرخ فلک هیچ کسی چیر نشد.
 و ز خوردن آدمی زمین سیر نشد.
 مغرور بدانى که نخورد است تو را،
 تعجیل مکن، هم بخورد، دیر نشد.

۱ - تەنن: تەندن، چنن.

۲ - رایه له: ئەو داوه به نانهی بۆ فهرش، بهر، به پمال، جاجم، بووزوو،
 پۆپه شمین و ئەم جۆره شتانه را هیله ده کرین و پۆیان تیوه ده درئ. (تار)

۳ - پۆ: ئەو داوهی له رایه له وه ده درئ و یه کتر گیر ده بی و ده بیته نه خشی کر.
 (پود)

۴ - بابرده له: بهر و پووش و قانگه لاشک و درکودالئی که دواى وشک بوون با
 ده بیا و خۆ ناگرئ. جۆره گیایه کی خۆنه گریشه و سه ر له پاییزی وشک ده بی و
 با شه قشه قینی پی ده کا.

(۱۵۴)

بایی مه به به ژیان و که می رامینه.
زوری وه کوو تو ئیسته سه تی له شوینه.
دلخوش به هه تا ماوی، مه رگ وا له که مین؛
تا تویش نه رفیخراوی، به شت بر فینه.

*

بر چشم تو عالم ارچه می آریند،
نگرای بدان که عاقلان نگریند.
بسیار چو تو روند و بسیار آیند؛
بربای نصیب خویش کت بر باینند.

۱ - له دیوانی "بابائنه فزهل" لاپه ره ۲۵ دا ئاوا نووسراوه ته وه:

در چشم تو عالم ارچه می آریند،
منگر تو بدان که عاقلان نگریند.
بربای نصیب خویش، کت بر باینند؛
بسیار چو تو شوند و بسیار آیند.

۲ - بایی مه به: خوت لی نه گوری.

(۱۵۵)

بېھوودەيە، بەس لە سەر مە خۆ بنوینە!
 بگرە و بکوژە، کۆ کەرەو، بستینە!
 سەركارى مەرگ گەلئ لە تۆ زۆردارتر،
 دەتگاتە سەر و دەلئ: «بەشى من بئینە!»

*

ھەر یک چنەدی یکی بر آید کە: منم!
 با نعمت و با سیم و زر آید کە: منم!
 چون کارک او نظام گيرد روزی،
 ناگه اجل از کمین در آید کە: منم!

(۱۵۶)

دهرد و خه می من که هی شته نه بر او ته وه،
خوشی تو که دهنگی له جیهان داو ته وه،
ههردو وکی دهچی نه ئه و ده مینیت و نه ئه م؛
که ردوون له گه په و هه زار ته لهی ناو ته وه.

*

گرچه غم و رنج من درازی دارد،
عیش و طرب تو سرفرازی دارد؛
بر هر دو مکن تکیه که دوران فلک،
در پرده هزار گونه بازی دارد.

۱ - گه پ: سووران، گه پان. شه پ و کیشه. لیره دا ئیهامه.

(۱۵۷)

دنیات به خه یالی خو له تور بیین ناوه،
 زیپرت هه یه، عه رزت هه یه دیمه و ئاوه،
 ئه و پوژی مه رگ سه رت ئه دا سه ربه سه رین،
 هه ر دوو گه زه خاکی گوپ و توپیک جاوه.

*

گرملک تو مصر و شام و چین خواهد بود،
 وفاق تو را زیر نگین خواهد بود،
 خوش باش، که عاقبت نصیب من و تو،
 ده گز کفن و دو گز زمین خواهد بود.

۱ - ئه و چوارینه یه به ژماره ۲۹۶ له دیوانی "روباعیاتی بابائنه فزهل" دا هاتوووه.

۲ - سه رت ئه دا: دیته سه ردانت. دیته دیدارت.

۳ - سه ربه سه رین: هاوتاین، وهک یهک واین، فه رقیکمان نیه من و تو.

(۱۵۸)

خوو بهس بده خهو که هۆش و بیرت پته وه!
پابویره ژیان به مهی ئە گهر پۆژ و شه وه!
مردن که برای گه وره یه بۆ خهو، ههر دیت،
ئهو کاته له ناو نوینی گلا تیر بخه وه.

*

در خواب شدم، مرا خردمندی گفت:
«کز خواب کسی را گل شادی نشکفت.
کاری چه کنی که با اجل باشد جفت.
می نوش! که عمر هات می باید خفت.»

۱ - گۆران، لاپه ره ۴۹۸:

نوستبووم، ژیرییک له خهوما فهرمووی:
«کئ به خهو پشکووت غونچهی ئاره زووی؟
خهو برای مه رگه، تا زیندووی مه مه:
که مردی له ژیر خاکا تیر ئه نووی!»

۲ - شیخ سه لام، لاپه ره ۸۶:

له شیرین خه ودا پیاویکی هوشیار،
وتی: «کس به خه و نابیی به ختیار!
نازانی که خه و برای مردنه؟
هه ئسه له خاکدا ئه خه وی ناچار.»

(۱۵۹)

ههرد دهرد و کول و ژانه ژيانی ناوه.
 تو به فری گه لاولیژ و مه رگ وهک تاوه.
 ئه و تاوه تیا ماوی مه تاویوه به خهم،
 کوا ئاوی تری؟ هیمی جیهانیش ئاوه!

*

تا کی ز غم زمانه محزون باشی؟
 با چشم پُر آب و دل پر خون باشی؟
 می نوش و به عیش کوش و خوشدل می باش،
 زان پیش کزین دایره بیرون باشی.

۱ - به فری گه لاولیژ: به فری نیوه راست مانگی هاوین که خو ناگری له بهر تینی تاو.

۲ - هیم: بناغه و بنچینه.

(۱۶۰)

راستت دهوی؟ کاکه لییم بییسی چاکه:
«جوانیکی په یاکه، بادهیهک پییداکه،
خوا کاری جیهانی کرد و لی بووه ئیتر
له سمیالی من و له ریشی تو بیباکه.»

*

ای دوست! حقیقت شنو از من سُنخی:
«با باده لعل کوش، با سیم تنی؛
کان کس که جهان کرد فراغت دارد
از سبلیت چون تویی و ریش چو منی.»

نف، ل ۱۳۹، «له هیندیک دهسنوسدا به ناوی "ئهفزه له ددینی کاشانی" و
"خهییام" نووسراوتهوه، به لام له راستیدا، ئی هیچ کامیان نیه و چوارینهی
"ئه بههری" یه.»

(۱۶۱)

ئەم بوون و ژيانەى ھەيە چۆن پووى داوہ؟
 ئەنجامى چيە و بۆ چيە، چى بە داوہ؟
 ھيچ كەس نەبووہ و نيشە بە راست بيزانى،
 ھەر كەس بە خەيال شتئكى بۆ ھەلداوہ.

*

اين بحر وجود آمده بيرون زِ نہفت،
 كس نيست كه اين گوهر تحقيق بسُفت.
 ھر كس سخنى از سَر سودا گفتند؛
 زان روى كه هست كس نمىداند گفت.

(۱۶۲)

لهم جه غزه که شوینی هات و چۆی هه موانه ،
بی ژیر و سه ره و دوور له پوان و سوانه .
کئ زانی له کویوه هاتوووه و کویوه ده چی؟
هۆزان و نه زان وهک یه کهه؛ سه ره گهردانه!

*

در دایره ای کامدن و رفتن ماست،
او را نه بیدایت نه نهایت پیداست.
کس می نزند دمی در این معنی راست،
کاین آمدن از کجا و رفتن به کجاست؟

۱ - پوان: پزین. خراپ بوون.

۲ - سوان: ساوان، به هۆی ویک کهوتن و ریک خشانه وه. ورده ورده ته و او بوون. له کار کهوتن.

۳ - کویوه ده چی: بۆ کوی ده چی، روو ده کاته کام شوین.

(۱۶۳)

ههوساری به دهس خۆته خراپه و چاکه.
 هۆی خۆیهتی ههر کهس گهشه یان خهمناکه.
 بیچارهتره له تۆ ههزار جار گهردوون،
 بهس سووچ و ههلهت له سوکری گهردوون راکه.

*

نیکی و بدی که در نهاد بشر است،
 شادی و غمی که در قضا و قدر است،
 با چرخ مکن حواله، کاندرا ره عشق،
 چرخ از تو هزار بار سرگشته تر است.

-
- ۱ - خب، ل ۴۹، «ئهحمه دهه بوومه حبووب» به ئی "ئهوحه دهه ددینی کرمانی" دهزانی. پروانه دیوانی روباعیاتی ئهوحه دهه ددینی کرمانی لایه ره ۱۲۳.»
- ۲ - پروانه لایه ره ۲۳ی روباعیاتی بابائنه فزهل. به ناوی ئه ویش نووسراوه ته وه.
- ۳ - سوکر: ئه ستۆ، مل.

(۱۶۴)

چاوم له لکی هومیڤده، بۆم دانایه.
ئهی خۆزگه که داشده‌هات به‌ری هه‌بوایه.
زیندانه ژیانم، دهره‌تان نابینم؛
نالۆز و گریپووچکه‌یه ئه‌وه‌ه‌ودایه.

*

بر شاخ امید اگر بَری یافتمی،
هم رشته‌ خویش را سَری یافتمی.
تا چند ز تنگنای زندان وجود؟
ای کاش سوی عدم دَری یافتمی!

دهره‌تان نابینم: پێی دهر‌بازبوون به‌دی ناکهم.

(۱۶۵)

چاوبهستی فهلهک دهستی بریم کویرانه،
 خستیمه جهه نده مییک و ناوی ژیانه.
 دوردی مه نه گهر نه هاتووان بیزانن،
 روو ناکه نه ئهم خهیمه شپه ی خهمخانه.

*

افلاک که جُز غم نفزاینند دگر،
 ننهند به جا، تا نربایند دگر.
 ناآمدگان اگر بدانند که ما،
 از دهر چه می کشیم، نایند دگر.

۱ - چاوبهست: دۆم و قهره چی. فیلباز.

۲ - خهیمه شپه: چادره شپه.

(۱۶۶)

باراننە دلوپپۆکی پڑا دەریاوه.
خۆلێکە گەر و خولیه له بەردەم باوه.
ئەم ھاتنی ناوژیان و چوونت چۆنە؟
میشوولەیهک و تۆزێ گەرا و گەریاوه.

*

یک قطرە آب بود و بادریا شد.
یک ذره ز خاک بازمین یکجا شد.
آمد شدن تو اندر این عالم چیست؟
آمد مگسی پدید و ناپیدا شد.

-
- ۱ - پت، ل ۴۹، «بە لای ئێمەوہ بیگومان ئی شیخ عەتتارە. بەلام مونسولئەحراپ بە ناوی جوارینە ی خەییامی ھیناوه.»
- ۲ - خب، ل ۱۲۳. «لام وایە عەتتار بە ھیندیک جیاوازییەوہ شەبەقی بییری خەییامی کەوتۆتە سەر شیعرەکە ی و لە بناغەرا ئەو شیعرە ھی خەییامە.»

(۱۶۷)

وا باشه په‌نا به‌رینه به‌ر مه‌یخانه.
 هفتا و دوو میله‌ت به‌مه چی شه‌ریانه.
 که‌وتوونه بیابانی نه‌زانی، بی‌پئی
 کوپرن، له شه‌وی ره‌شان و خو لیکدانه.

*

می خور، که زِ دل کثرت و قلّت ببرد؛
 و اندیشه هفتاد و دو مَلّت ببرد.
 پرهیز مکن زِ کیمیایی که از او،
 یک جرعه خوری هزار عِلّت ببرد.

ژماره‌ی هفتا و دوو میله‌ت گویا له و ه‌دیسه و ه‌گیراوه که ه‌زرتی
 موحه‌مه‌د فه‌رموویه‌تی: «پاشی من ئومه‌ته‌که‌م ده‌بنه‌هفتا و سئ تیره و له و
 گه‌له‌ده‌سته‌یه، هفتا و دوویان ده‌چنه‌جه‌ه‌ننه‌م و یه‌کیان پزگار ده‌بی و
 ده‌چته‌به‌ه‌ه‌شت.»
 سه‌رچاوه: خب، ل ۱۱۰.

(۱۶۸)

هەر كارى دهكهم رۆژى بهرى نووسراوه؛
بۆ چاك و خراب خوا قهلهمى ليداوه.
پرسیار و گوناھى كردهومم بۆ له منه؟
نووسراوه، دهبى بیکهم، ئیتر چى ماوه؟

*

بر من قلم قضا چو بى من رانند،
پس نيك و بدش ز من چرا مى دانند؟!
دى بى من و امروز چو دى بى من و تو،
فردا به چه حجتى به داور خوانند؟

(۱۶۹)

گهردوون چته؟ کئ بی فہرہ، پروت لیئاوہ؛
 تیئر و تہسہلہ و بہریکی پر لہ دراوہ.
 بی شیو سہر ئہ نیئتوہ ہہ زاران زانا؛
 بمبوورہ ئہ گہرچی پیری بیرت خاوہ.

*

ای چرخ ہمی خسیس را چیز دہی،
 گرمابہ و آسیا و کاریز دہی؛
 آزادہ بہ نان شب گروگان بنہد،
 شاید کہ بر این چنین فلک تیز دہی.

۱ - بت، ل ۵۴، «خاوہ نہ کہی نہ ناسراوہ، بؤ ئیمہ.»

۲ - بی فہرہ: بہد فہرہ. خراب.

۳ - پروت لیئاوہ: پروت تیکردوہ. پرو لیئان: داوا کردنی شتی یا چارہ سہر خوازتنی مہ بہ ستی لہ کہ سی.

۴ - سہر ئہ نیئتوہ: دہخوئ. سہر نانوہ بریتیہ لہ مردن.

۵ - بہریک: گیرفان، گیفان.

(۱۷۰)

گهر دوونی چه ویل هه به چه پی سوورپاوه؛
هه به بویه ئهوی راسته تیا داماوه.
بروانه له هاوالهتی شووشه و پیاله:
خوین کهوته نیوان و لیو به لیو چه سپاوه.

*

این چرخ چو طاسی است نگون افتاده؛
در وی همه زیرکان زبون افتاده.
در دوستی شیشه و ساغر نگرید:
لب بر لب و در میانه خون افتاده.

۱ - چه ویل: گێر، په‌ی زهن، خوار، ئه‌و کابرایه چه ویله، یانی له رۆیشتن دا لاقی خوار داوی.

۲ - ماموستا گۆران، لایه‌په ۴۹۳:

گهر دوون جامیکه سه‌رنیگوون که‌وتوو،
ژیران له ناویا گشت زه‌بوون که‌وتوو؛
سرنج له دوستی شووشه و پیاله به‌ن:
دهم له ده‌مان و خوینی یه‌ک خواردوو.

۳ - شیخ سه‌لام، لایه‌په ۲۸:

گهر دوون تاسیکی ده‌مه‌ونخووننه؛
دانال له ژیریازار و زه‌بووننه.
سه‌یری دۆستی پیاله و شووشه‌که‌ن،
خوین له به‌ینیانا باده‌ی گولگووننه.

(۱۷۱)

مه یگیپر! وهره ئەم هۆشه به کارم نایه.
 مردن ره شه بایپکه، ژیانم کایه.
 بۆم تیکه له گۆزه ی مه یه کهت، ها کا دیت،
 گۆزیک له گلی منیش له ناو کل دایه.

*

برخیز بوتا! بیاز بهر دل ما،
 حل کن به جمال خویشتن مشکل ما
 یک کوزه شراب، تا به هم نوش کنیم.
 زآن پیش که کوزه ها کنند از گل ما.

-
- ۱ - ره شه با: بای توند و به ته وژم و ناخۆش. (باد دبور)
 ۲ - کل: ئاورگی تایبه تی بۆ سوور کردنه وه ی ده فری گلین. ئەو
 داروبار و سووته مه نییه ی به شیوه ی کلی پرد ده چندرئ و له ویوه ئاور
 هه لده گرئ. سووته مه نی کووره خانه و ته ندوور به یئ سازکردن و نانه وه ی کل
 چاک ئاور نابهن و هه وا به ئاگره که ناگا. کل کاری هه وا کیشانه.

(۱۷۲)

خوینتاله خهم و دوژمنه خوئی لی لاده؛
خوئی له کهسیک لیو به بزه و دلشاده.
مه یگیرا وهره ههر رهنجی له دنیا کی شام،
بهه باده، دهسا بمگه یه خوئی و باده.

*

گر یک نفست ز زندگانی گذرد،
مگذار که جز به شادمانی گذرد.
هشدار که سرمایه سودای جهان
عمر است، چنان کش گذرانی گذرد.

(۱۷۴)

زێر گهرچی نه سهرمه یانی پیاوی ژیره؛
بی دراو و هه ژار له سه زهوی یه خسیره.
دهسته نگینه وا وه نه وشه ملخوار و کزه؛
گول پی ده که نی، له باخه لای دا لیره.

*

سیم ارچه نه مایه خردمندان است؛
بی سیمان را باغ جهان زندان است.
از دست تهی بنفشه سر بر زانو است؛
وز کیسه زر دهان گل خندان است.

۱ - نف، ل ۱۳۶، «ئهم شیعره به ئی "که ماله ددین ئیسماعیل" ده زانی. ته نیا میسه عی جوارم بره جیاوازیکی هه یه و ئه ویش ئاوایه:

وز کیسه بر، چهره گل خندان است.

۲ - سهرمه یان: سهرمایه، ده سمایه.

۳ - دراو: پوول و پاره.

۴ - لیره: جوړه سکه یه کی زێر و زوی کون.

(۱۷۵)

گول ياخه دهکاتهوه بهرانبهه به شنه؛
بولبول دالی خوښه، کهوته ئاواز و قنه.
تا تۆش و گولیش نهبوونه تۆزی بهربا،
مهى بینه له گولزارى بخهين بار و بنه.

*

بنگر ز صبا دامن گل چاک شده؛
بلبل ز جمال گل طربناک شده.
در سایه گل نشین که بسیار این گل،
از خاک برآمده است و در خاک شده.

۱ - پت، ل ۶، «ئوه شیعری شیخ عهتتاره و له موختارنامهدا هاتووه.»

۲ - ياخه: بهخه، بهرۆک.

۳ - قنه: قنهقن، هاتوچۆ و جوولانهوهى دهى كهيف خوښى مهل.

۴ - بار و بنه: بارگه و بنه. بارگه و بنهى بردۆتسه ههواران. مالى چۆتسه ههواران.

(۱۷۶)

نازداره! به‌هاره، سه‌وزه‌یه، دم ئاوه،
کوا ده‌فر و پیاله مه‌ی؟ دلم ته‌نگاوه!
گه‌ردوون گه‌لی وهک تو و منی سه‌دجار سه‌دجار
به پیاله دروست کرد و له به‌ردی داوه.

*

برگیر پیاله و سه‌بو، ای دلج‌وی!
خوش خوش بخرام گرد باغ و لب جوی.
بس شخص عزیز را که چرخ بدخوی،
صد بار پیاله کرد و صد بار سه‌بوی.

۱ - دلم ته‌نگاوه: دلم پره، خه‌مناکم.

۲ - له به‌ردی داوه: شکاندوویه‌تی.

۳ - د. کامران به‌درخان، ل ۱۹.

گول‌رووی، بیان و شه‌ریکی شه‌رابی بگره!
پی لیقا ئاقی و می‌رگ و چیمه‌نان بگره!
ئه‌ف فه‌له‌کا بی‌به‌خت ره‌حف رووه‌یقان،
دکه سه‌د جار شه‌ریک و سه‌د جار بیان.

(۱۷۷)

چاوجوان! وهره لام، به خهم بلای: «به و لاوه.»
 لیم هالی هه تا داوی ژیان نه پساوه.
 نه ورۆزه، چه مهن سهوزه، ده می سه رخۆش بین،
 تا سهوزه له سه ر گۆره که مان نه پرواوه.

*

ای دل! چو زمانه می کند غمناکت،
 ناگه برود ز تن روان پاکت.
 بر سبزه نشین و خوش روزی چند
 زان پیش که سبزه بردمَد از خاکت.

(۱۷۸)

په نجەیی گولای پوو مهت گولە کهم گولچینه؛
به رژینی به گول، گول له گولم په رژینه.
تا شینکه له گۆره با به یه کتر شاد بین؛
داخۆچ دەمیی له دەوری گۆرت شینە؟

*

می خور که سمن بسی سیا خواهد شد؛
خوش زی که سهی بسی سها خواهد شد.
بر طرف چمن ز زندگانی برخوردار،
زیرا که چمن بسی چو ما خواهد شد.

۱ - پت، ل ۵۴، «هینده سست و لهرزۆک و بی بناغەیه به هی خه ییامی نازانم.»
۲ - یاری پوو سوور و کولمه گولم، خه ریکی گولچینه. بیلاته شبی بی که ئەو
قسه یه کم کرد. چونکه گول له به رامبه ر یاره کهی مندا وه کوو دپک و په رژین
وایه. جا بزانه یاری من چهنده جوان و ناسکه. تا جهوانی، تا به هاره،
باشتره له گه ل یار یه کتر گیر بی، خودا ده زانی کهی ده مری و شین و پۆرۆت له
دوو ده کړی یا هه ر ئەو شینکه و سه وزه یه ی باسما ن کرد له سه ر گنگۆت شین
ده بی و ده پوی.

(۱۷۹)

بۆ دەردی دەر وون و کوالی دل مهی چاکه.
 هەر کووپه مهیه و له سه زهوی دلپاکه.
 لافاوی خهم و کهسه که دهوری لیادی،
 مهیخانه: «گه می نوح» ه، به لهز بۆی راکه.

*

می خور که مدام راحت روح تو اوست.
 آسایش جان و دل مجروح تو اوست.
 طوفان غم ار بگیرد از پیش و پست،
 در باده گریز «کشتی نوح» تو است.

لهز: په له ، تالووکه.

(۱۸۰)

مه‌ی بیره‌وه‌ری چاخ‌ی جوانی خۆمه.
هاورپاز و گله‌ی پۆژ و شه‌وانی خۆمه.
ئاله‌ وه‌کوو چاوه‌که‌م له‌ دووری یاران؛
ئاله‌ و به‌ له‌زه‌ت وه‌کوو ژیا‌نی خۆمه.

*

امروز که نوبت جوانی من است،
می‌نوشم از آنکه کامرانی من است.
عیبم مکنید، گرچه تلخ است، خوش است.
تلخ است، از آنکه زندگانی من است.

۱ - چاخ: هه‌رته، سه‌رده‌م، وه‌خت و کات.

۲ - گله: گله‌یی، گازنده.

(۱۸۱)

مردووی بهره مه‌یخانه پوحی تیّدايه.
 ئەو بۆنی له مه‌ی دئ «نه‌فه‌سی عیسا»یه.
 دهرخۆنه که ده‌خریته سه‌ری کووپه‌ی مه‌ی،
 تاجی سه‌ری سه‌د «کاوس» و «جه‌م» هیژایه.

*

یک جرعه می کهنه ز ملک نو به؛
 و ز هر چه طریق می نه بیرون شو به.
 جامیش به از ملک "فریدون" صد بار؛
 خشت سَرخُم ز تاج "کیخسرو" به.

۱ - دهرخۆنه: سه‌ری دیزه، کووپه و ته‌ندوور.

۲ - کاوس: کاوس‌شا.

۳ - د. کامران به‌درخان، ل ۱۵.

دلۆپه‌ک شه‌راب که‌ڤن ژ ده‌وله‌تا نوو پۆناکتره؛
 ئوو هه‌ر چ نه شه‌رابه ئاڤیتنا وئ پاکتره.
 بیانه‌ک شه‌راب خوه‌شته‌ره ژ ملکئ «فه‌ریدوون»
 ده‌رخوینا ده‌نئ شه‌رابئ ژ تاجا «که‌ی» چاکتره.

(۱۸۲)

مه یگیڤ! وهره دەس مه گێڤه وه، مهی بیینه.
مهی ژینه له ناو لهش و له په گدا خویننه.
کێ دیتی شتییک که ئاگر و ئاویشه؟
مهی ئاوی ژیانی مهیه، خه مسووتیینه.

*

زان می که حیات جاودانی است، بخور؛
سرمایه لَدَت جوانی است، بخور؛
سوزنده چو آتش است لیکن غم را،
سازنده چو آبِ زندگانی است، بخور.

۱ - پت، ل ۶۱، «به پێز» عه بدولباقی گولپه گاری "به ئی" بابا ئه فزهلی کاشانی "ده زانی».

۲ - ئه ی ساقی هاواره بۆم تیکه باده. خیراکه مهی روحه که ده چیته بهر ئاده میزاد و خوینیکه ده دهماران ده گه پێ. مهی شتیکی سهیره هم ئاوره و خه م ده سووتینی، هم ئاوی حه یاته و روح وه بهر ئاده میزاد ده نی.

۳ - پێ لئ هه لئینانیکی یه کجار زۆره له شیعردا، دهنه وه کوو مه یخۆره وه مان دیتوون ویناچی ئه و کاره ی به سه ر هینابن، مه ی.

(۱۸۳)

خوآلی له شه کهم به تایبته تی خرپ که نه وه،
 مه ی لی بدهن و باشی ته پو برپ که نه وه.
 خشتی کی بپیژن له مه به لکوو جاریک،
 مه یخانه که لینی کی به من پرپ که نه وه.

*

گر یار منید ترک طامات کنید.
 غم های مرا به می مکافات کنید.
 چون درگذرم ز خاک من خشت زنید؛
 در رخنه دیوار خرابات کنید.

(۱۸۴)

چیته له گه‌ل ئهم جیهانه که وتووێه مله؟
 بایی که ده‌لێن: «به‌خته‌وه‌ر و جی‌گه زله؟»
 کهم پالده‌وه ره‌شمالی له‌شت تیک ئه‌ته‌پی،
 ئه‌ستونده‌کی کر‌مۆ‌له په‌ت و سنگی شله.

*

گر شاخ بقا زبێخ بختت رُست است،
 و رَ بَر تَن تو، عمر لباسی چُست است،
 در خیمهٔ تَن که سایه‌بانی است تو را، هان!
 تکیه مکن، که چارمیخش سُست است.

چیه بۆچی وا ده‌گژ جیهان راچوو؟ بۆ خه‌ریکی مل به‌ مله و کێشه‌ی له‌گه‌ل دنیا. ئه‌ی ساماندارێ به‌ده‌سه‌لاتی به‌خته‌وه‌ری له‌خۆبایی، وا مه‌که‌ ده‌ره‌قه‌تی نایه‌ی. به‌ ئاسووده‌یی دامه‌نیشه، له‌شی تۆ وه‌کوو چادرێک وایه‌ که کۆله‌که‌کانی کر‌م خواردینی و رزی‌بن و ئهم په‌ت و سینگه‌ی چادره‌که‌ی پێ قایم کراوه‌ ئه‌وانیش چاک نه‌چه‌قیون و به‌رگه‌ی هێرشه‌ی بای مه‌رگ ناگرن و ده‌چنه‌وه‌ باری فه‌نایه‌. هه‌ر که‌س بی و هه‌ر چه‌نده‌ به‌رواله‌ت به‌خته‌وه‌ر و ساماندار بی، هه‌ر ده‌مری. که‌ وایه‌ ژیا‌نکی کاتی، فیز و هه‌وای پێناوی.

(۱۸۵)

پامان و کزی بهسه! وهره مهی تییکه؛
 وهبزانه هموو کاری جیهانت رییکه.
 خۆت دانئ له سهر په لکه گولئیک ئاونگی،
 مه رگت به گزنگئیکه، ته مه ن تاوییکه.

*

ای دل! همه اسباب جهان خواسته گیر؛
 باغِ طربت به سبزه آراسته گیر.
 وانگه بر آن سبزه شبی چون شبنم،
 بنشسته و بامداد برخاسته گیر.

"بابائە فزەل" یەش هەر ئەو شیعەرە ی دووپات کردۆتەوه. بېروانە چوارینە ی
 ژمارە ۳۳۵ ی دیوانە کە ی.

عمر از پی افزودن زر کاسته گیر؛
 صد گنج زر از رنج تن آراسته گیر.
 پس بر سر آن گنج چو بر صحرا برف،
 روزی دو سه بنشسته و برخاسته گیر.

(۱۸۶)

له‌م خانه دووده‌رگانه که پیت تی‌ناوه،
هاتووی به په‌له و ده‌چیه‌ده‌ری له‌ولاوه.
ژینت به خه‌فه‌ت‌بارییه، مه‌رگیش سه‌ر‌بار،
پیت وایه نه‌دۆ‌راوی؟ خه‌یالت خاوه!

*

چون حاصل آدمی در این دیر دو‌در،
جز خون دل و دادن جان نیست دگر.
خرم دل آن که یک نفس زنده نبود،
آسوده کسی که خود نژاد از مادر.

(۱۸۷)

بشبوو بی و هفا ، ئیسته وهجاخی کوئی ره .
 کی راسته لهوانی دیوته؟ یهک بژمی ره .
 ههر کووپه مهیه ههوالی دلپاکه و بهس ؛
 بی فیله ، مهترسه خۆتی پی بسپی ره .

*

در ده می لعل لاله گون صافی .
 بگشای ز حلق شیشه خون صافی .
 کامروز برون ز جام می نیست مرا ،
 یک دوست که دارد اندرون صافی .

۱ - ته پهبخانه ، لاپره ۶۸ ، «ئهو چوارینهیه به ناوی زههیری فاریابیش نووسراوتهوه.»

۲ - بشبوو بی: ههشبوو بی. بوو بی.

۳ - وهجاخی کویره: میراتگری نیری نیه. وهجاخ کویر: ژن و میردیک که مندالیان نه بی، کورپان نه بی، وهجاخ + کویر. ئوجاخ، ئوردان، ئاورگ. کویر بوونهوه، کووژانهوه. نه مان. پروانه ئاورگ کووژاوه. ئهم مه بهسته ویده چی هی سهردهمی باوک میری بوو بی و کرابیته زاراه؛ چونکه کهسانیک ئه گهر ههر کچیان بوو بی کچه کان میردیان کردووه و مالی باوکیان به چی هیشتوووه و سه ره نجام دایک و باوکیش نه مان و ئیدی کهس نه ماوه ئاورگیان له مالا گر بدا و ئوجاخیان کوژاوه ته وه و کویر بۆ ته وه. جوړیک تانه گرتنه له وه کهسانه ی ههر کچیان بووه. پیچه وانه که ی شانازی بووه بۆ ئهو بنه ماله یه ی کورپان لی که وتۆ ته وه.

(۱۸۸)

مه یخانه ده گهال هه مدال و هه مدمم خۆشه؛
دمم بۆ دمم و دهستی بهری بۆ مهه خۆشه.
زگ کووپه نیه له مهی جمهیی بیی دمم و ژمم،
بۆ له مپههری خهه مدمدمم و کهه مکهه خۆشه.

*

گر باده خوری، تو با خردمندان خور!
یا با صنمی، لاله رُخی خندان خور!
بسیار مخور! ورد مکن! فاش مساز!
اندک خور و گهگاه خور و پنهان خور!

۱ - جمهیی بیی: پر بیی.

۲ - ژمم: جهه، کاتی دیاری کرایی شیو خواردن. ههستن کاکه وهختی جهه مه.

۳ - له مپههری: بهرگر، بهرگێر هوه.

(۱۸۹)

دوستی کی به راستی خہرہ ویٹانہ، مہیہ.
 ئیتر ہہ موو دوستایہ تی دنیا گہ مہیہ.
 چاخی گول و یاری کی گولندام و مہیہک،
 رابویری بہ دل دہ میک. ژیان ہہر ئہ مہیہ.

*

می نوش! کہ عمر جاودانی این است.
 خود حاصلت از دور جوانی این است.
 ہنگام گل و بادہ و یاران سرمست،
 خوش باش دمی کہ زندگانی این است.

(۱۹۰)

هه یفم له دالی دئی که به بی سووتمانه؛
دالداری تیا نه کردوو هیلاننه.
هه رپوژی که بی دالبه و بی دالداری،
بی نرخه پروپووچه، زیانی ژیانه.

*

ای وای بر آن دل که در او سوزی نیست؛
سو دازده مهر دل افروزی نیست.
روزی که تویی باده به سر خواهی بُرد.
ضایع تر از آن روز تو را روزی نیست.

۱- سووتمان: سوتمان، سووتان.

۲- د. کامران به درخان، ل ۳۱.

وهی ژوی دلی ره کۆ تی ده ئاگر نینه؛
ژ بۆ ده لاله کا پروپوژ نه دلکته تی و دینه.
پوژا کۆ بی شه راب ته ژ خوه بۆراندی،
ئه قسه پوژا ژینسی وه ندادتر بیژینه.

(۱۹۱)

پشکووتووہ گول چ دیمہنی شہنگی ھےیہ؛
 مہیگیپرا وەرہ بۆم تیگہ، دالم ژہنگی ھےیہ.
 بەس بۆم بلای چیرۆکی بەھەشت و ھۆری،
 خێوہ و جنہ رەنگی نیہ، ھەر دەنگی ھےیہ.

*

در دھەر چو آواز گل تازہ دھند،
 فرمای بُتا! کہ می بہ اندازہ دھند.
 از حور و قصور و ز بہشت و دوزخ
 فارغ بنشین کہ ہر آوازہ دھند.

۱ - شہنگ: جوان، شوخ. شوخ و شہنگ دوو وشہی ئاوال دوانہن و یەک مانان.

۲ - ھۆری: حۆری. فریشتہی بەھەشتی.

۳ - خێوہ: بوونہوہریکی خەیاالی. خێوی کان، خێوی ئاو. خوای خەیاالی بو
 ھەر شتی. خێو.

۴ - جنہ: جندۆکە، جنۆکە.

(۱۹۲)

وا جیژنی بهراته و شهوی پۆزی دانه؛
سه رکاری خودا گهرمی گهز و پیوانه.
مه یگیپرا بهشی من وه رگره خۆم سه رخۆشم!
تا پۆژی مه رگ جیگه مه ئهم مه یخانه.

*

تا چند ز یاسین و برات، ای ساقی!
بنویس به میخانه برات، ای ساقی!
روزی که برات ما به میخانه برنید،
آن روز به از شب برات، ای ساقی!

۱ - پت، ل ۵۴، «له بهر ئه وهی له گه ل پوانگه ی خه بیام یه کتر ناگریته وه به ئی ئه وی نازانم.»

۲ - جیژنی بهرات: پازدهی مانگی شابان، نیوهی شهعبان. گۆیا له م جیژنه دا رسق و پۆزی هه رچی بوونه وه ره دیاری ده کړئ، به لام دیاره ئهم مه به سته هه یچ له گه ل ئایاتی ئیلاهی یه کتر ناگرنه وه و شستیکه بی بناغه یه. جیژنی ره سمی موسولمانان قوربان و په مه زانه و ئیتر برپایه وه.

(۱۹۳)

پیرم و ئەو تەهەیی لە بیرمە ژینم تالە؛
 ھەر خۆزگە بە پارە و گلەیی لەم سالە.
 لە منتکەوێ مردن دەیەوئیم، ھای مە یگێرا!
 دواکۆچە دە فریام خە دوامین پیاڵە.

*

تا کی غم آن خورم کزین چرخ کەن،
 احوال مرا نە سر پدید است، نە بن.
 زان پیش کە رخت از این سراپردە برم،
 ساقی! بدە آن می کە ھم این است سخن.

۱ - ئەو تەهەیی: لەو تەهەیی، ئەو تەندەیی، لەو کاتەوہ.

۲ - دوا کۆچ: کۆچی یە کجاری، مردن.

۳ - دە فریام خە: بەمگە یە ئێیە، زوو بۆم بیئە. خێراکە.

(۱۹۴)

شهو فیئک و دهر سهوز و وهها مانگه شهوئ،
با بخۆینه وه، کوا هه لیکی دی هه لده که وئ؟
مانگ هه ردئ، بههار دیته وه، ته نیا ئیمه یئ،
ده مرین و ده بینه گیا و گل و لیر و لهوئ.

*

ساقئ! گل و سبزه بس طربناک شده است.
دریاب! که هفتة دگر خاک شده است.
می نوش و گلی بچین که تا درنگری،
گل خاک شده است و سبزه خاشاک شده است.

د. کامران به درخان، ل ۲۵.

مه یگهرا! گول و چیمه ن بوونه سوور و کار.
بال بده پشت هه فته کئ، ئهف دبن ئاخ و ژار.
ئه خوه شه رایی و گول بچنه بهنه کئ ده،
گول دبه ئاخ و چیمه ن دبه ژه نگدار.

(۱۹۵)

تا هه‌ل هه‌یه دالڤخۆش به ، ژيان ڤاده‌برئ!
 له‌م خانوه‌ڤه‌شه‌ی له‌شه‌ گيان دهرده‌کړئ؛
 ئه‌م کاسه سه‌رانه‌ی که ده‌بینی سۆزی ،
 ژيړ قاچ‌وقولی کاسه‌که‌ران ڤاده‌خړئ.

*

خوش باش، که عالم گذران خواهد بود!
 جان در پی تن نعره زنان خواهد بود.
 این کاسه سرها که تو بینی، فردا
 زیر لگد کوزه‌گران خواهد بود.

۱ - ڤروانه چوارینه‌ی ژماره ۲۴۶، دیوانی "بابائنه‌فزل". خودالڤخۆش‌بوو
 "سه‌عیدی نه‌فیسسی" به گومان لئ‌کراوی ده‌زانئ و به ڤاریزه‌وه بو‌خه‌ییامی
 داناوه.

۲ - سۆزی: سبه‌ینئ.

۳ - قاچ‌وقول: ڤئ‌وپل ، لاقوله‌ته‌ر.

۴ - کاسه‌که‌ر: ئه‌و که‌سه‌ی کاسه‌ساز ده‌کا. وه‌ستای دیزه و گۆزان.

(۱۹۶)

ھەر شەو بوو لە مەيخانە دەھات ئاوازی:
«خۆشى لە كەسپك لە ئیئمە مەي دەخوازی؛
بۆ مات و كزی؟ گەلپكى وەك تۆ گەردوون،
گردوونی بە تۆز و خۆلى سەر پىبازى.»

*

چون لالە، بە نوروز قەدح گىر بە دست،
بالالە رُخى اگر تورا فرصت هست.
مى نوش بە خُرْمى كە اين چرخ كُهن،
ناگاه تورا چو خاك گرداند پست.

(۱۹۷)

چاوجوان نه دهمی خهوه، ده هه لَبیینه سه ری!
 مهی تیکه له کووپه چهند قومیکم بده ری؛
 هاکا قوری خاکی من و توش هه لَشیلن؛
 بکریینه وه کووپه مهی له کهن گوزه گه ری.

*

زان کوزه می که نیست در آن ضرری،
 پُر کن قدحی، بخور، به من ده دگری!
 زان پیشتر ای صنم! که در رهگذری
 خاکِ من و تو کوزه کند کوزه گری.

(۱۹۸)

پڕژاندی ههور له دهشت و دهر بارانی؛
بی مهی بی دهمی تامی ژیان نازانی.
وا ئیمه له سهیری سهوزه زارین، داخو،
سهوزهی گلی ئیمه کئی بکا سهیرانی؟

*

ابر آمد و باز بر سر سبزه گریست؛
بی باده گلرنگ نمی باید زیست.
این سبزه که امروز تماشاگه ماست،
تا سبزه خاک ما تماشاگه کیست!؟

۱ - پت، ل ۵، «ئهگهرچی فرووگی به هی خهییامی زانیوه، به لام له دیوانی
عیراقیشدا هاتوو به هیندیک ئهولا و ئهملاره.»

ابر آمد و زار بر سر سبزه گریست؛
بی باده گلرنگ نمی شاید زیست.
این سبزه که امروز تماشاگه ماست،
تا سبزه خاک ما تماشاگه کیست!؟

۲ - پڕژاندی: پڕیشکاندی، باراندی.

(۱۹۹)

تای ماشه‌ری ژین به‌بی وچان هه‌لده‌کری؛
 زانا ئه‌وه: دلخۆش ده‌ژی، بی‌خه‌م ده‌مری.
 مه‌یگی‌را خه‌می چیته؟ بو سبه‌یینی قیامت؟
 بۆم تیکه هه‌تا ده‌رفه‌ته! شه‌و راده‌بری.

*

این قافلە عمر عجب می‌گذرد!
 دریاب دمی که با طرب می‌گذرد.
 ساقی! غم فردای حریفان چه خوری؟
 پیش آر پیاله را که شب می‌گذرد.

۱ - له لاپه‌ره‌ی ۲۴ی رۆبایعاتی "بابائە فزەل"دا هاتوووە و بە ئی ئه‌و ناسراوه.

۲ - تا: داو، هه‌ودا.

۳ - ماشه‌ر: ئه‌و که لافه‌ ریسراوه‌ی هیشتا هه‌لنه‌کراوه‌ته‌وه و نه‌یۆته‌ گۆله‌.
 هه‌ودای ماشه‌ری ژیان هه‌لده‌کریته‌وه و ده‌بیته‌ گۆله‌. خپ هه‌لده‌دری. ژیان
 بنه‌ی دی.

۴ - د. کامران به‌درخان، ل ۱۶.

ئەف کاروانا ژینی عەجەب دبوۆره!
 گوھ بده دەما شاھییی دبوۆره.
 مه‌یگەر خه‌ما خاقتییان مه‌کشینه،
 بیینه‌ بیانسی، شه‌ف دبوۆره!

(۲۰۰)

لاويچى لە مەي سەد دل و دین دینى؛
هەر تاقە قومىک، مەملەكەتى چين دینى.
چى خۆشه لە سەرزەوى وەکوو مەي نابى،
تالىکە هەزار گيانى شيرين دینى.

*

یک جام شراب صد دل و صد دین ارزد؛
یک جرعة مى مملکت چين ارزد.
جز باده لعل نیست در روی زمین،
تلخی که هزار جان شیرين ارزد.

شیخ سەلامى نەمر لە لاپەرە ۴۵۴ى كتيبهكهيا ئاواى هیناوه تهوه:

یهک پيالله شهراپ سەد دل و دینە.
تەنیا یهک چۆرى چين و ماچينه.
لەسەر رووى زەمین تەنها شهراپه
تالىکە گيانە، گيانى شيرينه.

(۲۰۱)

دالْخُوشی دَهدا مَهِی و دالْی خَهِم دَهِبَی؟
 فرمِیَسکی رَه زانَه ، نَهِشکی خَهِمبار دَهِسَی.
 زُور سَهِرِه لَه لام کَهِسِیکی مَهِی دَهِفَرُوشِی،
 چی چاتری پی دَهِکری، مَهِگَهِر مَهِی بَکری؟!؟

*

با این که شراب پرده ما بدرید،
 تا جان دارم، نخواهم از بادۀ بُرید.
 من در عجبم ز می فروشان، جهان،
 به زانچه فروشند، چه خواهند خرید؟

 ۱ - فر ، ل ۱۰۷ ناوای هیناوه:

تا زهره و مه در آسمان گشت پدید،
 بهتر ز می ناب، کسی هیچ ندید.
 من در عجبم ز می فروشان، کایشان،
 به زانکه فروشند، چه خواهند خرید؟

۲ - له لاپه ره ۲۴ی دیوانی "بابائنه فرزه ل" دا هاتوووه و به ناوی "خه بیام" تۆمار
 نه کراوه.

(۲۰۲)

گیاشینی به هاران هه پرتی خونچه وه بی؛
لات وایه به ههشت ئه گهر هه بی وهک ئه وه بی؟!
مه یگپرا وهره تا به ههشتی دنیا ماوه،
ههشتی کی له مشتته بیینه، نهک ئۆ بی، نه بی.

*

چندانکه نگاه می کنم هر سویی،
در باغ روان است ز کوثر جویی.
صحرا چو بهشت است ز کوثر کم گوی،
بنشین به بهشت، با بهشتی رویی.

۱- به هاران ئه وه دهمه ی گول دپشکوون و ولات شین داده گهری، تو پیت وایه
خۆشتر نیه له وه به ههشتی کوهی له سه ره. وهره ساقی، وهره دنیا به ههشتی
به نه غده و تیکه با وه خۆم نه وهک ئه وهی ده یلین وانه بی. ههشتی نه غد
وه رگری باشتره له نۆی به قهرز. هاتوو شتیک هاته پیش و ده ستت به م نۆیه
رانه گه یشت.

۲- د. کامران به درخان، ل ۱۳.

چه نـدـان ل دۆرا خـوه دنـیـرم،
ژ چه مه نان بهوشسته، ژ که وسهری چه م.
دهشت وهک بهوشتییه گۆتئا دۆژه هی به رده،
روونی قس بهوشتی ده، ب ده لاله که بهوشتدم.

(۲۰۳)

زانا له جیهان که سی که خهم دانه گری؛
 دلتہر بڑی، وشکی له دلا رانه گری؛
 تا سوالہتی ژین به بہر دی مردن دہشکی،
 دہستی له ملی شووشہ و یار لانه گری.

*

ایام زمانہ از کسی دارد ننگ،
 کو در غم ایام نشیند، دلتنگ.
 می خور تو در آبگینہ، با نالہ چنگ،
 زان پیش کہ آبگینہ آید بر سنگ.

سوالہت: نەشکە ولەت. لەت و کوتی ھەوڕوھالی گلین.

(۲۰۴)

چۆن تۆبه له مهی ده کهی هه تا مهی مابیی؟
ئهو پۆژه مه خۆره وه که په ییدا نابیی.
نه خوازه به هار و چیمهن و دیمهنی گول،
تۆبهی چی؟ هه زار تۆبه له تۆبهی وا بئ!

*

توبه مکن از می اگرت می باشد.
صد توبه نادمات در پی باشد.
گل جامه دران و بلبلان ناله زنان،
در وقت چنن، توبه روا کی باشد.

۱ - پت، ل ۴۹، «شیعره که بهم شیوهیهی خواره و دوش نووسراو هته وه:

هر روز بر آنم که کنم شب توبه.
از جام و بیاله لبالب توبه.
اکنون که رسید وقت گل، ترکم نیست.
در موسم گل، ز توبه یارب توبه.

ئهم چوارینهیه له راستیدا ئی شیخ عه تاره.»

۲- د. کامران به درخان، ل ۲۴.

کو شه رابا ته هه یه، تۆبا شه رایبی مه که!
تۆبه دار هه زار چار ژووقانییی دئ بکه!
گولێ چارا خوه قه تاند، بلبل دکه هاوار،
مال ده ما وهک قئ، تۆبه دبه کار؟

(۲۰۵)

بۆ ژانى دلان ھەر مەيە دەرمانى بى؛
 زانا ئەو ەيە تامى لە مەي زانى بى،
 ئەو كۆنە پەپۇي لىوى لە مەي پى دەسپن،
 بەرمالى ھەزار سۆفى بە قوربانى بى.

*

يک جرعة مى مُلک جهان مى آرزد؛
 خشت سَر خُم هزار جان مى آرزد؛
 آن کهنه که لب ز مى بدو پاک کنند،
 حَقّا که هزار طيلسان مى آرزد.

ھىچ كام لە سەرچاوە باوەرپىكراوەكان بە شىعرى خەياميان نەھىناو ە و تەنيا لە كەشكۆلىكى بازارى بى سەر و بەردا دۆزىمەو ە. تا ئەو جىيەى ناگام لى بى كەس شىخۆلى بە ساحەب نەكردوو ە. ھەرچى بى چما ريس و گورىسى بۆ بىننەو ە دەنا و تەى لەرزۆك و بى بەلگەن. دەكرى سۆفى فىلەباز بى، بەلام ناكرى مەي و مەيخۆرەو ە پىرۆز و ماقول بن.

(۲۰۶)

کاتی له زهوی وه‌نه‌وشه سه‌ر ده‌ردیانی،
سروه ده‌می خونچه ماچ بکا و رایژیانی،
چهند خوشه له‌گه‌ل خونچه‌ده‌می رایبویانی،
تۆ‌تۆبه‌شکیانی و ئه‌و دالت نه‌شکیانی.

*

هرگه که بنفشه جامه دَر رنگ زند،
در دامن گُل، باد صبا چنگ زَنَد،
هشیار کسی بود که با سیمبری
می نوشد و جام باده بر سنگ زند.

شیخ سه‌لامی نه‌مر ئاوا‌ی کردۆته کوردی، بروانه لاپه‌ره ۳۴.

کاتی وه‌نه‌وشه ره‌نگ شین هه‌له‌په‌ینی،
شنه‌شن شه‌مال گول ئه‌جوولانی.
هوشیار که‌سیکه هاوشانی دولبه‌ر،
شه‌راب بنۆشی، شووشه بشکیانی.

(۲۰۷)

ئەو جوانە كە خۆم دەلئیم بە تەنیا جاری،
 باوەش بە یەكا بکەین لە دەم پوواری،
 چیمەن گول و سەوزەپۆش و ئییمەش سەرخۆش،
 پیم وابی بەهەشت وایە، بەلام لئباری.

*

در فصلِ بهار اگر بُتیی حور سرشت،
 یک ساغرِ می دهد مرا بر لبِ کشت،
 هر چند به نزد عامه این باشد زشت،
 سگ به ز من است اگر بَرَم نام بهشت.

(۲۰۸)

بۆم بان کەنە مە یگێرە کە، با مە ی بیئنی.
پیری چله کیش بادە یه، خۆ ی بنویننی.
سەر خۆشی بنا لئینی له نیوه ی شه ودا،
سەد نوینژی ریا بازی مپرومۆچ دیننی.

*

یک جرعه می ز ملک کاووس به است.
از تخت قباد و ملکت طوس به است.
هر ناله که رندی به سحرگاه زتد،
از طاعت زاهدان سالوس به است.

چله کیش: ئەو کەسە ی چل شه و و پۆژ خۆ له شوینیک هه شار دەدا و گۆیا
خەریکی عیبادەت دەبێ. پاشی ئەو ماوه یه له چله دەر دەکەوێ. پیری چله کیش:
شیخی چله کیش. لێرەدا رێبەر و پینوین.

(۲۰۹)

شیخى به ژنى خراپى گوت: «بى شهرمى،
 بۆ هەرچى دەست بۆ بهرى ساز و نهرمى؟»
 پىي گوت: «به لى من وهكوو ديارم ههروام،
 تۆش داخۆ وهكوو نيشان دهدهى دلكهرمى؟»

*

شىخى به زنى فاحشه گفتا: «مستى،
 هر لحظه به دام دگري پابستى.»
 گفتم: «شىخا، هر آنچه تو گويى هستم،
 آيا تو چنان كه مى نمايى هستى؟»

۱- خودالڤخۆشبوو شىخ سهلام ئاواى هه لگير او ده ته وه ، بېروانه لاپه ره ۷۵.
 شىخى بۆ ته مپى ژنىكى به دخوو ،
 قيره قيرى بوو ، ئه هات و ئه چوو .
 ژن وتى : «يا شىخ چى ئه لى من وام ؛
 به لام تو وه هاى ، وهك ناوت ده رچوو ؟»

۲- د. كامران به درخان ، ل ۳۲ .

يه كى ژ قه حبه كى ره گۆت : «تو سه رخه شى ؛
 ئوو هه ر گاف د داوا يه كى ده ره وشى .»
 ژنكى گۆت : «مه لايۆل ئه ز هه ر وهكى تو دبىژى مه ؛
 ما تو وه كه خوه بى ؟»

(۲۱۰)

گه‌ردوون که به زانیاری بکردا کاری،
چۆن وا پر ئه‌بوو له هیچ و پووچ و خواری؟!
که‌ی راسته؟ هه‌ژار و لی‌وبه‌بارن زانا،
بی‌میشک و که‌ریش له زی‌ره نال و باری!

*

گر کار فلک به عدل سنجیده بُدی،
احوال فلک جمله پس‌نندیده بُدی.
وَر علم بُدی به کارها در گردون،
کی خاطر اهل علم رنجیده بُدی.

زهمان کاری له پووێ ئه‌قل و فامه‌وه نیه، ئه‌گه‌ر وا بووایه بو و چه‌وت و
چه‌وێل ده‌بوو. گه‌ردوون خواره، کوا راسته؟ ئه‌وه نیه ئینسانی فامیده و لی‌زان
تییدا هه‌ژار و خانه‌خراپ و ئاده‌میزادی نه‌فام و نه‌زانیش خاوه‌نی سامانه. ئه‌و
مرۆیان‌ه‌ی چه‌شنی گویدریژ وان و سه‌روه‌تیشیان چه‌شنی بار و نالی زی‌ره به
سه‌ر پشت و سمایانه‌وه.

(۲۱۱)

گەردوون وەکوو دئوو بەراوەژوون ئاکاری؛
 هاواللی نەزانانە، دژی زانیاری.
 مەگیپرا وەرە ھۆشم بەرە بەلکوو جارپک،
 لپی تپکچی بە لای ئیمە بچەرخێ باری.

*

چون نیست در این زمانه سودی ز خرد،
 جز بی خرد از زمانه بر می نخورد.
 پیش آور از آنکه او خرد را ببرد،
 تا بو که زمانه سوی ما به نگیرد.

بار: لیژەدا، جۆری سووران و خولدان.

(۲۱۲)

هۆشتم که هه‌بی، خه‌فه‌ت دالم دهر‌دینئ.
سه‌رخۆش که ده‌بم، هۆش له سه‌رم نامینئ.
کاتی که نه زۆر مه‌ست و نه زۆر وشیارم،
گیانم به فیدای ئه‌و ده‌مه، دنیا دینئ.

*

چون هُشیارم طرب ز من پنهان است.
وَر مست شدم در خردم نقصان است.
حالی است میان مستی و هُشیاری،
من بنده آن، که زندگانی آن است.

۱ - له لاپه‌ره ۲۲ی دیوانی "بابائنه‌فزه‌ل" دا ئاوا نووسراوه‌ته‌وه:

تا هشیارم در طربم نقصان است.
چون مست شوم بر خردم تاوان است.
حالی است میان مستی و هشیاری،
من بنده آن، که زندگانی آن است.

۲ - ماموستا گۆران، لاپه‌ره ۴۸۹:

هوشیار بچ نه‌شتمم لی پنهانییه.
که مه‌ست بچ عه‌قلام لی نوقسانییه.
حاله‌تیک هه‌یه به‌ینی ئهم و ئه‌و
به به‌نده‌ی ئهم بچ زینده‌گانییه.

(۲۱۳)

چاوجوانه به یانه و که له شییر ده خوینی؛
 بانگیکی له مه یگیپر بکه، با مهی بیینی.
 داخو شنه بای به یان، خوناوکهی باران،
 کهی بیینی له سهر گۆره که مان برژیینی؟

*

هنگام سپیده دم خروس سحری،
 دانی که چرا همی کند نوحه گری؟
 یعنی که نمودند در آیینۀ صبح،
 کز عمر شیبی گذشت و توبی خبری.

پت، ل ۵۱، «شیعری شیخ روزه هانی بوقلی"یه».

(۲۱۴)

ئهو کۆشکی مله‌ی ده‌کرد ده‌گه‌ل عاسمانی،
شاهانی ده‌که‌وت‌ه‌وه له‌ ده‌رک و بانگی،
دیتم په‌پووسیا مانه‌یه لی‌ی ده‌خوینی:
«کوا بگره و به‌رده؟ به‌زم و په‌زمت کوانی؟»

*

آن قصر که بر چرخ همی زد په‌لو،
بر درگه او شهان نهادندی رو،
دیدیم که بر کنگره‌اش فاخته‌ای،
بنشسته، همی گفت که: «کوکو کو کو؟!»

۱ - له لاپه‌ره ۲۷ی دیوانی "بابائنه‌فزه‌ل" دا ئاوا نووسراوده‌ت‌ه‌وه و بۆ خه‌بیامیش قسه‌ی له‌سه‌ره.

آن قصر که بر چرخ همی زد په‌لو،
بگذشته برش ز عرش و برج و بارو،
دیدیم که بر کنگره‌اش فاخته‌ای،
بنشسته، همی گفت که: «کوکو کو کو؟!»

۲ - مله: رقه، رقه‌به‌رایه‌تی. مل‌به‌مله. ملانه.

۳ - په‌پووسیا مانه: په‌پوو. په‌پووسیا مانه. مه‌لی نامه‌به‌ری سوله‌یمان پیغه‌مبه‌ر.

۴ - پروانه لاپه‌ره ۹۶ی دیوانی گۆران:

ئهم کۆشکه‌ی لووتی له‌ ئاسمان بوو،
شاهان ئه‌یاننا بۆ به‌ر ده‌رگای روو،
دیتمان کۆتری‌ک لی‌وی دیواری گرت‌بوو،
کزکز ئه‌یوت: «کوو کوو کوو؟!»

(۲۱۵)

خەم بۆچى لەسەر بوون و نەبوون دادەگرى ؟
 دواپۇژ چىه ؟ كەى دى ؟ چتە وا بۆى دەگرى ؟
 مەى فرکە ، مەترسى بە قەرز ، نازانى
 نىوانى ھەناسەيەك دەژى يان دەمرى ؟!

*

تاكى غم آن خورم كە : دارم يانە ؟
 وين ۋەمر بە خوشدلى گذارم يانە ؟
 پۇرکن قەدح بادە ، كە معلوم نىست ،
 كاین دَم كە فرو برم ، برآرم ، يانە !

بزانين شىخ سەلام چۆنى ۋەرگىراۋە ، با بروانىنە لاپەرە ۷۳ى چوارينەكانى .

تا كەى من خەمى بوون و نەبوونى ؟
 بە خۇشى ئەژىم يا بە زەبوونى ؟
 پىر كە پيالە ھىچ مەعلوم نىيە ،
 ئەم ھەناسەيە داچوو دەرجوونى .

(۲۱۶)

بىخەم بە! ژيان ھەلپكە ھاكا مردى؛
تاوئىرى مەرگ گلا و لە بنيا وردى.
نازانى لە كوئوھ ناردراى، سا بە خودا
ناشزانى مەرگ كە مردى بو كويى بردى.

*

درياب! كە از روح جدا خواھى شد؛
در پرده اسرار فنا خواھى شد.
مى نوش، ندانى ز كجا آمده‌اي،
خوش باش ندانى بە كجا خواھى شد.

-
- ۱ - تاوئير: جالە. بەردى جالەكراو لە بەرزايى پرا. تاوئير بەردانەوھ. خلوور
كردنەوھى بەرد بە شاتللوورە. گدانى بەرد لە سەر شان.
۲ - گلا: گلى خوارد. سوورا. تلاسابوو.

(۲۱۷)

ناچارى ئەشىۋ بارى مەرگ ھەل بگىرى؛
 ناشىۋ ھەموو دەم لە ترسى مردن بمرى.
 خوین و رەگ و پېستېك و دوو سى ئېسقانىك
 ۋەبزانە نەبوون، بۇ چىيە خەم دادەگىرى؟

*

چون مردن تو مردن يکبارگى است،
 یک بار بمر، این چه بیچارگى است؟
 خونى و نجاستى و مشتى رگ و پوست
 انگار نبود، این چه غمخوارگى است؟

ۋەرگىراۋى «رۋباىياتى ھەكىم عومەرى نەيشابۋورى» بە قەلەمى
 شېخ سەلام، لاپەرە ۶۲.

ھەر ئەھىي بمرىن، نەمردن لە چى؟
 مردن يەكجارە، بزۋوتن لە چى؟
 خوین و پېسايى و چنگى رەگ و پېست،
 نەبوون باشترە، غەم خواردن لە چى؟

(۲۱۸)

وهبزانه جيهان به ئارهزووی تو دهگهپي؟
ئهم چهرخ و خولهی ههمووی به فووی تو دهگهپي؟
وهبزانه كه سهه سالی ژيای، پاشان چي؟
مهركي كه له سهه رپي كه له دووی تو دهگهپي.

*

دنيا به مراد رانده گير، آخر چه؟
وين نامه عمر خوانده گير، آخر چه؟
گيرم كه به كام دل بماندی صد سال،
صد سال دگر بمانده گير، آخر چه؟

بپوانه چوارخشتهکی ژماره ۵۲۴ی "بابائە فزەل".

(۲۱۹)

دنيا وهكوو خۆيه تي و مرؤ ناميئي؛
 تۆ تۆزي، ئه ويش ههر وهكوو سۆزي و دويئي.
 ئيمهش كه نه هاتبووين وهكوو خۆي وابوو،
 ليئيشي ده رئه چين كه مائه سي ناهيئي.

*

اي بس كه نباشيم و جهان خواهد بود!
 ني نام زما و ني نشان خواهد بود،
 زين پيش نبوديم و بُد هيچ خِل؛
 زين پس چو نباشيم، همان خواهد بود.

بېوانه لاپه رمي ۶۵ي چوارينه كاني خه ييامي كوردي شيخ سه لام.

ئيمه ناميئين، دنيا ئه ميئي؛
 ناو و نيشانمان به جي ناميئي.
 له مه وبهر نه بووين دنيا نه پروخا،
 له مه و دواش نه بين هه روا ئه نوئيئي.

(۲۲۰)

ژيانت چيه؟ تا چووک و شلى، شاگردى؛
وهستاي كه گه يشتى، پاشى پيرى، مردى.
پوختايى وتار له من ببيسى باشه:
تۆزىكى له خۆل بهرز ببووى، با بردى.

*

يك چند به كودكى، به استاد شديم؛
يك چند به استادى خود، شاد شديم.
پايان سخن شنو كه ما را چه رسيد؛
از خاك درآمديم و بر باد شديم.

-
- ۱ - چووك: چكۆله، بچووك، ورد، ورديله.
 - ۲ - وهستاي: مامۆستاي. ماندوو بووى. ويستاي، هيژى رۆيشتنت لى برا.
 - ۳ - چوارينه كانى مامۆستا گۆران، له "سه رجه مى به ره مى دا"، لاپه ره ۴۹۲.
چهنديك منال بووين قوتابى زانا،
چهنديكيش خۆمان بووين به مامۆستا.
ئهنجام بپوانه چيمان به سه هات:
وهك ئاو هاتين و بوى دهرچووين وهك با.

(۲۲۱)

زانیوته له ههوت و چوارهوه هاتی که بووی؛
 گیژیته و له بیری چوار و ههوتاون بووی!
 ئاسووده بژی ههزار کهرته پیتی بلیم:
 «نایه یتهوه گهر مردی، ئیتر چووی ههر چووی.»

*

ای آن که نتیجه چهار و هفتی!
 وز هفت و چهار، دایم اندر تفتی!
 می خور؛ که هزار بار بیشتر گفتم:
 «باز آمدنت نیست؛ چو رفتی، رفتی.»

به هیندیک ئەولا و ئەملا به ئی "بابائە فزەل" هاتۆتە بازنە ی شیعەرەوہ.
 بڕوانە لاپەرە ۲۸ ی دیوانەکە ی.

(۲۲۲)

مه‌ی تی‌که ، وه‌خۆ ، دهر‌فته‌ه هاکا مردی!
له‌م ژێ‌ر گله بی‌ه‌وال و بی‌هاوده‌ردی.
وا پیتی ئە‌لیم شتی‌ک له لای که‌س مه‌یلئ:
«نابیت‌ه‌وه گول ، په‌لکه‌گولئ با بردی.»

*

می‌خور ، که‌به زیر گل‌بسی خواهی خفت!
بی‌مونس و بی‌رفیق و بی‌همدم و جفت.
زنهار به‌کس مگو تو این‌راز نهفت ،
«هر لاله‌که پژمرد ، نخواهد بشکفت.»

۱- چوارینه‌کانی مامۆستا گۆران ، لاپه‌ره ۴۹۰.

مه‌ی بخۆ ، له‌ ژێ‌ر گلا ئە‌نووی زۆر ،
بی‌که‌س ، بی‌هاورئ ، بی‌هاوده‌نگی گۆر!
با ئە‌م رازه‌ش‌ت لانه‌یئنی بیئ:
«گول‌سیس بی‌گه‌شه‌ناکا له‌به‌ر خۆر.»

۲- د. کامران به‌درخان ، ل ۳۰.

شه‌رابئ فه‌خوه ، ئە‌ردئ ده‌دریژ راکه‌فی!
بی‌ژن ، بی‌هه‌فال و یار‌تی بکه‌فی.
فی‌فه‌رشارتیی بۆ که‌س توجار مه‌بیژ ،
گوله‌که‌وه‌ریایی چوو ، نه‌بشکفی!

(۲۲۳)

گهردوون وهکوو مندالّه له بهر بیکاری،
 خستینه دهری وهک متوموور بو یاری.
 تاویکی له بهر دهستی ئهوا دیین و دهچین،
 دهخرینه وه سندووقی نه مان یه کجاری.

*

ما لعتک انیم و فلک لعت باز؛
 از روی حقیقتی نه از روی مجاز؛
 بازی چو همی کنیم بر نطع وجود
 افتیم به صندوق عدم یک یک باز.

۱ - متوموور: متومووروو. مووروو.

۲ - پروانه لایه په ۸۱ ی روباعیاتی خه پیام به کوردی، به قه له می شیخ سه لام.

ئیمه بازیچه، گهردوون بازی باز،
 به رووی راستی، نهک به رووی مهجاز
 به بازی کردین، هاتینه دنیا، چووینۆ
 بو عهدهم، به یهک قه له مبان

(۲۲۴)

رابویره، دالت خووش که، چما خهم له بهری؟
دهرفهت له دهست ئه گهر نه دهی به خته وهری.
یه کجاره که دروایه وه هه لئانه یه وه،
هۆشی بدهری، مرۆی، نه سهوزه و که وهری.

*

این عقل که در ره سعادت پوید،
روزی صد بار خود تو را می گوید:
«دریاب تو این یک دم وقتت که نئی
آن تره که بدرونند و دیگر روید.»

۱ - پروانه لاپه ره ۲۱۰ی دیوانی "بابائنه فزهل"، به بریک جیاوازییه وه به هی
ئهوی هیناوه.

۲ - چما: بۆ، بۆچی. ناکا.

(۲۲۵)

ئەم خەلكە لە كارگای خودا دیتەدەری؟
 ھەر کاری ئەویشە سیس دەبی و ھەلدەوەرئ.
 ئەی خواپە ئەگەر باش بوو لە پای چی نەتھیشت؟
 گەر پووچ و چرووکه، كیپە كر دوویە بەرئ؟

*

دارنەدە چو ترکیب طبایع آراست،
 از بەر چە افكەندش اندر كەم و كاست؟
 گر نیک آمد شكستن از بەر چە بود؟
 ورنیک نیامد این صور، عیب كراست؟

۱ - پت، ل ۵۵، «گۆیا "شا نیعمە توللا وەلی" ئاوا ولامی خەبیامی داوہتەوہ:

ترکیب طبایع ار نگشتی کم و کاست،
 صورت بستی که طبع صورتگر ماست.
 پرورد و بکاست تا بدانند کسان،
 کاین عالم را مصووری کامرواست.»

۲ - تەرەبخانە، لاپەرە ۱۴۱، «گۆیا نێوانی "شێخ ئەبووسەعید ئەبوولخەیر" و "خەبیام" زۆر خۆش بوو و تەنانەت ئالوگۆری نامەشیان لە مابەینا کراوہ. جاریکی کە ئەو شیعەرە خەبیام دەگاتە دەستی، بەم شیعەرە ولامی دەداتەوہ و رەخنە ی لێ دەگرئ.

خیام! تنت به خیمه‌ای ماند راست.
 جان سلطان، که منزلش دار بقاست.
 فراش ازل ز بهر دیگر منزل،
 هم خیمه بیافکند چو سلطان برخاست.»

(۲۲۶)

سه رخۆش دالی نایه پیاله یهک بشکی نئی،
هه تۆزئی له بار و ریک و پیک بنوینئی.
خوا ئه وه موو لاشه ناسک و لاوچاکه
بۆچ ریکی ئه خا و له داخی کچی ئه پزینئی؟!

*

اجزای پیاله ای که درهم پیوست،
بشکستن آن روا نمی دارد مسست.
چندین سر و پای نازنین و بر و دست،
بر مهر که پیوست و به کین که شکست؟

۱ - دیوانی "بابائە فزەل" لایه ره ۳۵، «هیندیك له میژوونوسان ده لئین
"بابائە فزەل" که خالی" خواجه نه سیره ددینی تووسی" بووه رۆژیکی ئه وه
شیعری نووسیوه و بۆی ناردووه و ئه ویش ئاوا ولامی داوه ته وه:

تا گوهر جان در صدف تن پیوست،
از آب حیات، صورت مردم بست.
گوهر چو تمام شده صدف را بشکست،
بر طرف کله گوشه سلطان بنشست.»

۲ - هه لیهت به سرنج دان به سه رچاوه میژوویی یه کان، ئه مه شیعی
خه بیامه، نهک "بابائە فزەل".

۳ - پروانه لایه ره ۴۹۴ ی دیوانی مامۆستا گۆران.

پیاله ی ئه جزا جۆش خواردوی بیگه رد،
مه ست دالی نایه قهت بیدا له به رد.
ئهی سه ر و مل و ساق و دهستی جوان،
کی لیکیان ئه دا و ئه یانکا به گه رد؟

(۲۲۷)

پرسیم و نواریم و گه پام لیبر و لهوئی،
 هیچ به لگه نه بوو، ته می گومانم بره وی.
 ناژین به خه یالی ئه و به هاره ی نایه،
 تا ماوه ژیان، باده له دهسمان نه که وی.

*

توان دل شاد را به غم فرسودن.
 وقت خوش خود به سنگ محنت سون.
 کس غیب چه داند که چه خواهد بودن؟
 می باید و معشوق و به کام آسودن.

نواریم: روانیم، چاوم گیرا. بینیم.

(۲۲۸)

گه‌ردوون به دزی دویننی له لام درکانی:
«هه‌رچی به سه‌رت دی له دهس ئیمه‌ت زانی:
له‌م چه‌رخ و خوله‌م‌دا ده‌سه‌لاتم بوایه،
خۆم ئیسته‌ ره‌ها ده‌کرد له سه‌رگه‌ردانی.»

*

در گ‌وشِ دل‌م گ‌فت فلک پنهانی:
«فرمان قضا چرا ز من می‌دانی؟
در گردش خویش اگر مرا دست بُدی،
خود را برهانی‌دمی ز سرگردانی.»

-
- ۱ - فر، ل ۱۹۶، «ئهو چوارینه‌یه وه‌پال "ئهبوو‌عه‌لی سینا"ش دراوه.»
۲ - پروانه لایه‌ره ۳۶ی چوارینه‌کانی خه‌بیام وه‌رگه‌راوی شیخ سه‌لام.
دای به گ‌ویی دل‌دا فه‌له‌ک په‌ننهانی:
«تۆ چه‌وت و جیالی له من نه‌زانی؟!
له‌م ده‌ور و پیچه‌گه‌ر ده‌ستم نه‌بوو،
خۆم نه‌جات نه‌دا له سه‌رگه‌ردانی.»

(۲۲۹)

مه یگیږ! مه یه بهر باری خه مان، مه ی بابی!
 چا نابی جیهان به ئیمه، با دل چا بی.
 چت دیته بهری له ری پی ژیان گوی مه ده ری،
 هه رگیز وه کوو ئاواتی دلی کهس نابی.

*

ساقی قدحی! که عالم نفسی است؛
 گر شادی ازو یک نفس آن نیز بسی است.
 خوش باش به هر چه پیشت آید، که جهان،
 هرگز نشود چنان که دلخواه کسی است.

 ۱ - چا نابی: چاک نابی.

۲ - چت دیته بهری: جیت بو دیته پیش. چت وه ری دی.

(۲۳۰)

چووکیک له که لاره‌یه‌ک، له‌به‌ر لابیای،
ده‌یکۆلی به دندووکی، سه‌ری پاشایی.
پی‌م وابوو ده‌لئی: «بمگره‌ گهر ده‌توانی؟
به‌و که‌لله‌یه سویند ئه‌خۆم له ده‌ستت نایی!»

*

مُ‌رغی دیدم نشسته بر باره‌ طوس؛
در پیش نهاده کَلَّه کی‌کاووس،
با کَله همی گفت که: «افسوس! افسوس!
کوبانگِ جرس‌ها و کُجائله کوس؟!»

۱ - فر، ل ۱۹۰، «به‌ر له "خه‌ییام"، "شه‌هید به‌لخی" که له شاعیرانی سه‌ده‌ی
جواره‌می کۆچی مانگی بووه، له سه‌ر ئه‌و پیودانه ئاوا‌ی فه‌رمووه:

دوشم گُذر افتاد به‌ ویرانه‌ طوس؛
دیدم جُنُدی نشسته جای طاووس.
گفتم: «چه خبر داری از این ویرانه‌؟»
گفتا خبر این است که: «افسوس! افسوس!»

۲ - چووکیک: چۆ له‌که‌یه‌ک، چوئله‌که. بوونه‌وه‌ریکی بچووک.

(۲۳۱)

دیم گۆزه که ریڭ قورپی ده شییلا دوینئ؛
 دهنگی کم ئه بیست، باوکه کورپی ئه دوینئ؛
 «رۆلهم به زه بییت به بابی خۆت دانایه؟
 مه مشیله به قهو، به هیمنی پیم لئنی!»

*

دی کوزه گری بدیدم آندر بازار؛
 بر پاره گلی لگد همی زد بسیار.
 وان گل به زبان حال با او می گفت:
 «من هم چو تو بوده ام، مرا نیکودار.»

۱ - قهو: قهوه ت، هیژ.

۲ - ئه وهش وه ریڭرانه که ی شیخ سه لام، پروانه لایه ره ۷۳ ی کتیبه که ی.

گۆزه که ریڭم دوئ دی لسه مه یدان؛
 قورپی ئه شییلا به دل و به گیان.
 به زوبانی حال ئه و قوره ئه یگوت:
 «من وه کوو تو بووم بهس بی تیڭ شیلان.»

(۲۳۲)

مە یگیڤ! وەرە مەى بیئنه، زەبوونی بوچی؟
با پیبکەنین، داخ لە دەروونی بوچی؟
کئ پرسى بە تۆ کرد لە نەبوون و بوونا؟
بیھوو دە کزی بوون و نەبوونی، بوچی؟

*

از بوونی ای دوست چه داری تیمار؟
وَز فکرت بیھو دە دل و جان افگار.
خرم بزى و جهان بە شادی گُذران،
تدییر نە با تو کردە اند آخر کار.

(۲۳۳)

هەر کەس کە دەسی بە تیکەنانی پرەسی،
 لاکۆخی هەبی شەوانە تییدا وەحەسی،
 چەند خۆشە ژیانى وا، چ ئازادە بە دل،
 بۆ خۆی بی، نە ئاغا بی، نە بەردەستی کەسی.

*

در دهر هر آن که نیم نانی دارد،
 و ز بهر نشست، آشیانی دارد،
 نه خادم کس بود، نه مخدوم کسی،
 گو: «شاد بزی!» که خوش جهانی دارد.

۱ - نف، ل ۱۳۹، ئەوه شیعەرە بە ئی "عەزیزەددینی توغراییی" دەزانئ. تەنیا جیاوازییەک لە میسرەعی یەکەمدا بەرچاوا دەکەوئ. با پروانین:

آن کو به سلامت است و نانی دارد

۲ - دیوانی "بابائە فزەل"، چوارینەئ ژمارە ۲۵۰. هەرودها "نەفیسئ" گوتووئە: «من بە ناوی خەبیام، جەلالەددین بەلخی و هیممەتی بەلخی دیتوومە.»

۳ - تیکەنان: پنچکەنان، لە تەکنان.

۴ - پرەسی: بگاتی.

۵ - لاکۆخ: کاوولاش، خانووبەرەئ نزم و نەوئ و تاریک و تنووک. کۆخیلە. کۆخی بچووک.

۶ - وەحەسی: بەحەسێتەوه. ماندووئی لە لەش بچتەدەر.

(۲۳۴)

رۆزی و ته مهنت پتر بکهی ناتوانی،
بۆ زۆر و کهمیش په رووش و سه ره گهردانی.
زۆر دهسته و سانییت و بزۆزیشی به دهه،
ئاواتی دالت له میو بکهی نازانی.

*

چون روزی و عمر بیش و کم نتوان کرد،
دل را به کم و بیش دژم نتوان کرد.
کار من و تو چنان که رای من و توست،
از موم، به دست خویش هم نتوان کرد.

-
- ۱ - دهسته و سان: دهسته و ستان. دهست و پیسپیلکه. کار له دهست نه هاتوو.
۲ - بزۆز: نا ئارام، بی هه دا، هه لبه زدابیه زکهه. دهه بزۆز، زۆر بیه، چه قه سرق.

(۲۳۵)

نەپخۆی و نەپۆشى، ئەدى بۆچیت كۆشى؟
 سەرقالى شەو و رۆژ دەكپى و دەفرۆشى؛
 لىوتەر كە بە مەى لىوى كچۆلىك بمژە؛
 ژىر گل ھەر ئەبى، پەرۆشى يان دلخۆشى.

*

آن ماىه ز دنىا كە خورى يا پوشى،
 معذورى اگر در طلبش مى كوشى.
 باقى همە راىگان نىرزد، هشدار!
 تا عمر گرانمايه بدان نفروشى.

(۲۳۶)

بپروات که به دنیا یه له ته کما به ده می.
بپوانه له گۆرسان و رامینه کهمی؛
میرووله که کیشه وه می ده کهن لیر و له وی،
هه ریه که له ده می دایه گلی خونچه ده می.

*

ای دیده اگر کور نئی، گور بین،
وین عالم پُر فتنه و پُر شور بین.
شاهان و سران و سروران زیر گنبد،
روه ای چو مه در دهن مور بین.

۱- بپوانه چوارینه می ژماره ۴۵۵ می "بابائنه فزله".

۲- له ته کما به: له گه لم به. هاوریم به.

۳- کیشه وه: کیشانه وه می پوزی. ئیستلاحی رسق و پوزی په یدا کردنه.

(۲۳۷)

دهستم كه برؤيباييه خودائاسايي،
 گهردوونئ ترم دهخسته روو سانايي؛
 بهدبهختي بهشي نهزان و نامهردان با،
 دلخؤشيم ئهدها بهرانبهري زانايي.

*

گر بر فلکم دست بُدی چون یزدان،
 برداشتمی من این فلک را ز میان،
 وز نو فلکی دگر چنان ساختمی،
 کازاده به کام دل رسیدی آسان.

۱ - سانايي: له سان دان.

۲ - شيخ سه لام، لاپه ره ۷۱:

گهر من وهك يهزدان دهسلاتم ئهيوو،
 چه رخی گهردوونم زوو هه لگر تبوو.
 سهه له نوئ رهنگي رهنگم ئهريژا،
 ئازاد به کامي دل بگهن ههموو.

(۲۳۸)

مه یگیڤ! وهره گا زهوی له پشتته به مه چی؟
بادهم بدهیه جند و فرشته به مه چی؟
مه یخانه یه کم نیشان ده ئهوسا دنیا،
مزگه و ته هه مووی، دیر و که نشته به مه چی؟

*

فصل گل و طرف جو بیار و لب کشت،
با یک دو سه اهل و لعبتی حور سرشت،
پیش آر قدح که باده نوشان صبح،
آسوده ز مسجدند و فارغ ز کنشت.

نیشارهیه بهو مهسه له که ده لئین: «دنیا له سهه پشتی گایه و گا له سهه
پشتی ماسییه و ماسیش له ئاو دایه.» دنیا له سهه پشتی گا و ماسییه.

(۲۳۹)

یان دەچمە بەهەشت ھۆری لە دەورم کۆ بی؛
یان ئاگرە جیگەم بە چزە و بۆسۆ بی؛
جوانیک و مەیی و نەیی و بەھاریک بۆ من،
چیم ناگرە کە، قەرزی بەهەشت بۆ تۆ بی!

*

من هیچ ندانم کە مرا آن کە سرشت،
از اهل بهشت کرد، یا دوزخ زشت؟
جامی و بتی و بربطی بر لب کشت،
این هر سه مرا نقد و تو را نسیه بهشت!

(۲۴۰)

دل بہر کہ بمانداتی مہ ییک و ماچی،
بہر مال و ردین بہ توونی ئاگر داچی.
دل تہر لہ جہ ہندہ ما بی، سا دہر کی بہ ہشت،
گیراوه بہ قور تازہ کہ سی تی ناچی.

*

می خوردن و گرد نیکوان گردیدن،
بہ زانکہ بہ زر، زاہدی ورزیدن.
گر عاشق و مست دوزخی خواهد بود،
پس روی بہشت کس نخواهد دیدن.

توون: ئاوردان. شوینی ئاور کردنہ وہی حہمام، توونی حہمام.

(۲۴۱)

ئۆخەي كە نەما باوى خەيالى خالى،
 مەيگىپرى دەبىنمەو بە با دەي ئالى؛
 گىرەي رەمەزان بەربوو، ئەوا جىژن هات،
 دەمبىنى لە دەم گا و كەران دامالى.

*

عيد آمد و كارها نكو خواهد كرد؛
 ساقى مى لعل در سبو خواهد كرد؛
 افسار نماز و پوزه بند روزه،
 عيد از سر اين خران فرو خواهد كرد.

تەپەبخانە، لاپەرە ۱۳۴، «من باوەر ناکەم ئەو شەيعرى خەييام بى. ئەو بەستەزمانە دەلىپى كۆتەلى خواكانى يۆنانى كۆنە و ھەر كەس چۆنى ئىشتيا لى بووبى ئەشتەكى پىو ھەلاووسيو. باشە چۆن دەكرى ئەم ھەموو بەر و بۆجوانە دژ بە بەكە لە توپى فكرى كەسىكى و ھادا كۆبووبنەو؟»

(۲۴۲)

مه یگیر! له مه بر وانه به سیله ی چاوی،
رابردوو، نه هاتوو، له سه رت ده رباوی.
تا که ی خه می زوو کوچ ده که م و دیر هاتم؟
مه ی تیکه وه خۆین، درهنگ و زووی پئی ناوی.

*

چون کار نه بر مراد ما خواهد بود،
اندیشه و جهد ما کجا دارد سود؟!
پیوسته نشسته ایم در حسرت آنک
دیر آمده ایم و رفت می باید زود.

(۲۴۳)

مەيخۆرەۋەكان دە وەرن و ساز دەين كۆپى،
 مەيگىپرا وەرە با دەفرى شەراب ھەلچۆپى.
 دەيزانى خودا پۆژى بەرى، مەيخۆرىن.
 تىكى مەدە! زانستى خودا ناگۆپى.

*

من مى خورم و هر كه چو من اهل بود،
 مى خوردن من، به نزد او سهل بود.
 مى خوردن من حق ز ازل مى دانست،
 گر مى نخورم علم خدا جهل بود.

پت، ل ۵۲، «لە تارىخى گوزىدەدا بە ناوى "سىپراجه دىنى قەمەرى"
 نووسراۋەتەۋە.»

لە لاپەرى ۱۰۱ تەرەبخانە ئاۋا نووسراۋە: «بۇ بەربەرەكانى لەگەل ئەم
 بۆچوونە "خواجه نەسىرە دىنى تووسى" يا "بابا ئەفزەل كاشانى" ئاۋا ۋلامى
 ويژەرى چۈار يىنە كەيان داۋەتەۋە:

تو مى خورى و كسى كه نااهل بود،
 مى خوردن تو به نزد او سهل بود.
 علم ازلى، عانت عصيان كردن،
 نزد عقلا، زغابت جهل بود.»

(۲۴۴)

مەيخۆرەوۈ بىم، بە تۆچى؟ توورپەي بۆچى؟
تۆ بۆچى بە زۆنگى خەمى مندا پۆچى؟
چىت داوۋە لە ئاكارى ئەم و ئەو كاكە؟
باشتر ئەوۋەيە كە خۆت بزانى تۆچى؟

*

باماتو ھەر آنچه گويى از كين گويى؛
پيوسته مرا ملحد و بى دين گويى.
من خود مقوم به آنچه هستم، ليكن
انصاف بده ترا رسد كاين گويى؟

۱ - زۆنگ: شوئىنى قور و زەلەقە. ئەو زەوييەى ئاۋ زەلاندوويەتى. زەوى زۆنگ
بۆ كشتوكال نابىن. زۆنگى وايە زۆر سەدەمەيە و مرؤف پيى تيبىنى
ھەلىدەلووشى.

۲ - پۆچى: بچيەخوار، تيبدا ون بى.

(۲۴۵)

مەيخۆرەوۈ نى و لە ئىمە ھاتوويە گەمەي؛
 خۆشت بە دزى ھەزار دزى و حيزى دەكەي،
 فيزمان بە سەرا لىمەدە مەستى ناکەي،
 ھەر كارى دەكەي ھەزار كەرەت خۆزگە بە مەي!

*

گر مى نخورى طعنه مَزن مستان را!
 بُنياد مَكُن تو حيله و دستان را!
 تو غرّه بدان مشو كه مى، مى نخورى؛
 صد لقمه خورى كه مى غلام است آن را!

۱- بېروانە چوارينەي ژمارە ۱۳ى ديوانى "روبايعياتى بابائەفەزل". ھەلبەت
 "نەفيسى" سەر بە خەييامى زانپوھ.

۲- د. كامران بەدرخان، ل ۲۴.

كۆ تو شەرابى قەناخوھى لەوما مەكە مەستان پە!
 كۆ تۆبە دا، ئەزى تۆبە بكم ژ يەزدان پە!
 پەسنى تە ئەوھ كۆ تو شەرابى قەناخوھى؛
 سەد كار دكى، كۆ مەي تریاكە ژ وان پە!

(۲۴۶)

جوانی به په له و به بی نه وهستان پوی.
پوژگاری ژیان وهک شهوی مهستان پوی.
ئهم ژینه که هه ر ده میکی دنیای دینا،
داخم که به بی هوده له دهستان پوی.

*

ماهی امید عمرم از شست برفت
بی فایده چون شب مست برفت.
عمری که ازو همی جهانی ارزد،
افسوس که رایگانم از دست برفت.

(۲۴۷)

زستانی ژیانه وا قهلی مهرگه قری.
 پیری ملهیهک بوو رهگی لاویمی بری.
 بالاداری جوانیم له لکی ئاواقم،
 هاواره له من چ زوو به زوو نیشته و فری.

*

افسوس که نامه جوانی طی شد؛
 وان تازه بهار زندگانی دی شد.
 آن مرغ طرب که نام او بود شباب،
 فریاد ندانم که کی آمد و کی شد.

۱ - قهلی: لیله دا قهله ره شه.

۲ - قری: قراندی، هاواری کرد. قیراندی.

۳ - مله: کرمیکی بچووی ئامال زهرده و هیندهی قامکه تیتسه ده بی و له ژیر
 زهوی دا دهژی و رهگ و پیشه ی گیاوگۆل و بیستان ده خوا. ته مبه له ششی
 پی ده لئین.

۴ - گۆران، لاپه ره ۴۸۸:

ئه فسوس تووماری جوانیمان ته ی بوو،
 به هاری تازه ی شادیمان «دهی» بوو؛
 ئه و مه له مه سته ی جوانی بوو ناوی،
 هه ی داد نه مزانی، که ی هات و که ی چوو.

(۲۴۸)

رابرد ته مه نم هه موو به نافه رمانی،
نه یینوکی دالم له چهوتی ژهنگی هانی.
هیشتا به هومییدی به زه ییم چون هه رگیز،
پییم وانه بوو دوانی، هه به تاکم زانی.

*

گر گوهر طاعتت نَسفتم هرگز،
گرد گُنه از چه ره نَرفتم هرگز،
با این همه نومید نیم از کرمَت،
زان رو که یکی را دو نگفتم هرگز.

-
- ۱ - فر، ل ۶۰، له بهر ئهوهی ئه و شیعره به مونا جات و پارانه وه ده زانی، لای وایه له گه ل بیر و بۆ جوونی خه ییام یه کتر ناگر نه وه و له باز نه ی جوارینه کانی وه ده رناون. ئه وهی راستی بی له ریزی جوارخشته کییه کانی مه ولانای پومی دا هاتوون.
- ۲ - نه یینووک: ئاوینه، ئاینه.

(۲۴۹)

فهرمووته: «عزایم ههیه، ترسوو لی بی!»
 لهم گفته ده بی ئهوی بترسی کی بی؟
 تو ره حمه تی، له کوئی بی، عزایم بیکاره؛
 ئه و جییه که بی تو یه، ده بی له کوئی بی؟

*

گویی که: «تو را عذاب خواهم فرمود.»
 من در عجبم که این کجا خواهد بود؟
 هر جا که توایی عذاب نبود آنجا؛
 آنجا که تو نیستی کجا خواهد بود؟!

۱ - شیعی "بابائنه فزهل" ه و به ژماره ی ۶۶۰ نووسراوده ته وه.

۲ - ترسوو لی بی: بترسن، ترستان لی بی. (شیوه ئاخاوتنی موکریانیه).

(۲۵۰)

چاوم که به گریانه وه بوو، یار تاوی،
ده پروانی له ئەشکی من به گۆشهی چاوی؛
بهم چاکه یه له نیازی گه یشتم که ده لای:
«تۆ چاکه بکه و بیبه ده ئاوی هاوی.»

*

معشوق که عمرش چو غم باد دراز
امروز به من تطفی کرد آغاز.
بَر چشم من انداخت دمی چشم و برفت
یعنی که: «نکوئی کن و در آب انداز.»

ماموستا گۆران، لاپه ره ۴۹۷:

وهک خه مم عومری درپیت بی نازدار،
ئه مرۆیش دل نه رمیی خۆی خسته وه کار.
چاویکی لوتفی برپییه چاوم،
چاکه ی هاویشته ناو ئاوی پرووبار.

نیشانه‌کان

- ۱ - فر: رباعیات حکیم عمر خیام، با مقدمه و انتخاب محمدعلی فروغی، به خط فاتح عزت‌پور، سال چاپ ۱۳۶۹، انتشارات اسماعیلیان.
- ۲ - نف: نقد و بررسی رباعی‌های خیام، به قلم محسن فرزانه، چاپ اول ۱۳۶۵، چاپ کتابخانه فروردین.
- ۳ - پت: رباعیات خیام (طربخانه)، به کوشش یاراحمد بن حسین رشیدی تبریزی. به تصحیح استاد علامه جلال‌الدین همایی، سال چاپ ۱۳۷۲، نشر هما. (پت: پیشه‌کی تهره‌بخانه). ["طربخانه" به **حیسیبی‌ئه‌یجه‌ده‌بیته‌سالی ۸۹۷ی‌کۆچی‌مانگی، که‌سالی‌ته‌واو‌بوونی‌گردو‌کۆیی‌ئه‌و‌به‌ره‌مه‌یه.**]
- ۴ - خب: خیام‌نامه (شرح رباعیات خیام)، به قلم اصغر برزی، چاپ اول ۱۳۷۶، انتشارات اعظم بناب.

سه‌رچاوه‌کان

۱. خه‌ییامی کوردی، وه‌رگێراوی هه‌ژار، چاپی یه‌که‌م ۱۹۶۸.
۲. خه‌ییامی کوردی، وه‌رگێراوی هه‌ژار، چاپی دووه‌م ۱۳۶۸، ئینتشاراتی سرووش.
۳. سه‌رجه‌می به‌ره‌می گۆران، به‌رگی یه‌که‌م، پێشه‌کی و په‌راویزی هه‌می مه‌لاکه‌ریم، ساڵی ۱۹۸۰، چاپخانه‌ی کۆپی زانیاری عێراق.
۴. دیوانی عه‌ونی، چاپی یه‌که‌م ۱۹۹۷ هه‌ولێر.
۵. روبا‌عیاتی سه‌کیم عومه‌ر نه‌یشابووری (خه‌ییام)، وه‌رگێراوی سه‌لام به‌ کوردی. چاپی ۱۳۶۴، سه‌نه، موحه‌مه‌دی.
۶. چوارینه‌کانی خه‌ییام، وه‌رگێراوی شیخ سه‌لام به‌ کوردی، چاپی یه‌که‌م ۲۰۰۷، سلێمانی، چاپخانه‌ی شفقان.
۷. چارینین خه‌ییام، وه‌رگێراوی دوکتۆر کامران عالی به‌درخان، کتێبخانا هاوار، هه‌ژمار ۱۳، چاپخانه‌ی ته‌ریق، شام، ۱۹۳۰.
۸. رباعیات خیام (طربخانه)، به‌ کوشش یاراحمدبن حسین رشیدی تیریزی، به‌ تصحیح ستاد علامه جلال‌الدین همایی، چاپ ۱۳۷۲، نشر هما.
۹. رباعیات حکیم عمر خیام، با مقدمه و انتخاب محمدعلی فروغی، به‌ خط فاتح عزت‌پور، سال چاپ ۱۳۶۹، انتشارات اسماعیلیان.
۱۰. نقد و بررسی رباعی‌های خیام، به‌ قلم محسن فرزانه، چاپ اول ۱۳۵۶، چاپ کتابخانه‌ی فروردین.
۱۱. خیام‌نامه (شرح رباعیات خیام)، به‌ قلم اصغر برزی، چاپ اول ۱۳۷۶، انتشارات اعظم بناب.
۱۲. دمی با خیام، به‌ قلم علی دشتی، چاپ چهارم ۱۳۵۶، انتشارات امیرکبیر.
۱۳. ترانه‌های خیام، به‌ کوشش صادق هدایت، چاپ ۱۳۱۳، انتشارات امیرکبیر.
۱۴. بررسی انتقادی رباعیات خیام، آرتور کریستن‌سن، ترجمه‌ی دکتر فریدون بدره‌ای، چاپ اول ۱۳۷۴، انتشارات توس.
۱۵. درباره‌ی رباعیات عمر خیام، با مقدمه‌ای از استاد مجتبی‌ مینوی، به‌ کوشش حسن دانشفر، انتشارات اسکندری.

۱۶. تحلیل شخصیت خیام، به قلم محمدتقی جعفری، چاپ سوم ۱۳۷۲، انتشارات کیهان.
۱۷. جام جهان‌بین، دکتر محمدعلی اسلامی‌ندوشن، چاپ ۱۳۴۹، انتشارات ابن‌سینا.
۱۸. رباعیات اصیل خیام، چاپ هفتم، ۱۳۷۴، چاپخانه اقبال.
۱۹. رباعیات حکیم عمر خیام و باباطاهر همدانی، چاپ اول ۱۳۷۶.
۲۰. رباعیات خیام، با تصحیح و مقدمه صابر کرمانی، چاپ اول ۱۳۶۵، انتشارات اقبال.
۲۱. غمّ خیام، به تصحیح علی راستگو، چاپ دوم، انتشارات اسکندری.
۲۲. خیام پنداری و پاسخ افکار قلندرانّه او، به قلم صدیقی نخجوانی، چاپ دوم ۱۳۲۰.
۲۳. رباعیات حکیم عمر خیام، با مقدمه دکتر امیرعباس مجذوب‌صفا، به خطِ عباس منظوری، همراه با ترجمه به زبانهای عربی، اردو، انگلیسی، فرانسه و آلمانی، سال ۱۳۴۴، انتشارات اقبال.
۲۴. سبعة حکیم نظامی گنجوی، جلد ۲، شامل خسرو و شیرین و هفت‌پیکر، به تصحیح وحید دستگردی، چاپ دوم ۱۳۶۳، مؤسسه مطبوعاتی علمی.
۲۵. شعر العجم یا تاریخ شعرا و ادبیات ایران، جلد ۱، به قلم پروفیسور شبلی نعمانی، ترجمه سیدمحمدتقی فخر داغی گیلانی، چاپ سوم ۱۳۶۸، انتشارات دنیای کتاب.
۲۶. دیوان حکیم افضل‌الدین محمد مرقی کاشانی (باباافضل)، به تصحیح مصطفی فیضی، حسن عاطفی، عباس بهنیا و علی شریف، چاپ ۱۳۶۳، نشر کتابفروشی زوار.
۲۷. دیوان حکیم ابوالمجد مجدود بن آدم (سنائی غزنوی)، به سعی و اهتمام مدرّس رضوی، چاپ سوم ۱۳۶۴، انتشارات کتابخانه سنایی.
۲۸. رباعیات ابوسعید ابی‌الخیر، با مقدمه و تصحیح صابر کرمانی، به اهتمام جواد اقبال، به خطِ عباس منظوری، چاپ پنجم ۱۳۷۴، انتشارات اقبال.